

Det norske språk- og litteraturselskap/bokselskap.no 2013
Henrik Angell, Fridtjof Nansen og Ludvig Schmelck:
Tre skiturfortellinger fra 1884
Historisk-kritisk utgave ved Audun Renolen Aasbø, 2013
© Det norske språk- og litteraturselskap
ISBN: 978-82-93134-04-6
Teksten er lastet ned fra bokselskap.no

Tre skiturfortellinger fra 1884

Henrik Angell, Fridtjof Nansen og Ludvig Schmelck

Historisk-kritisk utgave ved Audun Renolen Aasbø, 2013

[Forord](#)

[Innledning](#)

[I](#)

[II](#)

[III](#)

[Henrik Angell](#)

[«En Skitur fra Hardanger til Kongsberg»](#)

[Fridtjof Nansen](#)

[I. «En Skitur fra Voss til Kristiania»](#)

[II. «En Skitur fra Voss til Kristiania» \(Forts.\)](#)

[III. «En Skitur fra Kristiania til Vos»](#)

[IV. «En Skitur fra Kristiania til Vos» \(Forts.\)](#)

[Ludvig Schmelck](#)

[«En Skitur gjennom Ronderne»](#)

[Kommentarer](#)

[Bibliografi](#)

FORORD

Min utgivelse av denne antologiens tre reiseskildringer står i takknemmelighetsgjeld til hjelpsomme folk på Nasjonalbibliotekets spesiallesesal og depotbibliotek. Dessuten vil jeg takke mitt tilsyn i Det norske språk- og litteraturselskap, Jon Haarberg. Han har lest alle utgivelsens deler og gitt innspill som har skjerpet det tekstkritiske arbeidet. Eventuelle feil og mangler er det imidlertid bare jeg som skal dadles for.

Audun Renolen Aasbø, Blindern, januar 2013

INNLEDNING

I

² Vinteren 1884 – du store tid! Man kan trygt si at det stormet den vinteren. Norge befant seg midt i en konstitusjonell krise. I Kristiania bygget det seg opp til politisk systemskifte. Statsminister Christian Selmer led nederlag i riksretten og ble dømt til «embetsfortapelse». Landets første politiske parti – Norges Venstreforening – ble formelt stiftet: Embetsmannsstaten stod for fall, rykter svirret om et forestående statskupp. I norsk historieskriving har vinteren 1884 først og fremst, og med god grunn, dreid seg om utviklingen av demokratisk flertallsstyre og hvordan landets utøvende makt ble underlagt folkevalgt kontroll.

³ I 1870- og 80-åra etablerte den politiske pressen seg i Norge. Vinteren og våren 1884 var blant dens travleste måneder. Om man oppsøker avisene fra denne perioden, finner man ikke overraskende at de er sprengfulle av stoff om riksrettssaken og den politiske opphisselsen. Men man blir samtidig minnet på den selvfølgelighet at også andre begivenheter fant sted denne vinteren. Den pågående forfatningskampen la ikke fullstendig beslag på nyhetsbildet. De tre skiturfortellingene som utgjør denne antologien, illustrerer nettopp det. Midt i kastevindene lot den konservative hovedstadspresen trykke lange skiturhistorier skrevet av fullstendig ukjente unggutter. Hvorfor?

⁴ I 1884 hadde fortellinger om skiturer i høyfjellet nyhetens interesse. Lange skiturer til fjells for den reine fornøyselsens skyld, og mer eller mindre litterære

skildringer av slike utflukter, var simpelthen nye fenomener. Før 1884 finner vi kun noen få slike beretninger, mens de utover 1880-tallets siste halvdel og framover dukker opp til stadighet. Tekstene vakte oppmerksomhet, både begeistring og forargelse: Mange leste dem som framstillinger av hasardiøse galmannsverk. Vi snakker tross alt om 1880-tallets ekstrem sport. Høyfjellet?! Om vinteren?! Hva har de der å gjøre?! Fasinasjonen for og indignasjonen over de vågale skiløperne vedvarte. I desember 1891 ble det for eksempel avholdt et «Skimøde» i Studentersamfundet, der man diskuterte problemstillingen: «Er det anbefalelsesverdigt eller forkastelig at drage tilfjelds paa Vidderne for at faa sig en Skitur?» (Aftenposten nr 849, 15. des. 1891). Den store mengden reiseskildringer fra vinterfjellet som ble publisert på slutten av 1800-tallet, hører med blant grunnene til at man snart sluttet å stille slike spørsmål. Tekster som de tre i denne antologien var rett og slett med på å innarbeide, utvikle og utbre kunnskap om lystbetont skiidrett i norsk offentlighet. Et par tiår inn på 1900-tallet var fjellskiturene så selvsagte at fortellinger om slike opplevelser ikke lenger uten videre kunne forsvare en (forside)plass i dagspressen.

⁵ Til å begynne med var imidlertid denne nye skikultusen mer av et urbant overklassefenomen enn en praksis som forente ulike sosiale lag så vel som by og land. Skiturnarrativenes publiseringssammenheng understreker dette. Skiidretten var gjenstand for litterær behandling primært i den konservative pressen. På 1880-tallet fungerte majoriteten av de norske avisene som Venstre-organer. Høyrepressen var antallmessig underlegen, men hadde til gjengjeld langt større opplag. At det nettopp var de konservative byavisene som fant et ærverdig emne i skiløperkunsten, sier oss en del om den moderne skiidrettens sosiale vilkår under dens formative år. Byborgerskapet kunne skape en litteratur om, utøve og utvikle den moderne skikulturen simpelthen fordi de hadde tid og penger til ferie. En arbeider eller en bonde var i en helt annen grad bundet til sin daglige dont.

⁶ Alle de tre skiturfortellingene i denne utgivelsen tematiserer disse samfunnsmessige forutsetningene på forskjellige måter. Mest slående kanskje i Ludvig Schmelcks fortelling om «En Skitur gjennom Ronderne», som stod på trykk i Morgenbladet den 21. april. Kjemikeren Schmelck (1857–1916) innleder sin reiseskildring med noen refleksjoner om høyfjellsturisme, og bedyrer at han fristes til fjells av «en Forventningens Magt, der kommer med lokkende Løfter om, 'Hvad man faar at se'» (Schmelck 2). Det sitatet Schmelck her fletter inn, er

et omskrevet vers fra Bjørnstjerne Bjørnsons bondefortelling *Arne* (1858): «Undrer mig på, hvad jeg får at se / over de høje fjelle? / Øjet møter nokk bare sne –: / rundtomkring står det grønne tre, / vilde så gerne over, / tro, når det reisen vover?» (Bjørnson 1858: 122). I sin original uttrykker versene Arnes lengsel etter å komme seg vekk fra slitet, bort fra hjembygda, legge de bygdemuraktige fjellrekkene bak seg. Schmelck og Bjørnsons *Arne* forenes i lysten på nye erfaringer. Men deres higen går i motsatt retning. Bondegutten *Arne* lever i et slags sosialt og økonomisk fangenskap på bygda og vil ha *frihet*. Den belevene bymannen Schmelck ønsker et avbrekk fra Kristiania og vil ha *friluft*. Den fritida Schmelck boltrer seg i, er ikke fattige 1800-tallsbønder forunt. Idet Schmelck resirkulerer Bjørnsons vers og transformerer Arnes «jeg» til et allment «man», tematiserer de ikke lenger noen oppbruddslengsel, men forventninger om hvilke syn, inntrykk og opplevelser som venter en i høyfjellet. Fjellturer – sommer som vinter – beror på en forestilling om at fjellet lokker, at det er vakkert, at inntrykkene man får der oppe er verdifulle. Slike holdninger er ikke selvsagte. De har en rekke (idé)historiske, sosiale og økonomiske forutsetninger. Mot en slik bakgrunn blir det ingen overaskelse at skiløping, som fritidssysselet og rekreasjon betraktet, ikke alltid kom høyt på Venstre-pressens agenda. Det var andre prioriteringer som gjaldt der i gården.

⁷ Spenningen mellom Venstre og Høyre griper inn i de tre foreliggende tekstene på også andre og mer direkte måter. Den unge og ukjente Fridtjof Nansen (1861–1930) forteller om hvordan hans vandrende jeg må hankes med en skokk vestlandsbønder uten den minste greie på skiløping. Han kaller dem et *collegium politicum* (Nansen 14). I første omgang kan denne merkelappen leses som en litterær allusjon. Nansen låner sin latin fra Ludvig Holbergs komedie *Den politiske kandstøber* (1722). I dette stykket opptrer en gruppe legmenn og diletanter som selvsikkert diskuterer politiske emner de ikke har innsikt i. Diskusjonsklubben kaller seg nettopp «Collegium Politicum» (Holberg 1923: 10). Nansens allusjon har imidlertid også en ikke-litterær referanse. Johan Sverdrup, som vinteren 1884 var Venstres strateg og spydspiss i den konstitusjonelle striden, hadde et par tiår tidligere frekventert en opposisjonell kollokviegruppe som spøkefullt kalte seg *collegium politicum*. Da stortingsopposisjonen utover 1870-tallet i økende grad samlet seg under Sverdrup, forble dette kallenavnet

assosiert med den nye venstrealliansen (Nerbøvik 1999: 140). At den purunge Nansen i det konservative Aftenposten bruker denne betegnelsen til å drive gjøn med vestlandsbøndene, kan godt forstås som en brodd mot det politiske Venstre, som nettopp hadde bred støtte i disse traktene. At vi veit at den noe eldre og mer kjente Nansen hadde andre politiske tilbøyeligheter, kan fort blende våre blikk for slike aspekter ved hans ungsomsprosa.

⁸ Det samme gjelder offiser Henrik Angell (1861–1922). Mens han rundt århundreskiftet har sklidd mot venstre og sågar blitt målmann (Andersen 2000: 131), var han i sine yngre dager mer lojal mot det bestående styresett. At han publiserer sin skildring av skituren mellom Odda og Kongsberg i Morgenbladet, er i seg selv en indikasjon på dette. Redaktør Christian Friele «sørget for at avisen forente streng konservativ profil med sarkastisk polemikk mot enhver motstander» (Hagemann 2005: 162). Angells fortelling glir nokså motstandsløst inn i dette redaksjonelle programmet. Om han har avpasset teksten til Morgenbladets smak og stil, vites ikke. Men at han vender en kald skulder mot venstreavisene Verdens Gang og Vestlandsposten, er sikkert. Dessuten varter han opp med en temmelig umyndiggjørende framstilling av disse budstikkenes sympatisører, fjellbøndene. Visstnok kan de være kjekke og oppegående folk, medgir han, «men Venstremænd ere de dog alligevel». Etsteds kommer han i snakk med en slik «gammel Bjergulv» (Angell 7). Samtaleemnet gir seg nesten selv denne vinteren, da det meste handler om de pågående politiske feidene i hovedstaden:

For det første mente denne gamle Politikus, at disse Statsraaderne vare vel nogle rigtige «Fuskefantar», som trængte til at komme for selve Rigsretten, der nok var en prægtig Indretning; dernæst fandt han, at absolut Veto var det samme som Absolutisme, og det skulde ikke være bra, havde han hørt; og endelig kunde han ikke begribe, hvorfor Kronprinsen skulde have sig en Apanage. «Han kunde vel faa laane Fa'r sin Apanage til at «kjøre i», hvis han endelig skulde kjøre», mente han. Jeg kunde mærke, at jeg var kommen tilfjelds allerede. (Angell 7)

Som i Holbergs nevnte komedie framtrer den klassiske dumskap også her gjennom en narraktig karakter som uttaler seg skråsikkert om forhold hinsides egen fatteevne. Bonden portretteres som barnslig uvitende. Han forveksler

statens driftsmidler til kongehuset – apanasje – med det herskapelige hestekjøretøyet *ekvipasje*. Komikken gir næring til tekstens underliggende alvor: Vi kan ikke legge landets styre og stell i slike hender. Sant nok befinner ikke bøndene seg lenger i sin «Urvildhed», men Angell forsikrer at «der er dog mere end nok igjen» (Angell 8). De prekære begivenhetene vinterhalvåret 1884 utgjør med andre ord ikke bare et bakteppe for de tre skiturfortellingene som her presenteres – den politiske turbulensen er til stede i selve tekstene.

II

⁹ Vinteren 1884 stormet det ikke bare i metaforisk forstand. Det *stormet* virkelig denne vinteren. Angell og hans reisefølge må finne seg i å føle vinden på kroppen: «Den voldsomme Blæst eller rettere Storm voldte os naturligtvis megen Besvær; vistnok stod ikke Vinden ret imod os, men den var dog yderst generende ved sine voldsomme Sideanfald og ved at piske Regn og Sne i Ansigtet paa os» (Angell 16). Været får langt på vei en komisk effekt ved at det praktisk talt blir verre og verre for hvert avsnitt av reiseskildringen; Angell stamper seg trøstig gjennom et virvlende inferno i hvitt. Ut på tur, aldri sur!

¹⁰ Det kraftigste registrerte lavtrykket i Norge noensinne – 939,8 mb hPa – ble målt i Bergen den 27. januar 1884 (Bjørnbæk 2003: 255). Fridtjof Nansen begynner sin fortelling dagen i forveien, «Lørdag Aften den 26de Januar, – Vinden hylede gjennem Gaderne, Regnen pidskede En i Ansigtet med en Voldsomhed, der endog her i Bergen var usædvanlig» (Nansen 2). Forfatteren søker ly innendørs, makelig henslengt i lenestolen med det nyeste nummeret av *Norsk Idrætsblad*. *Idrætsbladet*, som det ofte ble kalt, var hovedorganet til Centralforeningen til Udbredelse af Legemsøvelser og Vaabenbrug. Heller ikke denne organisasjonen var uberørt av samtidas politiske konfliktlinjer. Den var i 1884 en konservativt dominert forening, ettersom venstrefolk i betydelig grad hadde meldt seg ut. I foreningens ukeblad oppdager Nansens litterære jeg en annonse for det årlige Husebyrennet i Kristiania – fra dette øyeblikket slår teksten inn på et nytt spor: Herfra dreier alt seg om skiløping.

¹¹ Husebyrennet var forløperen til det som i 1892 ble det årlige Holmenkollrennet. Rennet var avholdt første gang i 1879 av Christiania Skiklub,

men ble fra 1883 arrangert av den nystiftede Foreningen til Ski-Idrettens Fremme (Skiforeningen). Nansen hadde tidligere deltatt i konkurransen, som for oss ville fortont seg som et slags kombinert renn: Skiløperen startet i hoppbakken og sprang rett ut i ei slags hinderløype, hvor han (det skulle gå en god stund før også *hun* fikk delta) ikke bare ble bedømt på tid, men også fikk stilpoeng for hvordan hindringene ble mestret, og generelt for holdningen, der man tok hensyn til om skiløperen «sætter modig til eller stryger Farten af Skierne med Staven, hvorledes han bruger denne saavel i Rend som under Gang, hvorledes han klarer sig i Modbakke, [...] og om han overhovedet gjør Indtryk af at være en rask og øvet Skiløber», som det heter i reglementsbrosjyren deltakerne fikk utdelt på Husebyrennet 1881 (NB, Ms. fol. 2269). Vinteren 1884 befant imidlertid Nansen seg i bergensk eksil, som konservator ved byens museum. Med ei drøy ukes forvarsel bestemmer han seg allikevel for å delta i rennet, og at en skitur over Langfjella kunne være en passende oppvarming.

¹² Vi kan trekke en generell lærdom utifra det faktum at reiseskildringens tema presenteres og handlingsforløpet rulles i gang ved at Nansen framstiller sitt handlende jeg *som en leser*. Ovenfor poengterte jeg at tekster som de tre i denne antologien aktivt bidro til å innarbeide den moderne skiidretten i norsk offentlighet. Gjennom de fire siste tiåra av 1800-tallet ble skiløpingens mange lokale varianter løftet opp som nasjonal kultur: Skiidretten ble standardisert, systematisert, organisert og promotert som nasjonal identitetsskapende faktor. Avisene var ikke bare agitasjonskanaler for den nye skiløperpraksisen – de fungerte også som fora der man aktivt kunne utforme skiidretten. Med kledelige sportsmetaforer erklærer for eksempel *Idrætsbladets* redaksjon at organet vil «bestræbe sig for at blive et organ for al nordisk idræt, en arena, hvor nordens sportsmænd fra nær og fjern kan samles til fredelig kamp for sine ideers fremme» (Norsk Idrætsblads redaktion 1881: 277). En enorm mengde tekster om skiløping i et bredt spenn av sjangre og formater ble utgitt i løpet av århundrets fire siste tiår. Slike tekster var av stor formativ betydning i en situasjon som verken var preget av standardutstyr (som to like lange ski og to staver), faste regler (som gjentok seg fra år til år fra sted til sted), tradisjonelle ritualer og kollektive sedvaner (som Holmenkollrennet, skitur på påskefjellet, søndagstur i marka). Tekstene hadde både en transformativ funksjon og var, ved å virke innen massemediale rammer, en drivende kraft for den moderniserte

idrettens utbredelse. Nansens reiseskildring tematiserer begge deler. For det første tar han som forfatter selv del i det offentlige ordskiftet om skiløperkunst. For det andre demonstrerer han som litterær person hvordan lesningen av skitexter har konsekvenser for den praktiske utøvelsen av lystbetont skiidrett: Hadde han ikke lest om skiløping i *Idrætsbladet*, ville det ikke blitt noen skitur. Skiløping skaper litteratur, og litteratur skaper skiløping.

¹³ Offentlig samtale om skiløperkunst tilskynder Nansens skitur, selv om betingelsene er så dårlige som vel mulig. Det eksepsjonelle møkkaværet får slik sett en retorisk effekt, fordi det etablerer en virkningsfull kontrast mellom de forholdene han flykter fra og hans higen etter «den norske Vinters Skjønhed» (Nansen 2). Den påfølgende uværsrekorddagen kommer, og minnet om det kraftigste registrerte lavtrykk her til lands foreviges i en av de mest leste skiturnarrativene noensinne. Nåja, akkurat denne påstanden må kvalifiseres. Den Nansen-teksten som her publiseres, foreligger slik den opprinnelig gikk i trykken i mars og april 1884. Mellom nå og da har teksten levd et langt og broket liv, og det finnes neppe grunnlag for å si at akkurat den versjonen som her presenteres har vært mye lest. I 1916 utga Nansen artikkelserien på nytt under tittelen «På ski over fjellet» i antologien *Friluftsliv. Blade av dagboken*. Denne utgaven har – på ett unntak nær, som jeg skal kommentere avslutningsvis – dannet grunnlaget for alle seinere opptrykk av reiseskildringen (og de er ikke få!). Det er ingen overdrivelse å hevde at 1916-teksten gir et ganske annet inntrykk enn den fra 1884. Selve handlingen – skituren fra Bergen til Kristiania og tilbake igjen – er selvsagt den samme. *Framstillingen* av reisen preges imidlertid av en rekke større og mindre endringer sammenlignet med originalen. Språket er modernisert. Føljetongens fire artikler er slått sammen til to kapitler. I tillegg har den 55 år gamle Nansen forfattet en tredje del for anledningen, et etterskrift hvor han trækker opp sin ungdoms nedsnødde skispor på nordre Hardangervidda. Teksten er også endret på måter som reflekterer Fridtjof Nansens nye status i den norske offentligheten. I 1884 er han helt ukjent, en hvilkensomhelst unggutt som skriver en skiturfortelling for den borgerlige Kristiania-pressen. I 1916 har han i over to og et halvt tiår vært rikskjendis, med betydelig kulturell og politisk innflytelse og et stort og sammensatt publikum på tvers av ulike sosiale lag. Denne endringen i avsenderrollen er trolig den viktigste grunnen til at han redigerer bort mange av originalens høyborgerlige koder. Det

betyr for eksempel at 1884-versjonens mange deskriptive passasjer enten er kraftig krympet eller fullstendig utelatt. Slik blir teksten mer *action*-drevet og lettere fordøyelig. Dertil kommer det at han har sakset vekk substansielle deler av originalens kulturelle og litterære referanseramme. Som leseren av denne antologien vil merke, flottes den 22 år gamle Nansen seg gjerne med referanser til greskromerske myteskikkelser og personer som Herakles, Diogenes fra Sinope og Lucullus. Han går heller ikke av veien for å sitere Ibsen, Welhaven eller den danske poeten Holger Drachmann når han beskriver sitt eget skiløper-jeg eller skildrer vinterlandskapet. Lite av dette står igjen i 1916. Og det er kanskje like greit, vil vel noen mene: Hvor interessant er det egentlig med poseringskåte unggutter som bruser med påfuglfjærene og siterer den vestlige og nasjonale kanon i hytt og vær? Ganske interessant, vil jeg si.

¹⁴ Grunnen til det ligger i de litterære allusjonenes betydelige fortolkningspotensial. Jeg skal begrense meg til ett eksempel. Under nedfarten fra Vossaskavlen på hjemveien raser det så fort av gårde at Nansen ikke kan avgjøre om han flyr eller ikke:

[...] snart fo'r det gjennem Luften hen over Bølgetoppene, snart atter paa jevn Grund, jeg kjendte tilslut ingen Forskjel.

«Hu–i! hu–i!

Det er Fiskeveirs Fart,

Det er Luftgymnastik af en Dædalus-art;

Først ned gjennem Dalen, saa hop! over Toppen' –

Det er heldigt for os, vi har Vinger paa Kroppen.»

Jeg forsøgte at slaa Farten af med nogle Svingninger, men intet hjalp [...]. (Nansen 76)

Nansen forteller ikke sine lesere hvem eller hva han siterer, og oddsen for at de skulle ta referansen var nok temmelig høy: Strofa låner han nemlig fra Holger Drachmanns dikt «Beethoven» i diktsamlinga *Dybe Streng*, som utkom bare få uker før skiturføljetongen gikk i trykken (se kommentar til «hvad er [...] Morgentanken», Nansen 63). Med dette sitatet innføres en dobbelallusjon i fortellinga: Nansen alluderer til Drachmann, Drachmann alluderer til Daidalos,

den greske mytologiens kjente kunstneringeniør. Daidalos assosieres som oftest med den handlingen Drachmann (og Nansen) her minner om – flukten på hjemmelagde voksvinger fra Kreta. Daidalos flykter sammen sin sønn Ikaros, som faller for sitt eget overmot. Offer for sin ungdommelige hybris flyr han for nærme solen, får voksen på sine vinger smeltet og styrter i døden. Daidalos kommer derimot fra dramatikken i live, han mestrer vingefluktens og selvbeherskelsens edle kunst. De som sammenligner seg selv med den flygende Daidalos i Drachmanns episke dikt, er en gruppe frekke sjøfugler som godter seg over drukningsdøden som truer en skipbrudde mann i bølgene. Som for Daidalos er det evnen til å fly som lar dem triumfere over døden.

¹⁵ Ingenting av denne utsigelsessituasjonen blir overført til Nansens reiseskildring. Når leserne ikke kjenner til Drachmanns «Beethoven», kan de heller ikke vite at strofa Nansen fletter inn, opprinnelig synges av en menneskeliggjort fugleflokk. Drachmanns Daidalos-allusjon blir snarere brukt for å aksentuere *Nansens* fuglelikhet. Her hører det med til konteksten at bruken av fuglemetaforer er et hyppig anvendt grep i litteraturen om skiløping (Christensen 1993: 77–78), og Nansens forfatterskap er intet unntak. Det er denne billedlige tilbøyeligheten som kommer til uttrykk gjennom Drachmann-referansen. Men sitatet har også en annen funksjon. Selv om Drachmanns fugler utraderes når denne strofa løftes ut av originaldiktet og inn i en ny tekst, forsvinner ikke versenes bevingede kollektiv. Sitatet lar Nansen representere et fellesskap, et «vi» som «har Vinger paa Kroppen». Hvordan skal vi forstå dette flygende vi-et, som Nansen presenterer seg som en del av?

¹⁶ Jeg tror man kan lese dette talende fellesskapet som en variant av en på denne tida utbredt måte å framstille skiløping på i skrift. I Henrik Angells reiseskildring finnes et lignende tilfelle som kan stille Nansens allusjon i relieff. På vei mellom Hardanger og Telemark skriver forfatteren utførlig om «Røldølerne, der vel ere nogle af vore bedste Skiløbere» (Angell 19). En tilsynelatende triviell bemerkning. Eller, ikke «tilsynelatende»: Dette er virkelig en hverdagslig og halvveis bevisstløs skrivemåte. Den britiske nasjonalismeforskeren Michael Billig, som har studert hvordan vår nasjonale forestillingsverden reproduseres gjennom dagligdagse og dels ubevisste talemåter i offentlige medier, opererer med et begrep om «banal nasjonalisme», som i denne sammenhengen kan oversettes til hverdagsnasjonalisme: «Den

banale nasjonalismens avgjørende ord, er ofte de minste: 'vi', 'dette' og 'her'» (Billig 2010: 94, min overs.). Når Angell skriver om «vore bedste Skiløbere», så skjønner alle umiddelbart hvem som skjuler seg bak dette vi-et. Pronomenet betegner et forestilt nasjonalt fellesskap; røddølene hører til blant Norges beste skiløpere. Nansens bruk av Drachmanns Daidalos kan leses som et annet tilfelle av en slik typisk forbindelse mellom skiløperkunst og et implisert nasjonalt kollektiv. Hans litterære jeg representerer et bevinget nasjonalt vi. Med den hyppige forekomsten av fuglemetaforer i 1800-tallets framstillinger av skiløpere *in mente*, kan utsagnet leses som en tidlig variant av det som skulle bli munnhullet «nordmenn er født med ski på beina» – et ordtak som i 1884 ennå ikke var utbredt (Andersen 2000: 116). Nordmenn er født med vinger på kroppen, skiløperkunst er en *naturlig* del av vår (*sic!*) identitet. Underlig nok har den norske skiløpermytologien hatt en forkjærlighet for slike alvorlige medfødte misdannelser. Et menneskebarn med vinger ville vel gitt like stor grunn til bekymring som glede (den mulige engleligheten til tross). Og når det gjelder barnet som kommer til verden med ski på beina, burde vel vår medfølelse rettes like mye mot den blivende mor i barselseng som til den nyfødte?

¹⁷ Denne eksegese har et enkelt poeng: Det *har* noe å si at så mange av originaltekstens litterære referanser har falt ut i seinere opptrykk i de mange Nansen-antologiene, i årbøkene til Skiforeningen og Turistforeningen. De versjonene vi har holdt oss med i snart hundre år, er fattigere tekster enn den nyrestaurerte originalen som foreligger i denne antologien. Det samme gjelder Angells reiseskildring. Henrik Angell ble av mange grunner ikke et norsk skiikon på høyde med Fridtjof Nansen. Men han endte heller ikke opp som en betydningsløs skipioner som gikk seg fullstendig bort i historiens mulm og mørke. I likhet med Nansen (og kong Olav V) er Angell funnet verdig en plass på sokkel i Holmenkollen. Denne posisjonen skyldes hans mangeårige engasjement for skiidrettens fremme, hans foredragsvirksomhet og hans forfatterskap. Flere av Angells utgivelser har hatt et liv etter forfatterens død, deriblant skiturskildringen fra 1884. Denne fortellinga har rimeligvis ikke hatt en like travel resepsjon som Nansens turskildring, men den inngår i det merkelige fembindsverket *Norske Skiløpere* (1955–60). Under tittelen «Over Hardangervidda i 1884» presenteres der en kraftig redigert versjon av Angells

reisebrev til Morgenbladet (Angell 1957: 41–49). Som i Nansens tilfelle er andreutgaven forkortet, modernisert og den savner flere av sin originals litterære og kulturelle allusjoner. I denne nettutgivelsen presenteres teksten igjen med alle originalens biter på plass og i sin opprinnelige språkdrakt.

¹⁸Når det gjelder Ludvig Schmelck, forholder sakene seg litt annerledes. Schmelck står ikke i malm som en ski-helgen oppi Holmenkollåsen. Nevner du hans navn for idretts-interesserte, vil de trekke på skuldrene. Historien ville det slik at kjemikeren Ludvig Schmelck en stund ble husket – av noen – som designeren av Fridtjof Nansens kokeapparat før grønlandsekspedisjonen 1888–89. Men så gikk han i glemmeboka. En oppfinnsom primus var ikke nok til å holde koken i hans ettermæle. Heller ikke hans forfatterskap maktet å holde hans minne levende, må man nok tilføye. På 1880- og 90-tallet skreiv Schmelck flere reiseskildringer og skipolemikker i Kristiania-pressen. Disse tekstene er morsomme tidsvitner, og noen av dem røper hvilken pionérfigur forfatteren var i sin samtid – for eksempel hører en av hans Morgenblad-fortellinger om en skitur til Jotunheimen i juleferien 1882 til blant de første av sitt slag (Schmelck 1883). Men hans fortellinger er mer oppramsende og langt mindre litterært utpenslede enn Nansens og Angells prosastykker. Ludvig Schmelck var kort sagt en middelmådig skribent. Derfor har ikke hans reiseskildringer vært resirkulert i seinere utgivelser, og derfor kan heller ikke hans rapport om «En Skitur gjennom Ronderne» i denne antologien kalles et restaureringsarbeid.

¹⁹Så hvorfor er han i det hele tatt invitert inn i dette selskapet? Schmelcks skiturfortelling trykkes her for første gang siden den stormfulle vinteren 1884 fordi den minner oss om at avisredaksjonene også rydda plass til reiseskildringer som litterært sett ikke hadde like god glid. Lystbetonte skiturer i høyfjellet hadde en så pirrende nyhetsverdi at man tidvis så litt stort på tekstenes retoriske og litterære kvaliteter. Slike redaksjonelle prioriteringer utgjør også en del av bildet og skjerper vår forståelse for hvilket fenomen disse tekstene representerte i sin samtid. Derfor kan vi lære noe av å lese Schmelcks reisebrev fra Rondane i forlengelsen av Angells og Nansens mer finstemte og drivende reiseskildringer. Dessuten er Schmelcks tekst her ment å indikere noe av bredden i tradisjonen for å skrive skiturfortellinger. Men for all del – hans bidrag i denne utgivelsen er da en gøyalt liten snutt om en strevsom skitur, der det meste liksom går i oppoverbakke hele tida. Om ikke annet var fortellinger som denne med på å

idealisere den norske skiløperaskesen og innkode skiløperkulturen med protestantiske verdinormer, i webersk forstand: Man skal slite før man får nyte, man skal streve i motbakke før man kan more seg i utforbakke. For både Nansen, Angell og Schmelck ville stolheis ha fortont seg som noe grunnleggende umoralsk. Schmelck viser seg i så måte som en særskilt lydig og dydig skiløper: Her blir det så mye slit at han får ha kosen til gode. Nansen og Angell, derimot, ender begge sine langturer med å dovne seg på hotell. Som Nansen uttrykker det: «Det kan ikke nægtes, der findes faa Nydelser i Livet, der kan overgaa den, at strække sig i en god Seng efter en anstrengende Dag» (Nansen 33). Det kraftige uværet som uler gjennom og forener disse tre tekstene – et uvær forfatterne veit å utnytte litterært – er bare med på å profilere og forsterke denne skiløperetikken.

III

²⁰ Håndskriftsversjonene av disse reiseskildringene har gått tapt, så avisene utgjør våre eneste historiske kilder. Tekstgrunlaget for Angells og Schmelcks fortellinger i denne utgivelsen består av digitalt høyoppløselig fargeskann av originalene fra Morgenbladet vinteren 1884. Ideelt sett burde man ha lagt selve de fysiske papiravisene til grunn for en tekstkritisk utgave, men disse befinner seg i Nasjonalbibliotekets fjellmagasin i Mo i Rana, og de lånes ikke ut fordi det kun finnes noen få, slitte eksemplarer. Høykvalitetsskann får derfor duge. Den samme utfordringen gjelder ikke Nansens reisebrev fra Aftenposten, ettersom et utklipp av disse originalene er bevart i en av polarheltens egne samlemapper, som ivaretas av Nasjonalbibliotekets håndskriftssamling (NB, Ms.fol. 2269). Disse utklippene danner også grunlaget for en annen nylig utgitt versjon av Nansens føljetong, som utkom idet arbeidet med denne antologien befant seg i slutfasen. Publikasjonen «*Skitur fra Voss til Kristiania og tilbake*» (Nansen 2012) er den første nyutgivelsen som baserer seg på originalene fra Aftenposten, i stedet for andreversjonen fra 1916. Dette er et riktig pent lite hefte, der Nansens føljetong utsmykkes med flere av forfatterens tegninger, med forord og fotografier, et slektshistorisk appendiks, kart, og en faksimile av Nansens «Efterskrift» til andreutgaven fra 1916. Men i likhet med tidligere utgaver, er heller ikke denne noe edisjonsfilologisk arbeid. Til det rommer utgivelsen for mange anakronismer og avvik fra 1884-varianten. Med nye innrykk i enkelte

avsnitt (trolig for å bryte opp i teksten og lette lesbarheten), med replikker og sitater gjennomgående kursivert der originalen beholder brødskriftens rette typer, for eksempel, er ikke selve *teksten* konstituert på minutiøst vis. Eller for å gi et annet eksempel: Innledningsvis gjøres det et nummer av at Nansens prosa er krydret med lyrikk og tegninger han ble inspirert til å skape på ferden. At Nansen tjuvlåner alle sine poetiske innfall fra andre tekster og forfatterskap, eller at flere av landskapsskissene er tegnet mange tiår seinere, nevnes ikke. I og for seg er dette selvsagt helt ok – ingen skade skjedd. Lesere brekker verken armer eller bein av slikt. Men ederingen gir allikevel grunnlag for forvirring. Ettersom Nansens vandrende jeg tegner en «Skitse» på veien (Nansen 28), og utgaven lover «Nansens originale skisser» i undertittelen, kan leseren komme til den slutning at tegningene Nansen skriver om i reiseskildringen inngår i utgivelsen. På slike måter viderefører også denne utgaven flere av de historiske, tekstlige og estetiske misforholdene som preger reiseskildringens øvrige publiseringshistorie.

²¹ Hensikten med disse bemerkningene er ikke å drive flisespikkeri på et prisverdig initiativ og en innbydende utgivelse. Mitt poeng er å markere i hvilken forstand den forhåndenværende antologien *Tre skiturfortellinger fra vinteren 1884* skiller seg fra alle tidligere nyutgivelser. I denne antologien er ikke bare de historiske *fortellingene* gjenskapt – her er også *tekstene* utformet etter originalenes lest. Noen begrensninger kommer man imidlertid ikke utenom, og reiseskildringene vil også denne gangen foreligge med både større og mindre forskjeller sammenlignet med originalene. Slikt er ikke til å unngå, og jeg skal blinke ut avvikene. Den mest iøynefallende forandringen består i at førsteutgavens gotiske skrift her er gjengitt i antikva – den skrifttypen vi er vant til. Når originalene selv bruker antikva, som var konvensjonen med fremmedspråklige (framfor alt latinske) sitater, anvender jeg *kursiv*. I de tilfellene hvor avistekstene har s p e r r e t skrift for å utheve bestemte ord, benytter jeg av datatekniske grunner VERSALER. Dette gjelder utelukkende enkelte person- og stedsnavn. Disse står i forelegget (avisene) gjennomgående med stor forbokstav. Det er de samme tekniske hensynene som er årsak i at jeg markerer avsnitt med blanklinje der originalene bruker innrykk. Typografisk dekor utenfor selve brødteksten har jeg sløffet. Det har i all hovedsak gått utover noen streker under en og annen tittel og til slutt i enkelte av tekstene. Der tekstene har ornamenten i selve framstillingen, er disse bevart, ettersom de

gjærne funker som leseranvisninger, som å markere avsnitt og scenskift. Ord som står delt med bindestrek av hensyn til avisspaltene, har jeg sammenskrevet. I tillegg til disse stilltiende endringene, kommer en hel rekke uregelmessigheter jeg *ikke* har rettet. Jeg har ikke rettet skrivefeil i originalene, og jeg har reproduisert det som måtte finnes av inkonsekvens. Det vil for eksempel si at jeg ikke har falt ned på ett alternativ når forfatterne vekselvis skriver «Skiene» og «Skierne» – selv ikke når slik mangel på konsekvens skriker fra titlene: Fridtjof Nansen kan gjerne stave Voss med én s den ene gangen og to s-er den andre, og om han spanderer et punktum til sist i overskriftene, varierer fra del til del. Der tegn eller ord helt åpenbart har falt ut under trykkeprosessen, har jeg rettet opp i dette, men da markert inngrepene med [hakeparentes].

²² Justeringer som disse er bagatellmessige, men de kan i prinsippet få konsekvenser for tolkningen. Tekstens typografiske utforming har tross alt noe å si for hvordan den blir mottatt og oppfattet av leseren. Mens en fortelling i den latinske trykkestilen antikva lettere kan tenkes inn i en fransk publiseringstradisjon, vil en fortelling i gotisk skrift signalisere germansk tilknytning. Disse endringene forblir imidlertid mindre betydningsfulle sammenlignet med den fortolkningsprisen man må betale når man løfter en fortelling ut av dens opprinnelige kontekst og innlemmer den i et nytt tekstkorpus. Disse tre tekstenes respons på de politiske begivenhetene vinteren 1884, tydeliggjør dette poenget. Tekstenes manøvrering blant sin samtids aktuelle spørsmål og problemer framstår klarere når de leses som en del av en avis der også den politiske striden fyller spaltene. For å bøte på denne uunngåelige skaden, har jeg gjort et nummer ut av dette aspektet her i innledningen. Et annet eksempel på slikt meningstap er at umiddelbare kontekster til forfatterens litterære og kulturelle allusjoner står i fare for å forsvinne. Tenk på Nansens iver etter å minne sine lesere på at han går i kong Sverres fotspor. Hans skitur sammenfaller med noen av de rutene Sverre angivelig skal ha fulgt på sin tid som geriljakonge på 1100-tallet. Nansen etablerer denne parallellen på flere måter, blant annet gjentar han stadig at han følger «den frygtede Sverresti» (Nansen 81) og han alluderer gjerne til *Sverres Saga* i sine landskapsskildringer. Når vi leser og forsøker å forstå rekkevidden av denne litterære bemektigelsen av middelalderkongen, er det selvsagt av interesse

at reiseskildringen opprinnelig er trykket *vis-à-vis* en annonse for dampskipet «Kong Sverre», som man ser av denne faksimilen:

En Skitur fra Dofs til Kristiania.
(Korrespondance til "Aftenposten" fra
Frithjof Nansen).

I.

Bergen i Marts 1884.

Det var Lørdag Aften den 26de Januar, — Vinden hylede gjennem Gaderne, Regnen vidste En i Ansigtet med en Voldsomhed, der endog her i Bergen var usædvanlig; — over Himlen jog mørke, uveirspaaende Skyer, Thermometret viste mange Graders Varme, Barometret var i stadig Synken, stod for længe siden paa Orkan, jo det var rigtig hvad man kalder et "Hunde-Beir", just et saadant, der kan bringe en Østlanding i Stemning, minde ham om den norske Vinters Skjønhed.

Dette er åpenbart et helt tilfeldig sammenfall. Men det er en tilfeldighet vi kan lære av, ettersom den sier noe – eller ganske mye – om hvilke myter som sirkulerte i samtida. Når vi leser teksten i Aftenposten, skjønner vi umiddelbart at interessen for kong Sverre neppe er enestående for den unge Nansens reiseskildring. Slike historiske kvaliteter avskalles når vi skaper nye publiseringskontekster.

²³ For å rydde løypa for slike små og store hindringer, er reiseskildringene utstyrt med kommentarer. Disse lemmakommentarene beror i all hovedsak på et slags dunkelhetskriterium. Når jeg har snubla borti elementer i fortellingene som jeg har stussa over, har jeg, i et forsøk på å bryte snublesteinene ut av prosaen, utstyrt tekststedet med en oppklarende kommentar. Dette innebærer blant annet at litterære allusjoner (og det er en del av dem) blir knyttet til sitt opphav; det innebærer at målenheter som ikke lenger er i bruk omsettes til standarder som gir mening for oss i dag; det innebærer redegjørelser for arkaiske ord og uttrykk; og det innebærer at stedsnavn med foreldet stavemåte også nevnes med sitt nåværende navn. Ikke visste jeg at Heddal en gang het «Hiterdal», for eksempel. Eksterne referanser i kommentarene og i denne innledende presentasjonen kan avkodes i bibliografien til sist i teksten, mens interne kryssreferanser oppgis med forfatternavn og avsnittsnummer.

God ski(littera)tur!

HENRIK ANGELL

En Skitur fra Hardanger til Kongsberg.

Morgenbladet 1884, nr. 69, 10. mars

¹ (Af H. A.) H. A.] Henrik August Angell (1861–1922)

² Bergen er saadan hyggelig, gjæstfri og livlig By, at jeg blev der ligetil den 7de Januar, og det uagtet Veiret ikke var det bedste just for den, der ønsker at uddanne sig i den ædle Skiløberkunst, og dette sidste var nu min Hensigt. Den 7de reiste jeg derfor fra den gamle, interessante Hansastad og var allerede den næste Morgen i den «underdeilige»

underdeilige] Allusjon til Henrik Wergelands dikt «Hardanger» fra den episke diktsyklusen *Den engelske Lods* (1844). Her besynger dikteren et slags jordisk paradys, og ender med å spørre:

«o hvor findes saadant Sted, / disse løvbekrandste Tanger / med den fromme Hyttes Fred, / uden i din Herlighed, /

underdeilige *Hardanger?*» (Wergeland 1844: 151). Sørfjord, en af Hardangerfjordens Arme.

Sørfjorden og i det hele taget Hardanger var imidlertid nu paa Vintersdag slet ikke saa overdrevent underdeilig, som alle sommerreisende enstemmig erklære den for at være. Tvertimod; den ellers saa vakre Fjord med sine smilende, venlige Strande saa nu saa øde, trist og uhyggelig ud som vel muligt, og Skjønheden var borte. Paa begge Sider af os til høire og venstre passeredes kun ensformige hvide, mægtige Fjelde, der aabnede en smal Rende for os, netop bred nok til at klemme sig gjennom i. Over os var der ingen klar, blaa, men en tung, graa Vinterhimmel, og selve Fjorden var, istedetfor blaagrøn, skiddengraablaa af en tyk Snegrød, hvorigjennem Dampskibet skurede sig seigt frem. Man saa lidet eller intet til alle de Herligheder, hvorfor Hardanger er blevet saa berømt, og hvorfor Tusinde og atter Tusinder gjæste vort Land. – Hist og her saa man vistnok de spredt liggende Bondegaarde afsætte mørke Flekker paa de hvide Strande, men Landskabet oplives derved lidet; det hele fik noget uendeligt trist over sig.

³ Den foregaaende Aften tog dog Fjorden sig storartet ud. De høie Fjelde taarnede sine mørke truende Masser endnu høiere op og tegnede sine Silhouetter skarpt af mod den stjerneklare, straalende Aftenhimmel. Maanen kom endelig

frem og gav Fjorden et endnu pragtfuldere Udseende, idet den bragte Snetoppene paa den ene Side af det smale Fjordpas til at glitre som Sølv, medens den anden Side fremdeles blev liggende i Mørke; over os tindrede Tusinder af Stjerner i den smale Strimmel af Himmelen, som Fjeldene ikke dækkede, og ind gennem den sorte Fjord glimtede Lys paa Lys fra Bondegaardene, hist og her ogsaa et svagt rødt Lys fra de mange Anløbssteder.

⁴ Tilsidst ser man Bunden af Fjorden.

«Følgefonden» gaar agterover, saa fuld Fart forover, de sidste Isflak sønderskjæres, nogle Slag til af Maskinen, og vi lægge til ved det sidste Anløbssted; det er Odda.

⁵ Paa Bryggen var det temmelig stille, som rimeligt var nu om Vinteren. Men om Sommeren er der saamen livligt nok. Da bliver den reisende næsten overfaldt af den Mængde uforskammede Skydsgutter, som her bemægtiger sig: snart en lang graa, sribet Engelskmand med et Utal af waterproofede Lærredskufferter og Paraplyer med Kautschuk^[Kautschuk] Elastisk gummistoff som blant annet brukes i vanntette klær.

Overtræk, samt med rød Reisehaandbog i Lommen,^[med rød Reisehaandbog i Lommen] Her

hentyder Angell til Yngvar Nielsens *Norwegen: ein praktisches Handbuch für Reisende* som kom ut første gang i 1874, og som allerede i 1876 forelå i tredje opplag (Nielsen 1874a). Disse var, i likhet med Nielsens norske reisehåndbok som første gang ble utgitt i 1879, innbundet med røde permer. Jf. kommentar til «hvoraf der [...] om Vinteren» og «Der blev [...]

Gamp sprængt» (Angell 15 og 22). snart en filosofisk udseende, brillebærende Tysker, der uafladelig foretager Sammenligninger, snart en tyk Svenske, snart en pludrende Danske, osv., eller endelig, naar han ingen Udlænding kan faa, nøier han sig med en af Landets egne Børn. Nu slap jeg heldigvis alt Overhæng saavel af ovenomtalte Skydsgutter som af Hotelværter eller andre forekommende Medmennesker; jeg skyndte mig bare afsted med det samme. Klokken var nu 9 Formiddag.

⁶ Allerede med det samme var jeg saa heldig at faa Følge med en ung, kjæk Røldøl, der skulde hjemover, og han lod jeg faa styre Farten. Og dermed labbede han ivei med de for Fjeldbønderne saa karakteristiske lange, elastiske Skridt, og jeg labbede efter ham, saa godt jeg kunde, bestræbende mig efter bedste Evne at holde Takt. Skiene havde vi ikke paa i Begyndelsen, da Føret ikke var videre egnet til Skiløbning; Røldølen tog dem derfor paa Nakken, og jeg trak dem efter mig, anvendende den bergenske Maner at gaa op over Bakken paa. I Bergen, hvor der

jo yderst sjelden er noget videre Sne, og da i meget tyndt Lag, bruger man nemlig at binde en Snor i hver Skisnabel, og saa trækker man dem op efter Bakken ligesom en Kjælke. Dette er ret illustrerende for at vise, paa hvor høit Trin Skisporten staa derborte, hvor man jo forresten har liden eller ingen Anledning til at dyrke den. Mest fornøieligt er det imidlertid at se Bergenseren staa udover Bakken; da bevarer han Balansen ved at holde sig fast i de to Snore, og han staa paa Ski ligesom en Kjørergut, der holder haardt i Tømmerne. At staa i Hop At staa i Hop] å gjøre et skihopp paa denne Maade har jeg ikke seet lykkes nogen, og jeg vil vel ikke nogensinde faa se det Syn heller.

7 Men jeg er ikke i Bergen nu længer. Den 4 1/2 Mil lange Vei til Røldal gaar – forbi det om Sommeren ofte besøgte Sandvenvand, Sandvenvand] Sandvevatnet Hildal, Laatefos Laatefos] Låtefossen og Seljestad – næsten ret sydover og er lagt i Bunden af en trang lang Dal, saaat den i intet Øieblik er vanskelig at finde, selv i den dybeste Sne; nu var til Overflod de tre første Mil befarne med Slæde, og Snemængden den første Mil meget liden, maaske kun en god halv Alen halv Alen] Eldre lengdeenhet av varierende lengde. Norsk alen, fastsatt ved lov av 1824, var 62,75 cm. En «god halv Alen» dyp snø tilsvareer mao. i overkant av 30 cm. høi. Senere blev Sneen dybere og dybere, Skiene kom derfor paa Benene og benyttedes fra nu af den hele Vei lige til Victoria Hotel, Kongsberg. Det var noget ganske anderledes behageligt at faa Skiene paa sig end have dem efter sig, og det gik nu raskt opover, uafladeligt opover, saaat vi snart havde den Fornøielse at se vældige Snefjelde foran os og af og til langt bag os faa et lidet Glimt af Folgefonden, Folgefonden] Folgefonna der forgyldt af den nedgaaende Sols Straaler tittede frem i Dalaabningen. Forresten var Veien temmelig ensformig og meget trættende ved sin uafladelige Stigning og sin seige nyfaldne Sne. Intet af Betydning hændte os heller paa den hele Vei, naar undtages, at vi etsteds blev trakterede med en skrækkelig politisk Passiar af en gammel Bjergulv, der dog var yderst godmodig. For det første mente denne gamle Politikus, at disse Statsraaderne vare vel nogle rigtige «Fuskefantar», som trængte til at komme for selve Rigsretten, der nok var en prægtig Indretning; dernæst fandt han, at absolut Veto var det samme som Absolutisme, og det skulde ikke være bra, havde han hørt; og endelig kunde han ikke begribe, hvorfor Kronprinsen skulde have sig en Apanage. Apanage] Beløp som bevilges av staten til drift av kongehuset. Scenens komikk består i at bonden forveksler «Apanage» med «Ekvipage» – her i betydningen «herskabelig hestekjøretøy». «Han kunde vel faa

laane Fa'r sin Apanage til at «kjøre i», hvis han endelig skulde kjøre», mente han. Jeg kunde mærke, at jeg var kommen tilfjelds allerede. Ellers er forresten Fjeldbønderne nu paa disse Kanter særdeles vel oplyste; men Venstremænd ere de dog alligevel, om end ikke særdeles ivrige. Idethele taget tror jeg, at Fjeldbønderne her er meget lidet stive i Troen; de lever idetmindste i Fred med hverandre, trods forskjellig Farve og trods «Verdens Gangs» Opviglerier. «Verdens Gangs» Opviglerier] Verdens Gang var på 1880-tallet en innflytelsesrik Ventre-avis. Grunnlagt 1868, og gikk inn i 1923 (Dahl m.fl. 2010: 367). Avisa er ikke den samme som dagens VG. «Vi ere nu ikke saa dumme at tro paa det Blad længer», sagde en gammel Venstremand til mig i Røldalen; – men paa «Vestlandsposten» Vestlandsposten] Avis utgitt i Stavanger fra 1878 til 1916. Var en periode Norges nest største avis etter Verdens Gang. Avisa var hovedorganet til det moderate Venstre, ofte kalt Bonde-venstre (Dahl m.fl. 2010: 377). troede han.

8 Ud paa Eftermiddagen kom vi til den øverste Gaard i Dalen, nemlig Seljestad. Det var allerede blevet mørkt, og vi vare glade over at kunne komme i Hus og over at være komne saa langt, uagtet en Dagsmarch ikke var mere end tre Mil; men Veien havde været tung. Vi tog ind i et Hus, hvor jeg allerede før en Gang havde været, nemlig i 74; men hvilken Forskjel fra da og nu. Dengang var den nye Vei over Haukelid kun stykkevis færdig og lidet befærdet, saa at Befolkningen paa Seljestad endnu befandt sig i sin Urvildhed, nu er ved den stærke Færdsel Vildheden gaaet endel af dem; men der er dog mere end nok igjen. Jeg reiste dengang sammen med en yngre Dame og en Herre, der alle skulde til Røldal i Sommerferien, og vi tog ind paa Gaarden for at faa os noget at leve af; men det fik vi nu ikke. Gid vi aldrig havde gaaet indenfor Husets Dør. Neppe havde vi sat os ned ved det mere end almindelig skidne Bord, førend hele Seljestads Befolkning, store og smaa, gamle og unge, var samlet omkring os. Ved Rygtet om, at Byfolk var komne til Stedet, styrtede nemlig hele Befolkningen paa de 3–4 Gaarde dersteds alle som en afsted, og vi saa dem nu, en efter en stikke sit sjelden vaskede, meget uciviliserede Ansigt ind gennem Døren, derpaa saa man Overkroppen komme ind, og saa stod tilsidst hele Mennesket derinde, først ved Døren, saa nærmere og nærmere, eftersom Modet voxede, og tilsidst havde vi dem lige ind paa os, mere og mere nysgjærrigt paatrængende. Tilslut havde vi omkring os: en hexeagtig gammel Oldemo'r med en Uendelighed af smaa halvnøgne, ækle Unger, der af og til fik et Spark af sine respektive Fædre eller

Mødre, der vilde vise os, at de havde en pen Opdragelse for Øie, fremdeles var der et Snes vilde Karle og Kvindemennesker, to Hunde, en Kat, en Grisunge osv., *tutti*^[tutti] Italiensk betegnelse for «hele koret» el. «hele orkesteret». Her i betydningen «hele gjengen». uvaskede. At faa være i Fred, var der ikke at tale om; en Flom af Spørgsmaal af de mest besynderlige Slags haglede ned over os arme Mennesker. Vore Klæder og Reiseeffekter bleve paa det grundigste befølede, undersøgte – og taxerede.

⁹ Det var da meget til fine Blomster, der voxer i Byen, sagde en om Tøibloomsterne paa Damens Hat.

Det var da meget til fint Særketøi, Du har Du, sagde en anden om Damens lyse Sommerkjole; og dermed begyndte endel ivrige Fingre at beføle det fine Tøiet.

Det var da «auversla»^{auversla]} Dial. av overslege. Kan bety «overmåte» og «ypperlig» (Aasen 1850: 353). fine Sko og Strømper, de arbeide i Byen, kom en tredie med, og dermed blev den Sag undersøgt.

Du er kanskje Madamen til den der unge Fyren, Du, blev der spurt.

Ere I Søkende da?

Naa, saa maa I være Kjærestefolk da? hæ, hæ!

Da dette heller ikke var rigtig gjættet, gav det hele Selskab sig til at tænke over, hvad de to saa kunde være, indtil et andet Væsen spurgte om, hvad hun nu skulde gjøre i Røldal. Jo, hun skulde da ligge paa Landet i Sommer hos Ingeniøren der.

Du skal da ikke paa Høiaanning? Nei vel?

Kanske Du er i Familje med Ingeniøren?

Ja da maa Du være den nye «Kjøkentausi» da, raabte saa en af de gjættende med glædestraalende Øine.

Endelig slap vi da ud og op paa vor Vogn, som nu rullede afsted med en god Del flere levende Væsener, end da den kom.

¹⁰ Nu, da jeg kom igjen i 84, kunde jeg slet ikke klage paa Modtagelsen. De viste sig meget venlige mod mig, og gjorde sit bedste for at stille det rigtig hyggeligt til inde i et stort firkantet Værelse med en *dodo*^[dodo] ditto Seng. Jeg foretrak imidlertid at sidde inde i den varme Stue, hvor et lystigt Baal knitrede borte i

Peisen, hvilket kastede et rødt, behageligt Skjær ud over det lave, mørke Rum, der snart blev folkefuldt. Selskabet blev da ordnet saaledes, at jeg fik Hæderspladsen paa en Stol midt i Stuen, og rundt omkring langs Væggene, oppe i Sengene, borte i Skorstenen og paa Bænkene, dels laa, dels sad Mænd og Kvinder, røgende og betragtede min ringe Person. Det var forresten et ganske eiendommeligt Syn, at se disse veirbidte, næsten vilde Ansigter i denne fantastiske Belysning. Ellers maa man vel sige, at Fjeldbondens Ansigt har et godmodigt og venligt Præg, men dette fandt ikke jeg nu. Efterhvert som Rygtet udbredte sig til de øvrige Gaarde om, at en Lensmand, eller kanske Futen selv, eller kanske en Korporal var kommen tilgaards, kom der flere og flere for at aflægge Visit. Naar de havde gloet nok paa mig og udspurgt mig tilstrækkelig, forsvandt de igjen. Min Løitnantsuniform gav dem idetheletaget meget at bestille, og jeg havde den samme Gjættehistorie som i 74.

¹¹ Ja, jeg kan da se af den fine Munderingen, at Du er Korporal.

Nei, Du faar slaa lidt høiere paa.

Du skulde da vel aldrig være Sergeant; lige saa meget, som han Ola

T.?¹² som han Ola T.] Muligens Olav Anthon «Ola» Thommessen, redaktør i Verdens Gang under avisas storhetstid fra 1878 til 1910. Framstillingen av bondens beundring for Ola T. kan i så fall oppfattes som en del av Angells gjøn med Venstre-bøndene. Ola Thommessen var mye rart, men ingen sersjant. Denne gjetteleiken minner derfor om den tidligere scenen der Angell treffer en «Bjergulv» som forveksler «Apanage» med «Ekvipage» og bedyrer at han ikke lenger tror på Ventre-avisa «Verdens Gangs' Opviglerier», men som allikevel lar seg overbevise av Venstre-organet Vestlandsposten. Altså: Angell tegner et bilde av inkonsistente bønder som ytrer seg om politiske forhold de ikke har greie på.

Enda høiere op.

Ja, saa gjættede de da paa Lensmand, Fut og Skriver, og da de endelig fik vide, hvad Manden var, satte de nogle store, forundrede Øine paa mig og svarede saa, som alle Bønder nok gjør i i [sic] vort Land: ja, netop ja.

¹² Dernæst vakte mine Finsko Finsko] finnesko. Samiske sko tilvirket av reinskind med pelsen vendt utover. Slike sko ble ofte brukt til skiløping på det seine 1800-tallet (jf. Nansen 1890: 51). udelt

Opmærksomhed, saavel af Mænd som af Kvinder. Den første Hilsen, jeg fik af flere af disse Folk, var, at de lagde sig paa Knæ for mig og tog mig i Foden for at undersøge Skoene. Jeg sad imedens urokkelig paa min Trone og tog imod denne

eiendommelige Hyldest. Hvad Skoene kostede, og hvor de vare arbeidede, maatte de endelig have Greie paa.

De ere arbeidede paa Himalaya, sagde jeg, for at høre, hvad de vilde sige til det.

Ja, netop ja! Ja da, blev naturligvis svaret.

¹³ Dette «ja, netop ja» forfulgte mig ihærdig den hele Vei: over Fjeldet, ned gennem Thelemarken og over Meheja, hvor jeg fik det serveret paa bredeste østlandsk som: «ja, rækti' ja». I Christiania, i Skulpturmuseet, fik jeg atter høre det nogle Dage efter. To Bønder stod just og betragtede «Ragnar Lodbrok i Ormegaarden», Ragnar Lodbrok i Ormegaarden] Skulptur av Mathias Skeibrok (1877). Figuren ble utstilt på verdensutstillingen i Paris i 1878 og representerer Skeibroks endelige gjennombrudd som billedhugger. og den ene af dem, en Seminarist, havde nok hørt Tale om, at der fandtes en Mosesfigur paa det Sted. Han sagde derfor i en slæbende Lærertone: «De'r se'r Du han Moses blandt Ørkenens Slinger». Og Svaret blev naturligvis: «Ja, rækti' nok ja».

¹⁴ Nu, efterat være bleven vist saa megen Opmærksomhed sagde jeg Godnat til Forsamlingen og blev saa fulgt til mit Værelse af Husbonden selv, bærende et langt, smalt, osende Talglys, der blev pudset paa den gamle, bekjendte Maner ved først at spytte i Fingrene og saa tage Tandens Tanden] Den delen av ei veke som stikker opp fra lysets masse. bort, akkurat som man dreier Halsen om paa en Kylling.

¹⁵ Efter en liden Diskussion med min venlige Vært om Veiret, der ikke saa videre lovende ud, krøb jeg op i den uhyre Seng, hvor jeg stablede et lidet Bjerg af Uldtepper over mig for ikke at fryse rent ihjel. Denne Foranstaltning havde saa den Følge, at jeg vaagnede om Morgenens, svedvarm paa min venstre Halvdel af Legement [sic], men stivfrossen paa den høire. Udenfor Huset blæste der en ikke saa ganske liden Storm, der sammenpakket kom farende ned igjennem Dalen og pinte sig ind gennem Sprækkerne i Væggen, saa at der var ganske luftigt, hvor jeg var, og temmelig kjøligt, hvilket jo min høire Side havde faaet at føle. Bevis paa Kulden tidligere fik jeg i en ordentlig Isklump i Vaskevandsbollen, og Bevis paa Varmen idag fik jeg ved at holde Bollen udenfor Vinduet under Tagrenden. Thi udenfor regnede det, og det ordentlig ogsaa. Seljestadbefolkningen mente, at det kunde ikke være Tale om at gaa over Fjeldet idag; Seljestadjuvet, «hvoraf der staar megen Skræk om Vinteren», hvoraf der [...] om Vinteren] Forkortet sitat fra Yngvar Nielsens

Reisehaandbog over Norge – en uhørt populær reiseguide på det seine 1800-tallet, som kom ut i hele tolv utgaver i Niensens levetid. Her blir leseren gjort oppmerksom på «det vilde Seljestadjuv, hvoraf der før stod megen Skræk som et farligt Veistykke om Vinteren» (Nielsen 1883: 132). kunde være slemt nok med sine Sneskred alligevel, men idag gik der nok Skred paa Skred. Røldølen vilde imidlertid gjerne hjem, og jeg, som ikke skjønnte mig det mindste paa hele Sagen, vilde gjerne komme videre, og saa traskede vi afsted i Regn og Blæst. Dog først blev Nattelogiets Kostende klareret; Logi, Lys, Brænde, Opvartning etc., alt beløb sig til 30 Øre. Det var den billigste Hotelregning, jeg har seet.

¹⁶ Det gik tungt op over Dalen paa Ski idag i den vaade, bløde Sne; men saa længe det endnu regnede, klabbede Sneen mindre under Skien, og man seg dog frem; værre blev det, da vi kom mere tilfjelds, hvor Regnen var Sne, og det af det leieste Slags. Den store Chause^{Chause]} hovedlandevei forsvandt snart sporløs under Sneen, og vi havde kun Dalføret at gaa efter, hvilket, saalænge som vi befandt os i Regnstrøget, ikke var nogen Kunst; senere, da vi kom paa Fjeldet, havde det sine Vanskeligheder. Det værste ved hele Fjeldovergangen var dog hverken den tunge Sne, eller Vanskeligheden med at finde Vei; men hvorledes man skulde slippe helskindet gjennom det berygtede Seljestadjuv i saadant Læveir. Den voldsomme Blæst eller rettere Storm voldte os naturligvis megen Besvær; vistnok stod ikke Vinden ret imod os, men den var dog yderst generende ved sine voldsomme Sideanfald og ved at piske Regn og Sne i Ansigtet paa os. Og med denne Kamerat fik vi Reisefølge op over Dalen, hvor Fjeldene nu smalner mere og mere sammen, indtil de i selve Juvet klemmer sig saa ind til hverandre, at kun en eneste trang, dyb Kløft er aaben. Storveien fører her i smukke Slyngninger op gjennom de steile Sider, og man har, naar man en klar Sommerdag reiser herover, en sjelden vakker Udsigt over det hele Dalføre, der lukkes af Folgefondens hvide Snemasser. Til denne Vei med dens Udsigt saaes intet idag; Landskabet havde en anden Karakter. Skiveien gaar i Bunden af Kløften, hvor ellers en liden Elv fosser afsted; Vinden suser raa og kold ind gjennom dette Pas, og de steile Vægge hæve sig med sine løse Snemasser truende og mørke som for at knuse den forbigaaende. Og dette gjør de ogsaa undertiden bogstaveligt, idet de blot ryster en Smule paa sig, hvorved strax et Sneskred styrter ned. Især indtræffer dette, naar der ligger dyb Løssne paa fast Underlag af ældre, og der saa kommer Læveir. Hele Stasen glider da i vældige Skred bragende og tordnende ned i Juvet. Er Ulykken rigtig ude, kommer der Skred fra begge Fjeldsider, og det undertiden

samtidig. Mere end en Røldøl er bleven begravet i Sneen her, men da han i slemt Veir altid gaar i Følge, er den ene bleven gravet op af den anden, idet man har iagttaget at gaa med en vis indbyrdes Afstand.

¹⁷ Alle Betingelser for Sneskred vare idag tilstede, og da vi kun vare 2, var Situationen ikke den hyggeligste. Vi blev derfor meget fornøiede, da vi ved Indgangen til Juvet opdagede en 3die Person lidt nede i Dalen bag os, der øiensynlig bestræbte sig for at indhente os.

¹⁸ Vi vare nu 3 Mand stærk og uafladelig skiftende med at gaa i Spidsen klemte vi opigjennem Juvet, saa fort, vi kunde. Det gjaldt at slippe forbi, førend Sneen havde faaet Tid til at løsne sig. Marchen blev voldsomt anstrengende; jeg troede, jeg skulde styrte, uvant som jeg var til at gaa saa raskt og i slig Sne, der lagde sig tyk og tung over Skien og under Skien. Dertil kom endvidere, at jeg havde at slæbe paa en tung Randsel og en svær Militærkappe, som den moderlige Omsorg og Bekymring havde forsynet mig med, og som blev tungere og tungere af det stadige Regn og Slud. Hvile var der i Begyndelsen ikke Tale om. «Skrea kjeme snart», sagde mine 2 Kamerater, og dermed langede de ivei saa fort de kunde, og jeg stønnende efter dem, skottende af og til op ad de steile, høie Sider, hvis øverste Rand var skjult og fra hvilken jeg ventede den frygtede Skred. Og, hvis den nu kom? Hvad jeg da havde at gjøre, vidste jeg ikke, og det var vel dumt at spørge; thi man havde vel her kun at finde sig i sin Skjebne og stole paa Kameraternes Hjelp. At der virkelig var nogen Fare paaferde, vidste jeg ikke; jeg saa ingen Skred hverken her eller andetsteds, og jeg vilde have befundet mig saa vel, som man kan befinde sig i Sneslud med en halv Storm i Ansigtet paa sig, med Blylodder paa Benene op gennem en brat Bakke, der aldrig tager Ende og med en nederdrægtig tung Randsel paa Ryggen, der skjærer en Randselremmerne dybt ned i Skulderen, hvis bare mine Formænd vilde have brugt en rimeligere Hastighed. Endelig blev der da hvilet en bitte liden Stund under en svær Sten, der almindelig blev anvendt som Hvileplads paa slige Ture, og det trængtes vel. Den sidste Del af Veien havde været meget brat, ja saa brat, at Skiene maatte tages af, og saa klatrede man paa alle fire op gennem Skraaningen, klørende sig saa fast, som man med sine resterende Kræfter kunde. Vi havde nu passeret bande [sic] Regn- og Sludregionen og havde taget fat paa Sneregionen, og dermed var Seljestadjuvet ogsaa forbi og Fjeldet begyndte. Sneen faldt her meget tæt, og

hvad man tilsidst saa, var noget graat noget, hvori man kun saa Formandens nedover Ørene trukne Pelshue, brede Ryg og kraftige Ben med hvide Gamasker. Ja, mange Alen foran sig kunde man ikke skimte her i den tykke Snedrive. Alt var graat, og hele Landskabet var som overklattet med den triste, graa Farve, som man kjender fra Kalle Løchens Kalle Løchen] Kunstmaler (1865–1893) assosiert med Kristiania-bohemene. Vakte oppsikt og forargelse på Høstutstillingen 1883 med bildet «Malerskolens atelier» (Opstad 1993: 60). Bildet preges av at et trist og grått vinter-/seinhøstlandskap glir umerkelig over og inn i kunstnerens atelier, som utgjør bildets hovedmotiv. Høstbilleder. Hertil kom, at her blæste en ganske net liden Storm fra vest og vi gik i sydostlig Retning. Ubehagelig som denne Blæst var med at piske os Sneen i Ansigtet, saa det sved, saa vare vi dog nu ovenpaa, da vi jo vare komne op paa selve Fjeldet, der er forholdsvis fladt. Vi kunde ogsaa faa hvile mere her, hvilket tiltrængtes høilig, da Sneen blev seigere jo høiere vi steg. At være første Mand i dette Føre, var et tungt Arbeide, men nu, da al Fare var forbi, kunde man ogsaa tage sig en Hvil for hvert hundrede Alen. Vi kastede os ned i Sneen, lod saa Vinden jage henover os, og saa pustede vi ud.

¹⁹ Endelig naaedes da Pashøiden, og fra nu af gaar det hele Tiden nedover til Røldal saa at man i godt Føre har for sig en eneste umaadelig Skibakke. Presten i Røldal forsikrede mig, at han paa fem Minuter havde staaet den hele lange Strækning ned næsten i et eneste Rend; en herlig Fart. Vi brugte mindst to Timer. Tænk, hvilken Skibakke nedover, og nu maatte vi gaa Skridt for Skridt i den dybe Sne; Skiene vilde aldeles ikke glide. Først da vi atter kom ind i Regnregionen, seg Skiene langsomt og trægt nedover og det selv i de bratteste Bakker, hvor det ellers skal gaa baade strygende og fygende. strygende og fygende] Mulig henspilling på Bjørnstjerne Bjørnsons episke diktsyklus *Arnjot Gelline* (1870), hvis første sang – «Skifærden» – åpner med versene: «Går d'ikke fygende, / går d'ikke rygende, / tre mand oppe på ét par ski, / skogveje, fjældveje, bygderne forbi» (Bjørnson 1870: 5). Man maa imidlertid ikke tro, at Røldølerne, der vel ere nogle af vore bedste Skiløbere, sætte saa lige bums bums] Gå rett løs på. udover, og at de rak og strak staa nedover Horrebrækkerne. Horrebrækkerne] Formodentlig bakker ned mot Håradalen og Håra. Det vilde ingen vove, og Røldølen sætter derfor Staven mellem Benene, huker sig ned, stemmer i alt det han orker, og dermed rider han afsted, saa Sneen spruter høit op om Staven. Thelemarkingen vilde maaske heller krydse nedover; men det gaar nok ikke godt an her i disse trange Fjeldskar, hvor man ofte er nødsaget til at sætte bent paa, og da er Ridningen paa Staven ikke afveien, – helst naar det

træffer ind med Taage eller Snekave. I Dyrskaret to Dage senere lærte jeg Kunsten; idag behøvedes den ikke. Og dog, jeg burde nok have brugt den korte Kjæp, jeg havde, lidt bedre; thi flere Gange fik jeg Røldølerne til at le ved alle de besynderlige Vridninger, jeg foretog med Kroppen for den kjære Balanses Skyld, naar jeg kom ned til Foden af Bakken, hvor Skiene pludselig stod som spigrede fast. Det hændte da ogsaa tilsidst, at jeg, til Røldølernes Forbauselse eller rettere sagt Fornøielse, pludselig befandt mig et godt Stykke under Sneen; en Ski, der stak iveiret var det eneste, der kunde fortælle, hvor den ulykkelige Skiløber laa begravet. Da jeg saa efter megen Møie havde kravlet mig op paa mine Ski, med Tab af Stav, med Sne ind gennem Ærmerne, ind gennem Halsen og ind i Randselen, havde jeg til Overflod den Ærgrelse at høre mine to Kamerater skoggerle med det bredeste hæ, hæ, de havde lært. «Jagu tridla Du no lel», maatte den ene Buse ud med, og saa kom en ny Salve af hæ, hæ, hæ, saa ægte bondske bred og god, at tilslut maatte jeg selv deltage i Koret. Et Sneskred for i det samme med et Tordenskrald ned i Dalen ikke langt fra os; det bragte os til Taushed og paaskyndede vor March. Vi vare dog nu udenfor al Fare, og vi kunde allerede se Røldalsvandet under os. Det blev imidlertid fra nu af ikke med det Skred alene; men det ene efter det andet for nedover Lierne. Her var ogsaa Materiale nok til Skred idag, og Veiret var, som bestilt. Det skal heller ikke meget til for, at et Skred danner sig. En liden Sneklump rives løs af Vinden øverst paa det steile Fjeld, Klumpen ruller og ruller nedover og voxer sig stedse større; tilsidst er den bleven til en ordentlig Snekjærring; men saa dumper den ud for en liden Afsats og gaar dermed i hundrede Stykker. Hvert af disse Stykker ruller saa videre, voxer, styrter paa ny udover og formerer sig derved i det uendelige. Tilslut ruller ikke Snemassen længer, men glider, og saa gaar det afsted med Bulder og Brag som en mægtig Fos, bestandig forøgende sig selv og stanser først nede i Dalen. Jeg fik Anledning nok senere paa Dagen til at iagttage Sneskred. De gik overordentlig hyppig og lignede et skummende mægtigt Elveløb med uhyre Fossefald.

²⁰ Det regnede stridere og stridere, jo dybere vi kom ned i Dalen, og jeg angrede næsten at have reist fra Bergens Regn for at finde det potenseret her 1000 Fod over Havet, langt inde i Landet. Vi slap omsider frem til Gaarden Horra, og da vi ikke kunde blive stort vaadere end vi vare, og Veiret saa ud til at holde sig uforandret bergensk, traskede vi videre, først langs Vandet, der var

islagt med nogle Alen Sne over sig, og saa op gennem Dalen. Til denne sidste saa man nu just ikke meget; man saa kun noget graat, noget af lidt mørkere Beskaffenhed end det graa oppe paa Fjeldet, men at det var en Dal, hørte man af Skredene, der af og til dundrede løs. Efterat have trykket hverandres store, drivende vaade Lovaatter gik enhver sin egen Vei op gennem Dalen. Paa Veien mødte jeg ikke andre end en Flok Jentunger, der kom fra Presten. De gik alle paa Ski, den ene efter den anden, alle klædte i sorte korte Skjorter og røde Strømper. I sine røde, grønne eller blaa Vaatter bar de Salmebog og Katekismus, begge omhyggelig indsvøbte i et Lommetørklæde, der nok aldrig var blevet anvendt i noget andet Øiemed. Flere Gaarde passeredes, og jeg var saa heldig at slippe godt og vel forbi dem allesammen uden at underkastes Forhør. I sligt Veir sad man hellere inde, og hele Familien tog da Plads ved de smaa, grønne, ældgamle Vinduesruder og gloede saa af alle Kræfter paa «Frammandekaren».

²¹ De yngre Medlemmer af Huset vare saa nysgjærrige, at de trykkede sine smaa røde Stumpnæsetippe ganske flade mod Ruden, og med aaben Mund og opspilede Øine stirrede og stirrede de efter Kongespøgelset, Kongespøgelset] Det er rimelig å tenke seg at Angell her alluderer til et litterært eller kulturelt udtryk, ettersom utsagnet slik det står er litt snodig. Jeg har imidlertid ikke lyktes i å knytte (den mulige) referansen til et forelegg. der heldigvis nu snart havde naaet Havn. Kl. 2 1/2 Eftermiddag kom jeg velbeholden til den prægtige Station Grytvik med dens gjæstfrie Beboere, og dermed saa var jeg da midt i Røldalen.

²² Dalen er ganske liden, det er kun en liden Fordybning i den mægtige Fjeldmasse, og ligger 1000 Fod over Havet. 1.000 Fod over Havet] Eldre lengdemål som oftest tilsvarer ca. 30 cm. Den norske fot ble ved lov i 1824 fastsatt til en lengde lik 31,374 cm. 1000 fot over havet tilsvarer mao. ca. 300 moh. Nede i Bunden af Kløften ved Røldalvandets nordre Ende bo Røldølerne omtrent 900 i Tallet. Saa liden Bygden end er, har den dog egen Kirke og egen Præst; før var Røldalen Annex Annex] Sogn som er forenet med et annet sogn til ett pastorat. til Suldalen. Den lille uanselige Trækirke ligger ved Enden af Vandet paa en liden Slette, og i den holdtes der lige indtil op i Firtiaarene kun 3 Gange Prædiken. Lige indtil den Tid, paastaaes der, havde Røldølerne beholdt en god Del katholske Skikke. De troede saaledes fuldt og fast – der er dem, som paastaa, at de gamle Røldøler endnu gjør det – paa den undergjørende Kraft hos Kirkens Kristusbillede, hvorom der da ogsaa haves mange Sagn. Kristusbilledet er meget gammelt og særdeles vakkert udskåret i Træ; der skal efter Sagnet være fundet

drivende i Korsfjorden ved Bergen og havnede saa oppe i den afsides og ukjendte Fjelddal. Til Billedet blev der valfartet fra mange Kanter, og mange syge skal der havt faaet sin tabte Helse igjen. Paa Kirkeloftet laa der for nogle faa Aar siden en Mængde raat forarbeidede Hænder og Fødder af Træ, som de syge havde sendt Kirken som Kvittering for Helbredelsen. De alt ranende og reisende Englændere have imidlertid trukket afsted med næsten hele Stasen. Det var ved det store Røldalsmarked ved St. Hans, at Valfarten til Kirken ogsaa fandt Sted. St. Hansnatten – formodentlig Kl. 12 – skede formentlig Miraklerne, idet Billedets Ansigt da bedækkedes med Sved, og det var denne Sved, som var den egentlige mirakuløse Kraft. Der skal forresten have gaaet vildt til paa det Marked, hvor Thelerne, Suldølerne og Haringerne stødte sammen med Røldølerne.

Der blev saa mangen rask Gut dængt,

Der blev saa mangen spræk Gamp sprængt,

Der blev [...] Gamp sprængt] Trolig omskrevet sitat fra Yngvar Nielsens *Reisehaandbog over Norge*. Nielsen skriver om Røldal at på «St.

Hans Dag [...] holdtes der i forrige Aarh. et Marked, som varede i 8 Dage. Om den gamle Markedsplads

heder det endnu: 'Her er mangen Dans snud; mangen gild Gamp er her sprængt, og mangen spræk Karl er

her dængt'» (Nielsen 1883: 132). Der blev [...] Gamp sprængt] Trolig omskrevet sitat fra Yngvar Nielsens

Reisehaandbog over Norge. Nielsen skriver om Røldal at på «St. Hans Dag [...] holdtes der i forrige Aarh.

et Marked, som varede i 8 Dage. Om den gamle Markedsplads heder det endnu: 'Her er mangen Dans snud;

mangen gild Gamp er her sprængt, og mangen spræk Karl er her dængt'» (Nielsen 1883: 132).

sagde man om Markedet. Blandt underfulde Gjæringer, som tillægges Kristusbilledet, kan ogsaa regnes Befrielsen for alt giftigt Kryb i Dalen. Sikkert er det, at man ikke kan mindes at have seet en Hugorm der, uagtet der er Overflod af Føde for den i den Mængde Markmus og Lemæn, der huserer i Dalen.

²³ Er Dalen vel forsynet med aandelig Lægehjelp saa kan dette neppe siges at være Tilfældet med den legemlige. Der er nemlig ca. 8–9 Mil til nærmeste Læge, og det er en drøi Afstand. Det gaar over høie Fjelde og ned i dybe Dale, og saa endelig tilvands, førend man kommer til Doktoren; men saa er det ogsaa en Mand, som ikke behøves deroppe heller. Befolkningen er saa gjennem frisk og sund, hvilket man bedst kan skjønne af den høie Alder, man naar her, trods det strenge, udslidende Arbeide. I 83, for Exempel, døde her 6 Mennesker, og deraf var to over 70 Aar og to over 80. Det er forbausende at se, hvor længe man holder sig frisk og rask heroppe. Jeg saa saaledes næste Morgen en gammel

Kjærring, rent en Oldemor, komme susende nedover Bakken paa Ski; og godt stod hun, saa sammenskrumpet og kroget hun var. Man gaar da ogsaa paa Ski fra man er nævestor, thi om Vinteren er det eneste Befordringsmiddel Skiene. Den samme Morgen saa jeg Skoleungdommen, Gutter og Piger, komme paa Ski udover Bakkerne med Staven i den ene Haand og Bøgerne i den anden; Skolelæreren selv gik naturligvis ogsaa paa Ski.

²⁴ Næste Dag var det lidt kjøligt og Ophold i Nedbøren. Jeg burde strax have sat afsted, thi følgende Dag, da jeg virkelig reiste, blev Veiret endnu værre, men jeg blev overtalt af mine Vertsfolk til at se Veiret an, og saa saa jeg saa længe paa Veiret, at det blev forsent.

²⁵ En Invitation af Stedets gjestfri Prest trøstede mig imidlertid, og i hans elskværdige Familie gik Dagen kun altfor fort. Da jeg gik hjem om Aftenen, regnede og blæste det værre end nogensinde, saa at Udsigterne til næste Dag var meget daarlige.

²⁶ Dagen randt imidlertid bedre op, end man skulde have troet, istedetfor Regn havde man Sne; men saa blæste der til Gjengjæld saa voldsomt, at det knagede i Huset, og hele Fjeldkammen stod i en eneste Røg. Det gik imidlertid ikke an at ligge veirfast idag ogsaa; jeg skulde være i Christiania til en bestemt Dato, og de militære Love ere ikke civile.

²⁷ Jeg var saa heldig at faa en Mand til Fører, der hørte til de bedst kjendte paa Fjeldet i hele Røldalen, da han i mange Aar havde gennemstrefet Fjeldene paakryds og tvers som Rensdyr- og Rypejæger. Han var vel villig, men fandt, at det ikke saa pent ud; men man kunde jo friste, op Lierne kom vi kanske. Jeg fik da med en Mand til, og nu maatte vi da vel komme helt frem til Haukelidsæter, der var Dagens Maal, og som ligger 3 Mil fra Røldalen og over 3000 Fod over Havet.^{3000 Fod over Havet] Ca. 1000 moh.} Folkene paa Gaarden lo, da vi reiste, og mente, at den Turen blev ikke lang, og de sagde, at Middagsmaden skulde staa og vente paa os. Veiret var ikke det bedste, men vi vare jo tre Mand. Vinden, der i Begyndelsen stod ret paa Siden af os, var meget voldsom; den næsten kastede os ind mod Fjeldvæggen, naar den rigtig tog til. Snedrevet var paa samme Tid saa voldsomt, at man intet saa, og den ene Side af Ansigtet sved af Sneen, som piskedes mod os. I nogenlunde Ly af Vinden skede imidlertid den længste Opstigning op gennem de bratte, birkeklædte Lier øverst i Dalen. Tilsidst

forsvandt alle Spor af Vegetation, og vi kom op paa selve Fjeldvidden efter at have steget ca. 2000 Fod paa tre Fjerdingsvei.^{2000 Fod paa tre Fjerdingsvei]} En fjerdingsvei tilsvarende ^{1/4 av en gammel norsk mil, dvs. 2,82 km. En stigning på 2000 fot på tre fjerdingsvei tilsvarende mao. rundt 650 meter på ca} 8,5 km. Den store Chausse, som nu er oparbejdet indtil langt ind paa Fjeldet, laa dybt begravet under det flere Alen dybe Snedække; ikke saa meget som en Stabbesten^{Stabbesten]} Stor stein satt opp i veikant (på bratte steder) for å hindre at kjøretøy velter utfor. ^{saaes.} Af Veien kunde vi altsaa ikke drage nogen Fordel paa denne Tid, derimod var Varderne og de lange Stænger, som tjener til Veivisere, os til megen Nytte, naar vi en enkelt Gang traf paa dem.

²⁸ Da vi vare komne op paa selve Fjeldet, ophørte Sneen at falde en liden Stund, Udsigten blev derved fri, og hele den mægtige Fjeldvidde laa foran en ligesom et Hav, hvis Bølgetoppe forgyldes af Solen. Her var storartet vakkert heroppe; men paa Naturens Skjønhed havde vi liden Tid at tænke; det gjaldt at benytte det gode Veir, og vi skyndte os derfor afsted saa fort, vi kunde. I Begyndelsen gik det nu langs Stafsnuten^{Stafsnuten]} Stavsnuten ret østover, havende denne paa vor venstre Haand og Kallevasheien^{Kallevasheien]} Kaldevassrustene ret foran os, og vi vare allerede komne et godt Stykke paa Vei, da det atter begyndte at sne, og snart saa vi hverken Nuten eller Heien, uagtet vi gik lige under den førstes Fjeldvæg. Vinden øgede ogsaa; den kom her med lunefulde Kast farende udover Fjeldet og pressede sig ind mellem Fjeldskarene. For hvert Kast hørte man Vindens Sus gaa over til fuldstændige Hyl. Jo, her begyndte at blive hyggeligt paa Fjeldet. Heldigvis gik vi temmelig ret østover, og Vinden var sydvestlig, saa at vi havde den bag os og paa Siden af os hele Veien; havde ikke det været Tilfældet, kunde vi gjerne have gjort helt om med det samme. Nu vare vi komne saa langt, at vi ligesaa godt kunde fortsætte. Hvis det blev rigtig galt, kunde vi tage ind i en Hytte ved Ulepaavandet [*sic*],^{Ulepaavandet]} Ulevåvatnet og denne var let at finde, naar blot Dyrskaret var naaet, og efter dette styredes da Kursen. Det blev ogsaa temmelig slemt nu; Snedrevet blev rent uigjennemtrængeligt, og Føreren gik tilslut alene efter Kompasset. Jeg glædede mig allerede paa Forhaand til at faa komme lidt i Ly for denne lunefulde Vind, der en liden Stund kunde holde næsten aldeles op, blot for senere at komme igjen med saa megen større Kraft. Det var, som om den undertiden samlede al sin Styrke for at kaste os omkuld, og det var ofte, jeg uvilkaarlig maatte huke mig ned for at modstaa de voldsomme Anfald.

Sneen hvirvledes samtidig høit tilveirs, og alt blev saa uigjennemtrængelig graat, at man maatte holde sig tæt sammen, gaaende alle tre i samme Spor og den ene lige i Hælene paa den anden. Længere inde paa Fjeldet blev Sneen imidlertid temmelig fast og haard, og tilsidst gik det temmelig fort bortover den smaabakkede Vidde. Med Vinden i Ryggen kunde man næsten seile afsted, naar Rossene Rossene] vindkastene kom, og jeg forsøgte det ogsaa med Held senere ud paa Dagen, da Vinden blev endnu voldsommere.

²⁹ Dyrskaret fandt vi omsider ved Hjælp af to Varder, der ere byggede paa Veiens høieste Punkt, – over 3400 Fod over Havet 3400 Fod over Havet] ca. 1100 moh. –. Skaret er temmelig trangt, og med sine høie Fjelde skal det se vildt ud, noget, jeg ikke nu kunde se noget til; da Snedrevet skjulte alting. Jeg saa intet, følte kun, at det bar nedover. Denne lille Skifart var næsten den mest interessante paa hele Turen. Jeg havde her fuldstændig den samme Fornemmelse, som man har, naar man i bælgende Mørke sætter udover en Bakke, som man aldrig før har seet, men om hvilken man ved, at der findes baade store Stene og bratte Stup. Denne Følelse hører ikke netop til de behagelige, og man kvier sig næsten for at følge med udover, men morsomt er det alligevel paa Grund af den Spænding, i hvilken man sættes. De to Røddøler maatte tilstaa, at de saa ikke svært meget, men da de vare saa godt kjendte, skulde de nok lodse mig frem, og dermed satte de sig paa sine Kjæppe, ridende langsomt nedover. Jeg red efter, skimtende i Mørket to Skikkelser, hvilke jeg holdt mig saa nær som muligt, ja, saa nær, at havde en af dem gaaet udfor en Sneskavl eller et Stup, havde jeg saamæn seilet efter. Og jeg seilede ogsaa ganske rigtig udover engang. Jeg saa nemlig min Formand pludselig blive rent væk, og da jeg ikke fik Tid til at stanse, lod jeg staa til, og kjendte saa med engang, at den faste Mark blev borte under Fødderne paa mig. Længe førend jeg havde faaet Tid til at tænke paa, hvorledes mon denne Luftreise vilde ende, befandt jeg mig blødt og behagelig siddende i Sneen ved Siden af min Kamerat. Efter dette lille Eventyr gik Farten videre, og nu nedover brattere Bakker, saa at jeg behøvede tilsidst alle mine Kræfter for at bremse Farten af.

³⁰ Vi vare saa heldige at finde Hytten strax, idet vi næsten rendte Næsen lige i Væggen paa den. Hytten er opført som Barakke for Veiarbejderne og er i to Etager, hvoraf 1ste var forsvunden i Sneen. En udvendig Trappe førte op til den resterende Etage, hvor der heldigvis fandtes et lidet nok saa lunt Kammer,

forsynet med – tænk – en liden Ovn, der var en aldeles prægtig Indretning. Jeg for min Part var nu saa stivfrossen, at det var med megen Møie, at jeg orkede at krybe paa fire op gjennem Trappen.

³¹ Røldølerne begyndte strax at indrette sig for et længere Ophold og til min store Forfærdelse mente de, at vi sikkert maatte tilbringe Natten her. Men Klokken var da ikke mere end 12 Middag, og havde vi kunnet komme saa langt, maatte vi vel kunne gaa den Stump, som var igjen. Det skulde blive en deilig Nat for mig her i mine gjennemvaade Klæder og i dette Hul, hvor det blæste tvers gjennem Væggen, men det var jo altid bedre her end ude, hvor det blæste en ren Storm. Hullet maa dog i Forhold til tidligere Tider have været et Palats, thi i gamle Dage skal nok Herberget ikke have været rart. I det mindste findes i en Beskrivelse af Veien af Hofretsassessor Hofretsassessor] høyesterettsdommer. Overhoffretten var forløperen til høyesteretten. og Bygmester Ernst Bygmester Ernst] Johan Conrad Ernst (1666–1750), dansk arkitekt som bl.a. fulgte gjenoppbyggingen av Bergens offentlige bygninger etter bybrannen i 1702. følgende:

«Ved Ulfvadet (Ulevaa) er Herberget et Hul under en stor Heller, hvor der kan ligge tolv Personer under, og hvor Bønderne om Natten ligger, naar de ei kan naa over». Ved Ulfvadet [...] naa over] Angells kilde er etter alt å dømme Yngvar Nielsens presentasjon av J.C. Ernsts veirapport i *Den Norske Turistforenings årbog* for 1874. Nielsen gjengir et lengre utdrag av Ernsts forslag til kongen i 1704 om å bygge vei fra Sunnhordaland over Røldal til Telemark. Her finnes de opplysningene som Angell, kun med mindre ortografiske justeringer, siterer (Nielsen 1874b: 84).

³² I Herberget her laa der tyk Sne paa Gulvet, og Vinden blæste tvers gjennem, men vi havde jo Ovnen at ty til og lidt Ved laa ved Siden af. I en Krog fandtes en liden Kjedel, der fyldtes med Sne, og efter megen Møie fik vi ogsaa Varme paa Ovnen. Enden paa det hele blev, at vi halvkvalte af Røg tilsidst fik smeltet Sneen, og saa drak vi varmt Vand med Sne og lidt Kognak i, hvilket var en efter Omstændighederne udmærket Drik. Og saa kom Nisteskræppen frem, og med den Modet – og Solen frem.

³³ Der var pludselig blevet klar Himmel, og uagtet Vinden nu maaske var endnu voldsommere, styrtede vi ud med det samme. Kappen, der fra først af var saa stiv, at den stod af sig selv paa Gulvet, var nu tinet op og falden sammen; den maatte paa igjen, ligeledes nogle stivfrosne Vaatter, og dermed gik det bortover Ulevaavandet Ulevaavandet] Ulevåvatnet i Springmarch for at benytte det gode Veir. Længe staar det ikke paa, mente Føreren, og deri fik han desværre Ret. Efter en

halv Times voldsom March havde vi tykt Snedreve igjen, og Føreren erklærede, at nu vidste han ikke Veien længer, men at han fik forsøge at tage Retningen ved Hjælp af Kompasset, og med det i Haanden gik det videre. Det var nu allerede lidt ud paa Eftermiddagen, og Snetaagen blev stadig mørkere og mere ugjennemtrængelig; jeg frygtede alvorlig for, at vi skulde skyde Bom efter Sæteren og saa gaa og flakke omkring efter den paa Vidden. Føreren maa dog have sigtet ganske godt, thi vi havde Sæteren pludselig ved Siden af os, saa nær, at vi næsten kunde stikke Skistaven i Væggen.

³⁴ «Det er da en mærkelig Ting den Kompassen, pegte den ikke midt paa Sæteren da», sagde Føreren, idet vi med vore stivfrosne Fingre spændte Skierne af; og efter at have trampet og banket det værste af Sneen af os traadte vi ind i Haukelidsæterens Stue, hvor en prægtig Ild kastede et muntert, rigtig koseligt Skin udover det venlige Værelse med dets endnu venligere Beboere.

³⁵ «Kors i Jøsse Navn da, der er da ikke Folk ude idag lel», var den Velkomsthilsen, vi fik.

³⁶ Sæterens gjæstfrie Befolkning gjorde imidlertid alt for at bringe os til at glemme Dagens Anstrengelser, og det lykkedes aldeles. Jeg selv – ligesom saa mange andre – maatte sande, at jo høiere op i Fjeldene man kommer, desto hyggeligere og gjæstfriere er Befolkningen. Heroppe, ligesom i hele øvre Thelemarken, var Husstellet særdeles propert og net, men i nedre Thelemarken, i de rigere Bygder der! Et Steds blev jeg der buden Kaffe med Sukker, som Husmoderen selv bed af en større Plade. Heldigvis slap jeg den sorte Drik. Paa et andet Sted vilde man tvinge i mig Melk, der var skummet af paa en Maade, der betog mig Appetiten, og som er for ækkel til at beskrives nærmere. Stellet mindede ofte om Strilelandets,^{Strilelandets]} Ifølge Ivar Aasen er *stril* «en Benævnelse paa Indbyggerne i Nordhordlehn og Søndhordlehn, især nærmest ved Bergen. Ansees af Indbyggerne selv som et Øgenavn» (Aasen 1850: 482). Blant J.S. Welhavens «Billeder fra Bergenskysten» fra 1842 findes et lite essay om strilene: «Der er et Folkefærd, som hedder Striler. De beboe et Stykke af Bergens Stift, der kaldes Strilelandet. [...] Det er Grund til at troe, at Udtrykket Stril er nærvædet at være et Øgenavn; thi vedkommende Bønder høre det ikke gjerne, og man har, ei uden Medhold i det oldnorsle Sprog, tillagt det en Betydning af Stivhed og Stridighed» (Welhaven 1992: 12). hvor man ikke sjelden maa dreie Melkekoppen diverse Gange rundt for at finde et nogenlunde rent Sted til sin Mund.

Slig var det ei tilfjelds, og allermindst paa høieste Fjeldet paa

Haukelidsæteren.

³⁷ Om Aftenen sad vi alle rundt Ovnstedet, hvor Birkeveden knitrede og bragede; Snadderne kom frem og Jagthistorier og Fjeldeventyr afløste hverandre. Blandt andet hørte jeg her, at Knut Haukelidsæter havde gjort Indkjøb af ca. halvandet Hundrede Tamren, og at Flokken allerede var paa Vei hid fra Namdalen via Christiania. Til næste Vinter skulde jeg faa kjøre i Pulk over Fjeldet, lovede han, og jeg modtog Tilbudet med stor Glæde. – Med Rensdyrjagten gik det daarligt nu; men saa havde til Gjengjæld Rypejagten været meget heldig paa det sidste. Før Jul havde han skudt omtrent 20 Stykker om Dagen, og fik for dem nede i Dalen 40 a 50 Øre Stykket. Paa den anden Side Fjeldet havde man ved Snarer været endnu heldigere, og en Mand skal paa en Dag have taget 67 Stykker.

³⁸ Tilslut blev da fortalt diverse Historier om forulykkede paa Fjeldet og om vidunderlige Redninger. Nu, da Stuen er opført, aftager de forulykkedes Antal; kun hvert andet Aar har nu Fjeldet ved sine Snestorme krævet et Menneskeliv.

³⁹ Stormen gav sig ikke om Natten, og den følgende Dag var det heller værre end bedre. Haukelidmanden erklærede, at saa haardt Veir havde der ikke været den hele Vinter. Det var rent Uraad blot at stikke Næsen ud Døren. Jeg blev heroppe lige til Middag. Der kom nemlig enkelte korte Stunder med Opholdsveir, og da kunde man faa bese sig lidt paa Vidden, der er interessant nok. Jeg vilde nødvendig forlade Fjeldet uden at have seet det.

⁴⁰ Ved Middagstider klarnede det atter op, og fulgt af Knut bar det atter afsted henover Vidden. I næsten et helt Kvarter havde vi det herligste Vinterveir, man kunde ønske sig. Her var koldt og klart, og komne bag nogle smaa Høider var det ogsaa næsten stille. Det blev en herlig Skitur. Det knitrede under Skiene, medens de raskt og let gled henover den blændende hvide Snemark, der i Solens Glans saa ud, som var den oversaaet med Millioner af Diamanter. Og rundt omkring, hvor man saa, havde man den prægtigste Udsigt over det glitrende Snehav. Fjeldene dannede de store vældige Bølger og Sneskavlene mindede om smaa krusninger i Bølgedalene. Igaar saa man lidet eller intet til Fjeldene, man følte imidlertid, at de snart hævede sig, snart sænkede sig, Sneen, man gik paa, var i Bevægelse, alt var som i Oprør. Det hele nu saa ud som, om den heftige Storm virkelig havde bragt Massen til at bevæge sig som et Hav med Bølgetoppe

og Bølgedale; men saa havde alt pludselig stivnet, Skyerne delte sig – og det størknede Hav laa her udstrakt for en i Vintersolens Glans. Let og lyst var her overalt, Fjeldene fra igaar vare ikke at kjende igjen; nu hævede de sig smilende op mod den klare lyseblaa Himmel, igaar vare de indhyllede i en mørk Kaabe, og man saa da kun med lange Mellemrum et lidet Glimt af de tinende Masser. Landskabet var vakkert, storartet. Det virker dog mindre ved sin eiendommelige Skjønhed og Vildhed end ved sin ørkenagtige Stilhed, der griber en saa mægtigt. Nede i Bakken kunde ikke mærkes det svageste Vindpust, ikke den mindste Lyd naaede ens Øre. Og hvor øde var her ikke. Ikke det mindste Spor af Planteliv eller Dyreliv, hvor man saa; overalt Stilhed og Øde.

⁴¹ Det begyndte imidlertid snart at vise sig nogle lette Skyer i vest, om lidt begyndte det at sne, og saa havde jeg Snekavet paany; men det var den sidste Snebygge. Kommen til Keyteldyrskaret^[Keyteldyrskaret] Muligens en skrivefeil eller en liten hukommelsesglipp? Etter reiseruta å dømme befinner han seg der Kreckli Skaaret, nå skrevet Kreckingdyrskaret, ligger. vendte min Fører om, da Dalranden nu var naaet, og jeg fik Retningen anvist. Heldigvis fik jeg om lidt Klarveir, og Voxliddalen^[Voxliddalen] Vågsliddalen laa foran mig. Fra nu af skulde jeg gaa alene paa Eventyr, og jeg lovede mig megen Moro. Til en Begyndelse havde jeg hele Dalsiden som en eneste umaadelig Skibakke foran mig, og dermed begyndte Turen gjennom Thelemarken i en lynende Fart. Det var et herligt Løb nedover en Bakke, brat nok til at skaffe en susende Fart og dog ikke brattere end man til Nød staar den, – og saa alle de smaa Hop, der fremkom ved Sneskavlerne. Skien glider saa let ovenpaa den haarde, glitrende Sne, og fygende gaar det nedover, saa Sneen spruder om Fødderne og Vinden suser om Ørene. Hei saa det gaar! Og dermed laa jeg dybt begraven i Sneen. Jeg var for overlegen og dermed faldt jeg, og det ordentlig. Da man ikke plages af mange Tilskuere her, saa slap jeg fra at blive flau; desto mere angst blev jeg for at have knækket mine Ski eller for at se dem toge iverien foran mig ned i Dalen. Ja, da havde jeg staaet der net i tre Alen dyb Sne og en Mil fra Folk. Heldigvis var alt i Orden, og nu gik det en god Del forsigtigere videre ad Dalen til [sic],^{ad Dalen til [sic]]} Her ser det ut til at et stedsnavn har falt ut fra teksten. Muligens «Voxlid», dvs. Vågslid. der naaedes, før jeg hadde ønsket det. Forkrøblede Birketræer fortalte mig snart, at de lavere Regioner vare naaede, og om ikke længe saaes ogsaa de første mørke, forkrøblede, vanskabte Furue. Det var ganske besynderligt at blive i sliig Fart forflyttet fra Fjeldets Top til

dets Fod, istedetfor at overskue Fjeldet at se det hæve sig op over sig. Naar undtages den sparsomme Trævegetation var her ligesaa øde i Dalen som oppe paa Fjeldet, og maaske endnu tristere ved de høie Fjelde, der overalt pressede sig sammen om en, og hvor Vinden ofte aldeles stilnede af, saaat ikke engang dens Hvinen og Sus kunde høres. Men var det stille i Dalen, rasede nok Vinden lige voldsomt paa Fjeldet og tumlede sig vist af Hjertens Lyst; thi man kunde se Fjeldtoppene staa i en eneste Røg af Sneen, der hvirvledes i Veiret af Stormen. Til Dyrelivet saaes endnu intet, ikke engang Sporet af en Hare eller Rype. Tilslut traf jeg dog et Skispor og fulgte dette langs Kjolaelven^[Kjolaelven] Kjelaelva og Arebovandene^[Arebovandene] Arbuvatn ned til Voxlidgaardene. Fra denne lille Grænd har man nu Gaard paa Gaard ned gennem Dalen, men med temmelig lange Mellemrum. Her er just ingen «Kjukkebygd».^[Kjukkebygd] tettbebodd del av bygd (Sagen 1933: 35).

⁴² Til Stationen Botten,^[Botten] Botn en «Stub» nedenfor Voxlid, ankom jeg, medens det endnu var lyst, og da man der fortalte, at det «bærre var vegen ende ret fram» til Haukelidgrænden gennem Skoven, traskede jeg strax videre, og var heldig nok til at have et Skispor at holde mig efter. Alt gik godt, meget godt nedover i Furu- og Granskoven følgende Sporet; men det var nu blot, saa længe det var lyst. Ikke var jeg kommen langt paa Vei, før det blev mørkt, og inde i Skoven kunde Skisporet ofte ikke engang sees, og da var Veien ikke saa ganske hyggelig at gaa. Jeg havde vistnok det trange Dalføre at gaa efter, saa at tage feil af Retning, var umuligt; men der var alligevel Omstændigheder som gjorde Situationen mindre hyggelig. I Dalbunden brusede nemlig Flaathølelven^[Flaathølelven] Flothylåi nedover, paa lange Strækninger overdækket med Sne, men paa sine Steder aldeles aaben, saa at man kunde se det grønne Isvand dybt nede mellem Is- og Sneblokkene. Ellers vilde Elven have taget sig udmærket ud med vældige Graner og Furuer hængende udover sig, men nu betakkede jeg mig for dens Nærhed og fandt den i det hele taget meget lidet tiltrækkende. Selve Trakten var hellerikke saa let at færdes i; Sneen var alendyb og særdeles tung at gaa i, da den her, ikke som paa Fjeldet, laa meget løs, saa at man sank dybt i, naar man mistede Sporet. Paa Grund af Mørket havde man da ogsaa alle en Skiturs Farer for sig. Først og fremst kunde man falde, idet man vanskelig kunde se, naar et lidet Stup kom, og da kunde man jo magelig knække en Ski eller et

Ben, og saa – ja saa stod man der i den dybe Sne langt borte fra Folk; at braute sig Vei her uden Ski var næsten utænkeligt. Der skulde nok findes nogle Pladse inde i Skoven, men jeg saa intet til dem. Dertil kom, at man temmelig let kunde gaa i Elven i dette Mørke, og da var man væk, rent væk; thi Elven gik dybt nede i Kløften fossende henover de isklædte Stene. Snedækket paa sine Steder over Elven var visselig ikke det tryggeste og skjulte Elven, saa at man havde Anledning nok til at dumpe gennem, og saa –

⁴³ Endelig kom da Maanen op, som jeg saa længe havde ventet paa. Gud ske Lov! Mere og mere af den ene Dalrand kom nu i Lys, til Gjengjæld kom den anden Side saa meget mere i Mørke; men da jeg kom længere ned i Dalen, og Maanen høiere op paa Himmelen, var alt tilslut Lys. Fra nu af blev Turen den behageligste, man kunde tænke sig, og især efter at jeg fandt Vei igjen og det selve Storveien, der var en Smule optraadt. Det hele Landskab fik en anden Karakter; alt blev lyst og vakkert. Elvens Fossedur fik en anden Klang, og den selv blev ikke længer uhyggelig at se paa, tvertimod. Dens grønne Vand blev endnu grønnere og fik et smaragdagtigt Gjenskin, idet det i muntre Kaskader Kaskader] vannfall styrtede sig frem mellem Isblokkerne, hoppende lystigt henover Klippestykkerne. Efter at have frydet sig ved saaledes vildt at tumle nedover Styrtingerne forsvinder Elven under Sneen, og borte er den saa paa lange Stykker. Granerne staa med sænkede, snebedækkede Grene og se sørgmodigt efter den. Langs Elven gaar Veien, og begge to ligge i Bunden af den trange, vilde Dal, der nu med sine mørke Skygger ser endnu vildere ud. Fra Dalbund til Fjeldtop er her Siderne bevoxede med svære, mørke Graner, der som Kegler stige lodret i Veiret klemmende sig fast ind mellem Stenene med sine lange Rødder. Gjennem den herligste Skov gaar saa Veien, hvor Granerne staa som paa Geled paa begge Sider, og hvor Elven glimter mellem de snebelagte Grene. Fuldmaanen hæver sig mere og mere paa den stjerneklare Himmel og bringer Sneen overalt til at glitre og glimre. Det funkler fra de tindrende Stjerner over en og fra de straalende Snekrystaler rundt omkring en, fra Graner og fra Klippeskrænter. Sneen knitrer under Skien; men stanser man og er Elven ikke lige i Nærheden, er der med engang den dybeste Stilhed og Fred rundt omkring. Naturen er gaaet til Hvile; man frygter for at forstyrre dens Søvn, og man bliver næsten bange for Lyden af sine egne Skridt. Dog af og til er det, som gaar der en Hvisken gennem Træerne. Det suser gennem Granerne; man hører de

forunderligste Lyd; man lytter, men det var intet. Og saa gaar man videre.

⁴⁴ Endelig lysner det mellem Træerne, og man ser de første Gaarde i Haukelidgrænden oppe i Bakken. Dagsmarchen er dermed endt.

⁴⁵ Næste Dag, den 12te, fortsattes Turen, og Thelemarken laa fra nu af «beint fram»^{beint fram]} Henrik Wergelands livsmotto i hans selvbiografiske memoarer *Hassel-nødder* (1845). På sitt dødsleie skriver han at «Den strengeste Dom, Mennesker kunne fælde over et Medmenneske, den at han har solgt sin Sjel, har man taget tilbage. Man har opdaget den blodige Pande, jeg har faaet ved at følge Principet «beint fram,» og svalet den med Laurer og Blommer» (Wergeland 1845: 199). **for en. Veien blev lagt gjennom Grungedal, over Grunliheien,**^{Grunliheien]} Jeg finner ikke «Grunliheien» eller lignende stedsnavn på verken eldre eller nyere kart. Dette navnet har tydeligvis plaget også tidligere utgivere av Angells reiseskildring. I versjonen «Over Hardangervidda i 1884» fra *Norske Skiløpere* (1957) har man liksom godt utelatt ordet fra fortellinga (Angell 1957: 49). **over Totakvand,**^{Totakvand]} Totak gjennom Rauland over Kvambækheien^{Kvambækheien]} Kvambekkheia osv., gjennom Sauland, Hiterdal^{Hiterdal]} Heddal og over Meheia, og efter 2 1/2 Døgns Reise med 6–7 Mils March pr. Dag naaedes Kongsberg. Her holdt man imidlertid [sic] ikke mindre end 11° Varme, og med Skituren blev det derfor Slut.

FRIDTJOF NANSEN

I. En Skitur fra Voss til Kristiania.

Aftenposten 1884, nr. 76 A, 29. mars

¹ (Korrespondance til «Aftenposten» fra Frithjof^{Frithjof]} Seinere samme år endret Nansen stavemåten til Fridtjof (Vogt 2011: 17). **NANSEN**).

Bergen i Marts 1884.

² Det var Lørdag Aften den 26de Januar, – Vinden hylede gennem Gaderne, Regnen pidskede En i Ansigtet med en Voldsomhed, der endog her i Bergen var usædvanlig; – over Himlen jog mørke, uveirspaaende Skyer, Thermometret viste mange Graders Varme, Barometret var i stadig Synken, stod for længe siden paa Orkan, jo det var rigtig hvad man kalder et «Hunde-Veir»,^{Hunde-Veir]} Mildvær som vanligvis inntreffer under hundredagene, perioden fra 23. juli til 23. august. just et saadant, der kan bringe en Østlænding i Stemning, minde ham om den norske Vinters Skjønhed.

3 Forretningsfolk ilede en forbi ned gjennom Gaderne med Paraplyen mod Vinden, Hatten ned i Panden og Hovedet ned mellem Skuldrene, de stundede tydeligvis hjem til sine lune Reder efter Ugens travle Stræv. Selv vandrede jeg ogsaa raskt hjemover efter endt Dagsgjerning, grundende paa det noget vanskelige Spørgsmaal, om dette evindelige Regnveir skulde faa en Ende, om der vel var noget Haab om, at Solen skulde vise sit hulde [hulde] vennligsinne, nådige, velvillige Aasyn paa denne Side Paaske. Jeg troede det knapt, men mente som Per Gynt, «En faar spytte og haabe paa Vanens Magt.» En faar [...] Vanens Magt] Nansen siterer fra Henrik Ibsens Peer Gynt (1867) fritt etter hukommelsen. Her refererer han til Peers dialog med Dovregubben i stykkets andre akt. Peer blir tilbudt ei kuruke og okseurin – «fristelser» trollene (gjennom sine inverterte sansegenskaper) opplever som kake og mjød. Replikvekslingen går som følger: «PEER GYNT grundende / Der staar jo skrevet: Du skal tvinge din Natur; – / og i Længden falder Drikken vel mindre sur. / Lad gaa! (føjer sig) / DOVREGUBBEN / Se, det er fornuftig sagt. / Du spytter? / PEER GYNT En faar haabe paa Vanens Magt» (Ibsen 2007: 551). Imorgen er det Søndag, fik slaa et Slag om Posthuset og høre, om der skulde være et «Idrætsblad», Idrætsblad] «Idrætsblad» og «Idrætsbladet» var ofte brukte forkortelser for Norsk Idrætsblad, organet til Centralforeningen for Udbredelse af Legemsøvelser og Vaabenbrug. Etablert som Norsk Skytter- og Jægetidende i 1878, men endret navn i 1881. Våren 1883 lot bladet trykke fem omfangsrige artikler som Nansen hadde skrevet: Disse handlet om isbjørnjakt langs Grønlands østkyst, der han våren og forsommeren 1882 lå med selfangeren «Viking», på oppdrag for Universitetets zoologiske samlinger (jf. Vogt 2011: 22). og saa lige hjem for at gjøre sig det koselig og lunt inden Døre, og glemme Verdens og Veirets Daarlighed.

4 Jeg var kommen i Lænestolen, havde faaet Bogen frem og nu blot et flygtigt Blik i «Idrætsbladet», før jeg fordybde mig i Studiet. Men – hvad – stod der? – Præmieskirend Præmieskirend [...] Februar] Skirennene i Husebybakken var Holmenkollrennets forløper. Arrangert første gang i 1879 av Christiania Skiklub. Fra 1883 stod den nystiftede Foreningen til Ski-Idrettens fremme (Skiforeningen) som ansvarlig arrangør. På grunn av varierende snøforhold, noe som førte til at rennet flere ganger ble avlyst, ble arrangementet flyttet til Holmenkollen vinteren 1892. i Husebybakken den 4de Februar? Var da det ogsaa muligt? Skulde der virkelig findes Skiføre et eneste Sted i Norges Land? Det kom over mig som et Lyn fra klar Himmel; Ski og Skiføre var vel det, der for et Øieblik siden var fjernest væk i mine Tanker, nu tog det med en uimodstaaelig Magt, alle de gamle, kjære Minder vaagnede atter som ved et Trylleslag, voxede og drog. Granskogen stod der saa lokkende hvid i sin Festklædning, og saa Bygderne og Lierne, Aaserne og Fjeldene, hvor blanke og hvide laa de der ikke og glitrede i Solskinnet, hvor friskt og let var ikke alt i den

klingende Vinterkulde, Aanden strøg saa let om Kinden og rimede i Haaret. Jeg var atter paa Ski, kjendte atter Skibindingen klemme om Foden, følte Blodet rulle gennem Aarerne og Vinden bruse forbi Øret under Farten.

⁵ Søndagen kom endnu mere stormfuld og regntung end Lørdagen. Jo det var Veir til at tænke paa Ski i. Den følgende Morgen tidlig skulde jeg ud paa en længere Ekursion; – men Tankerne fra foregaaende Aften gav ikke Fred; jeg maatte have fat i den sidste Tids Aviser for at undersøge de meteorologiske Iagttagelser; men nei – næsten alle viste de Varmegrader over hele Landet, der kunde knapt være Skiføre nogetsteds, jeg fik heller reise paa omtalte Udflugt.

⁶ Jeg blev nu rolig en Stund, det gik til ud paa Eftermiddagen; men da hjalp intet længer, – afsted maatte jeg, Reiselov fik jeg, saa ordne alt for Fraværet, saa Ski og Skidress frem, og saa er jeg færdig for at gaa med Toget til Voss næste Morgen Kl. 6 1/2. Alle mente naturligvis, det var Galmandsverk at gaa over Fjeldet i sligt et Veir, Barometret stod saa lavt, som det i Mands Minde ikke havde gjort, Stormen hylede og rev i Vinduerne, Regnen styrtede ned i Strømme; men verken onde eller gode Ord hjalp; – til Skiløbet skulde jeg og over Fjeldet vilde jeg og mente nu, det nok skulde gaa.

⁷ Den følgende Dags Morgen kom Skiklæderne paa i en Fart, lidt i Skræppen, en Slurk varm Kaffe i Livet, lidt Mad til Hunden, Skierne paa Nakken, Lue og Stok i Haanden, et kort Farvel, og saa afsted, Hund og Herre, til Jernbanestationen. Lokomotivet peb, og afsted bar det da endelig mod Voss i Graaveiret, medens Regnen trommede paa Vogntaget, – jo vakkert Skiveir, men blev vel bedre, naar man kom høiere tilveirs. Gjennem Tunneler og Skjæringer, ved Styrtninger og Afsatser gaar det frem langs de trange, vakre Fjorde med deres styrtratte Fjelde i denne storslagne Vestlandstur. Eftersom jeg kom opover, begyndte Fjeldene at blive hvide, det gav strax mer Haab, paa Fjeldet var der sikkert Kulde og Sne. Fra Voss drog jeg Kl. 12, og lagde Veien op gennem Rundalen, ^{Rundalen]} Raundalen for derfra at gaa over Fjeldet til Hol i Hallingdal. Der er et Stykke over Fjeldet her, men saa blir ogsaa til Gjengjæld Veien saa meget desto kortere. Med Skierne paa Nakken gik det derfor trøstigt opigennem, skjønt Regnen silede, og alt var vaadt; det blev nok bedre, naar jeg bare kom paa Fjeldet, og did skulde jeg vel naa inden Kvelden. Men jeg gik og gik, og det saa mærkelig nok enda ikke bedre ud. Skaadden hang tæt og tung ned over

Fjeldsiderne paa begge Sider Dalen, og Regndraaberne faldt lige store og uhyggelige. Jeg spurgte Folk om nogen vidste, hvordan Føret var paa Fjeldet; men de bare rystede betænkeligt paa Hovedet og mente paa, «det var Vanvid at tænke paa Fjeldet i sligt et Veir». Da jeg nærmede mig «Sverrestien», [Sverrestien]

«Passasje i den uveisomme Rastalia ved Gravahalsen i Raundalen, Voss kommune, Hordaland. Etter tradisjonen den vei kong Sverre skal ha fulgt under tilbaketog etter slaget på Voss 1177» (SNL, sverrestien). *Den Norske Turistforenings aarbog* for 1869 forteller også om Sverrestien (F.H. 1869: 111). Her presenteres nesten nøyaktig den samme reiseruta som Nansen følger fra Hallingdalen til Voss 15 år seinere, med det unntak at DNT beskriver en vandringsrute for sommerturister. Begivenhetene som har gitt navn til stien er opprinnelig skildret i *Sverres Saga* (Kong Sverres Saga 1834: 34–40).

og det endnu ikke saa ud til nogen Forandring, tænkte jeg det kunde dog muligens være det fornuftigste at vende om og lægge Veien over til Gudvangen og derfra til Lærdal; herfra kunde jeg under alle Omstændigheder, hvordan end Veiret var, komme frem efter Postveien og være sikker paa at naa frem i Tide. Som tænkt saa gjort, og da jeg ogsaa var heldig nok til at træffe en Kar med Hest og Slæde, der just skulde samme Vei ind til Østlandet, og som tilbød sig at kjøre Skierne, lagede jo alt sig udmærket, og jeg drog ivei med trøstigt Mod og rak til Vinje om Kvelden. Her var der allerede et prægtigt Skiføre, blot lidt for mildt. Karen med Skierne og endnu en anden Hestehandler, jeg havde truffet paa Veien, laa begge paa Nabogaarden og lovede at snakke indom, før de reiste om Morgenen. Jeg sov godt efter den uvante Motion, – det er nok langt paa Morgenen; – jeg vaagner, farer op og skal se gennem Vinduet, – men hvilket Syn møder mig vel ikke da paa Ruderne. De deiligste Frostroser, saa de var aldeles umulige at se igjennem. Op kom jeg i en Fart, og ved lidt Gnidning og Aanding fik jeg snart saa meget klart Glas, at jeg kunde se, der var et tindrende Klarveir med ny Sne. – Der var Jubel; – nu skulde da de kjære Ski atter spændes paa Benene! Frokosten blev fortæret i Hast, et kort, trøstende Brev til bekymrede Venner i Bergen, om at Veir og Føre var prægtigt og saa i Firsprang til Nabogaarden for at faa Skierne paa Benene, nu skulde det gaa til Gudvangen. – Men ak – Karerne var reiste for en halv Time siden og havde taget Skierne med. – Det var koldt Vand i Blodet, dog ikke værd at tabe Modet, kunde de naaes igjen før Stalheimskleven, fik jeg jo enda bruge dem der, og det var dertil jeg havde glædet mig mest; men did var det blot en Mil, og da er en halv Time et langt Forsprang; men de stansede vel en Stund paa STALHEIM, og i dette Haab drog jeg raskt paa, op igjennem Bakkerne, det var tungt at gaa i Sneen, men Veiret var herligt

og Naturen storslagen, Fjeldene laa saa blinkende hvide indover paa alle Kanter og spillede i Solskinnet, Naaetrærne stod pudrede og hvide under Nysneen, overalt var der Vinter, deilig Vinter og det var jo mod den, jeg stundede. Hunden jublede ogsaa tydeligt nok over Livet, som den basede sig der i Sneen. Men hvor var her ikke dødt og stille, ikke en Skiløber at se, intet Skispor at øine paa nogen Kant. Fandtes her da ikke Mennesker? Jo, der var jo mange Gaarde, men Folkene sover nok om Vinteren paa denne Kant af Landet, hvor man intet bestiller, Gaardene staar mørke og triste, idet Røgen stiger træg op gennem Skorstenen. Kvinderne spinder, men Karfolkene sidder hjemme og hænger; udenfor er der det prægtigste Skiføre, i Fjeldet er nok af Vildt, men Skierne kjender de næsten ikke, de ligger i Hi; og det midt i slige Omgivelser. Hvilket Liv kunde de dog her ikke leve? Lær dem at bruge Skien, og de vil atter blive Mænd, som de engang har været.

⁸ Under lignende Betragtninger gik det raskt fremad gennem den smukke Natur, over prægtige Fiskevand, der sov rolig, sov under Isen og Sneen, længtende mod Sommeren for da, omkransede af Løv- og Naaleskogen, at vise sig i al sin Ynde, og saa gennem smaa vakre Skogteiger, hvor af og til Veien krydsedes af et friskt Hareslag; – Pus havde svær Sne at stræve i nu stakkels. Uden at jeg selv mærkede det var jeg begyndt at hale saa ind paa Karerne, at jeg af og til kunde se dem i Svingningerne af Veien forud. Aldrig saa snart blev jeg imidlertid dette var, før jeg lagde paa Sprang, og naaede dem nu virkelig snart.

⁹ Stor var Glæden, da jeg kjendte Skierne paa Benene, og raskt skar det frem, Slæderne var snart af Sigte; hvor jublede det ikke indvortes hvergang det i susende Fart bar udfor en Bakke, dette var vel andet til Liv end at ligge i Bergen i Vaskevand og Bløde. Nu bar det afsted. Som jeg saaledes gaar, lægger jeg Mærke til, at der over Veien kunde det blive et pent Hop, Lysten til at Prøve de gamle Kunster vaagnede med et, atter skulde jeg faa føle denne løftende Følelse ved rigtig at faa svæve – et Par Slag op i Bakken og saa udover – oh, hvor er det ikke herlig, man føler sig Himmelen nærmere; men Skræppen er i Veien, derfor af med den, endnu høiere op, endnu mer Fart og saa – hyp, – svæve som en Maage udover. Jo man kjender, der er endnu lidt Saft i de stivnede Lemmer. – Men hvad var det? – Har du nogensinde set «Mauern» yre ud af «Mauertuerne» om Vaaren? Du har, – ja da kan du forestille dig, hvad jeg saa; fra alle Gaardene

omkring yrede det ud med sorte Tingester,^{[Tingester] ting, gjenstand, dings, levende vesen. Ofte}

brukt spøkefullt/nedsettende om det man ikke kan eller vil betegne nærmere; ofte om det man finner påfallende, løyerlig

eller (lett) komisk. der blev ligesom med et Liv i alt, Unger og Voxne om hverandre, alle

skulde de se, «ka det va for en Kar, som flau der og sprat himmelshøgt i alle

Bakkene, han maatte være kjed Live sit han, eller og var det den Onde selv?» Jeg

fandt jeg havde faaet sprætte nok for det første og tænkte, lidt Melk kunde nu

gjøre godt, satte saa henover mod den nærmeste Gaarden. Men havde der før

været Travelhed for at komme ud, saa blev det nu Kapkjøring for at komme ind;

om hverandre bar det indigjennem Døren, med Forfærdelsen malet i Ansigterne.

Endelig fik jeg dog en Mand i Tale.

¹⁰ «Hvad heder denne Gaarden her da?»

«Han har nok staaet paa Ski før den Karen!»

Goddag Mand Øxeskaft,^{[Goddag Mand Øxeskaft] Tittel og frase fra et kort eventyr hos P.}

Chr. Asbjørnsen (Asbørnsen 1871: 166). men fik prøve paa igjen.

«Hvor langt kan det være igjen til Gudvangen naa da?»

«Aa er'n ifra den Karen da?»

Det var fortvivelende, bedst at gaa lige paa Sagen.

«Tror du det var mulig at faa en Draape Melk her?»

«Det var jille Ski, han hadde den Karen, aa er dem gjort a dem da?»

Nei, han var umulig, bedst at gaa ind i Stuen, kanskje kunde jeg der være heldigere.

¹¹ Med ikke særdeles store forhaabninger spændte jeg da Skierne af og tren

ind i en Stue, der var aldeles tyk af alle mulige og umulige menneskelige og

dyriske Uddunstninger. Langs Væggene og i Sengerne stod og sad og laa

Kjærringer og Mænd, Jenter og Unger. Paa Gulvet, som det ikke var let at

afgjøre, hvorvidt det helt og holdent var Jordgulv eller om der under Skidten

fandtes Træ, krabbede yngre Udgaver af Menneskeslægten sammen med Svin og

Høns foruden mange andre Slags Dyr.

¹² «Er det muligt at faa en Draape Melk?»

Lang Pause, – og saa fra en af Kvindfolkene et langtrukket:

«Jæ veit ikke, jæ.»

Nu her saa det ud til at kunne gaa heldigere.

«Har Dere ikke no Melk da?»

«Aa jau, me har nok noe au.»

«Ja kan jeg ikke faa kjøbt lidt da?»

«Du vil vel ikje ha' sur, vel?»

«Nei Tak, jeg vilde nok helst ha' lidt sød, kan jeg ikke faa det?»

«Aa jau, Du kan nok altis faa.»

¹³ Og saa bar det da endelig op paa en Hylde for at hente. Efter en Stund kom hun igjen med en Par Potters^{Par Potters]} «Pott» er et gammelt rommål, ofte brukt for flytende volum.

Tilsvaret 0.965 liter. **Spilkum,**^{Spilkum]} liten skål. Et «Par Potters Spilkum» betyr altså en bolle med i underkant av to liter melk. og Guderne skal vide jeg drak, hvor uappetitlig alt var forresten, saa ved jeg dog, Melken den var god, og gjorde ikke mindre godt der den kom; thi der var der en vis Tomhed forud.

«Naa, hvor meget skal Du ha' for dette da?»

«Jæ veit ikje jæ.»

¹⁴ Nu var jeg imidlertid fornøiet af Atmosfæren derinde; jeg havde faaet, hvad jeg vilde have, afbrød alle Underhandlinger, lagde nogle Penge paa Bordet og forsvandt. Ude var der naturligvis forsamlet rundt mine mærkværdige Ski et helt *collegium polimiticum*,^{collegium polimiticum]} En feilskrevet allusjon til Ludvig Holbergs komedie *Den*

politiske kandstøber (1722). I komedien finnes en gruppe legmenn og diletanter som selvsikkert diskuterer politiske emner de ikke har innsikt i. Diskusjonsklubben kaller seg «Collegium Politicum» (Holberg 1923: 10). Første gang foreningen introduseres blir imidlertid bokstavene stokket om for å oppnå komisk effekt: «Der holdes alle Dage et Collegium, som de kalder Collegium Polemiticum, hvor over tolv Personer kommer sammen og snakker om Statssager» (Holberg 1923: 8). Nansens *collegium polimiticum* må forstås enten som en liten hukommelsesglipp, en skrivefeil, eller en trykkfeil begått av de som brekte sider for Aftenposten. *Collegium Politicum* var også navnet på en opposisjonell diskusjonsgruppe som Venstres kommende bannerfører Johan Sverdrup frekventerte på 1860-tallet – frasen ble også spøkefullt brukt om venstrealliansen i tida fram mot parlamentarismestriden vinteren 1884 (Nerbøvik 1999: 140).

bestaaende af Udsendinger fra alle Nabogaardene. Ski og Skibinding var blevne undersøgte paa alle Ender og Bauer, og da Karen selv indfandt sig, blev der nu en Mønstring af ham fra Top til Taa; Spørgsmaal var der heller ikke vondt om. Jeg besvarede imidlertid blot de aller uundgaaeligste, fik Skierne paa og strøg fra

dem op gennem Bakken, ladende bag mig Ytringer som: «det var nokke til gjille Ski det», «det maa være nokke til Bein paa den Karen», «det var nokke til svære Hound», «det var lidte til Stav han hadde au» osv. osv.

¹⁵ Efter at have gjort endnu nogle Hop til ny Forbauselse, fik jeg atter Skræppen paa og fortsatte Veien opigjennem i Selskab med en af Hestehandlerne, der nu just kom kjørende efter. Vi var ved STALHEIM omgivne af det mest storartede Natursceneri. Fjeldaldalen med Furuskogen op efter Fjeldsiderne laa tynget under Sneen, nede i Bunden gennem en trang Kløft skar sig Elven, og ovenover hævede sig Fjeldene vældige og hvide, tindrende i Solen mod den blaa Himmel. Den er vakker, ja sjelden vakker Dalen her og dog intet mod, hvad den er længere frem. Forud lidt til Høire skar sig ind en trang, vild Dal eller rettere Kløft, omgivet af vilde, forrevne Fjeldformer. Jeg gik længe og undrede mig paa, hvor den vel bar hen; Bunden kunde jeg ikke se, den forsvandt langt under os, men Fjeldsiderne kunde jeg se, og det var noget af det mest stupbratte jeg nogensinde havde set. Jeg saa ogsaa ind i denne Revne, den tiltrak sig mer og mer min Interesse, skjønt det gik næsten som en Gysning gennem mig, hvergang jeg saa derind; uvilkaarlig maatte jeg tænke paa Iskirken i «BRAND», hvor

«... et Vindstøds Kast

har tidsnok voldt at Bræen brast;

et Skrig, et Rifleskud er nok –» ... et Vindstøds [...] er nok] Sitat fra Henrik Ibsens *Brand*

(1866). Ellipsen som innleder Nansens sitat, erstatter presten Brands formaning «Gaa aldrig did» (Ibsen 2007: 228). Nansen redigerer med andre ord Brands utsagn slik at det transformeres fra en advarsel mot fjellens farer til å uttrykke fascinasjon for det ville landskapet. «Iskirken» blir litt tidligere beskrevet slik av Brand: «Derinde mellem Tind og Topp / jeg komme kan fra Gut ihug / der findes skal et Dalstrøgs Slug; / Iskirken tror jeg det blev kaldt; / om den blev mange Slags fortalt; / et frossent Tjern er Gulv og Toft, / paa Skavlen ligger Sneen kram / og spænder vidt sig som et Loft / udover søndre Væggens Kam» (s. 227). Sitatet fungerer også som et frampek i femakteren, ettersom et rifleskudd i siste scene utløser et skred ved iskirken som blir Brands endelikt.

værre end her kunde det umulig se ud, og jeg kunde ligesom ikke faa Øinene bort. Det er unegtelig, at det vilde, forrevne i Naturen er det, der har den stærkeste Magt over Sindene, enten nu denne Magt er ond eller god.

¹⁶ Pludselig stansede jeg; – Veien blev med et ligesom borte fremfor Foden. Vi stod lige foran og saa lige lukt ind i Fjeldkløften med et styrtende Svælg ret nedfor.

¹⁷ Aldrig havde det kunnet falde mig ind, at gennem denne Kløft bar Veien til Gudvangen; men nu saa det næsten saa ud. Jeg vendte mig til den anden, som kom efter; – jo det var rigtig, nede i Bunden gik Veien, og vi befandt os paa Toppen af Stalheimskleven ved Enden af Nærødalen.

¹⁸ Jeg saa ned, – Elven og Dalbunden drog sig indigjennem som et smalt Baand der nede. Jeg saa mig rundt, – og aldrig skal jeg glemme, hvad jeg saa; et mer vildt, et mer storslagent Syn kan ikke tænkes. Ret foran skjærer Nærødalen sig nedigjennem med sine lodrette Fjeldsider, udover disse paa alle Kanter styrter Fjeldbækkene stivfrosne i sine grønblaa Vinterdragter. Hist og her, hvor der findes et Sted at fæste sig, ligger Sneen i hvide Pletter bortefer langs de isede og grønblaa Fjeldvægge, og udover hænger Skavlene store og faretruende hvide, færdige til at gaa med første Lindeveir. Lige paa høire er der en svimlende Afgrund, hvori Stalheimsfossen styrter ned med en dump Brus under sit stivnede Isdække; et Stykke tilvenstre styrter en anden Fos ned i en lignende Kløft, ret ned for Foden slynger sig Veien i krappe Slyngninger fra den ene Afgrund til den anden ned mod Dalbunden, og op over det Hele rager

JORDALSNUTEN, skarp og steil, som en vældig Jette.

JORDALSNUTEN [...] som en vældig Jette] I J.S. Welhavens dikt «I Nærødalen» fra *Nyere digte* (1845) heter det om Jordalsnuten at «den ligner et Taarn, den huser en Trolld, / som raader for disse Fjelde» (Welhaven 1990b: 141–42). Jf. kommentar til «I Nærødalen [...] er Natten lang» (Nansen 20).

Længere bag som Ramme om denne tilisede, nedsneede Fjeldkløft hæver sig i en hæmsk Belysning Tinderne og forsvinder i mørke, tunge Skyer, og ovenover det hele vildt forrevne Landskab hvælver sig Himmelen blaa og klar, medens Solstreif spiller hen over Sneen og Isen i Forgrunden med de mest glimrende Lysvirkninger. Koldt og vildt er det Hele, det er sandt, – forfriskende vildt, – her maatte just Jotnernes og Rimtursernes

Jotnernes og Rimtursernes] Jotner, noen ganger kalt rimtusser, er overnaturlige vesener fra norrøn mytologi. Det å påkalle mytiske skikkelser fra førkristen tid i

møte med naturens velde, er et tilbakevendende fenomen i 1800-tallets reiselitteratur. I Aasmund Olavsson Vinjes

«Fjellstaven min» (1862), teksten der termen Jotunheimen – jotnenes hjem – blir lansert, heter det for eksempel:

«Ettersom det bar oppetter desse hengjande bratte lidene, såg me meir og meir av Jötunheimen [...]. Det var just ein heim

for troll dette, so det var inkje under at denne landsens største og villaste bergmengd vart kalla Jötunfjelli» (Vinje 1942:

231). Fjelde være.

¹⁹ Efter at have set længe og dog saa langt fra nok paa dette Sceneri, hører jeg en Stemme tæt ved mig: «Kom her skal jeg kjøre Skierne Dine udover, saa slipper Du at bære dem». Det kvak i meg, – uf! det var et koldt Styrtebad midt i min høie Flugt ud over Fjeldvidderne; jeg havde glemt Menneskene, men det faar man aldrig Lov til længe, og med et «Nei tak, dem besørger jeg selv», lod jeg det til Karens Forfærdelse bære udover. Føret var godt, det skar lynende iver nedigjennem Kleven snart paa Kanten af den ene Afgrund, snart over til den anden, Svingerne er mange og krappe, bræmse lidt paa Farten i hver, lægge sig godt ind i Svingen, og saa skjære afsted med desto større Fart, naar det atter bærer lige ud, Stav kunde ikke engang nytte her, man faar stole paa Benene. Midtveis for Billedet af en Bonde med et bestyrtet Ansigt mig forbi som et Glimt, han var krøben næsten helt ind i Fjeldvæggen af bare Forfærdelse. Før jeg fik Tid at Tænke mig om, var jeg i Bunden af Dalen; oppe i Svingerne kom Hunden som et brunt Nøste nedigjennem; men Hesten kunde endnu ikke sees ude paa Toppen af Bakken.

²⁰ Jeg fortsatte imidlertid Veien. Den gaar langs Elven her nedover i Bunden af Nærødalen, og lige til Gudvangen er den nu ganske flad næsten uden en eneste Bakke.

«I Nærødalen er Veien trang
og skummel og vild at vandre.

Med Trusel over den dybe Vang
staa Fjeldene mod hverandre;

i Dybet ved Elven er Natten lang.»¹ I Nærødalen [...] er Natten lang] Første strofe i J.S.

Welhavens dikt «I Nærødalen» fra *Nyere digte*, utgitt høsten 1844, men med årstallet 1845 på

tittelbladet. (Welhaven 1990b: 141–42)

²¹ Ja saa staar der i Digtet, og det er sandt; Dalbunden er trang her, knapt nok er der Plads for Elven og Veien, og paa begge Sider hæver sig næsten lodret de isede Fjeldsider med sine udoverhængende Styrtninger; ovenover hænger Skavlene og mellem disse en Stribe af den blaa Himmel; ja reis gjennem Nærødalen en Vinterdag, og du skal nok sande «i Dybet ved Elven er Natten lang».

²² Se saa hist og her disse vældige Levninger efter Sneskredene, hvor talende minder de ikke om, i hvilke Omgivelser man befinder sig.

«Og alt, hvad aanded dernede,
meiedes hurtig af
og nye Laviner skrede
over den vilde Grav.

Men siden er Dalen øde;
her stiger ei Røg af Hus.

Kun Gjeden søger sin Føde

Mellem det golde Grus»Og alt [...] det golde Grus] J.S. Welhavens «En norsk Alpedal» fra

Digte, utgitt like før julen 1838, men med årstallet 1839 på tittelbladet (Welhaven 1990a: 268–90).

Ifølge Ingard Hauge er dette Welhavens første forsøk på å skrive en episk-lyrisk ballade med nasjonal

overbygning (Hauge 1990: 372). Diktet utspiller seg på Filefjell – der Nansen legger sin rute (se Nansen

34, 39 og 52) – og det tar opp i seg flere elementer fra *Sverres saga*, som hadde kommet ut på dansk

tidligere på 1830-tallet. Også Nansen anfører flere allusjoner til kong Sverre og hans saga, jf. kommentar

til «Sverrestien» (Nansen 7), «denne Vei var [...] Sagaens Beskrivelse» (Nansen 53) og «Sverre med sine

[...] næsten utrolig» (Nansen 75).

²³ Nærødalen er vel en af de Dale i Norge, hvor man er mest udsat for Skred, og Reisende behøver i Almindelighed ikke opholde sig mange Dage der, før de kan faa se og høre et saadant. Utallige og næsten utrolige er alle de Historer [*sic*], man har at berette om Skred her; du vilde knapt tro, at Mennesker kunde eller turde leve under slige Betingelser, og dog er man saa vant dertil, at det betragtes aldeles som en dagligdags Begivenhed, omtrentlig som vi betragter Tordenveir eller lignende, knapt nok man løfter paa Hovedet for at se paa det, naar det kommer tordnende ned igjennem, sættende hele Jordbunden i Bevægelse, som under Jordskjælv; har man blot forsikret sig om, at det ikke kommer did, man selv staar, er man ganske rolig. Luftrykket, der kommer foran et saadant Skred, er saa stærkt, at det længere ude ved Nærøfjorden endog skal være hændt, at Folk derved er bleven ført fra den ene Side af Dalen over Fjorden og sat uskadt ned paa den anden og er paa den Maade mod sin egen Vilje blevne frelst fra at begraves under Skredet, der ofte er saa stort, at det kan fyld[e] ^{[fyld[e]]} En e har falt ut av originalen. hele Fjorden, og begrave Baade og hvad andet, der tilfældigvis maatte

findes paa dets Vei. Engang undgik Dampbaaden, som gaar herinde, kun med Nød og Neppe Skredet; man var bleven opmærksom itide, fuld Kraft sattes til for at komme undaf, med yderste Nød lykkedes det ogsaa, idet blot Agterstavnen et Stykke ind paa Dækket og Nedgangen til Kahytten blev fyldte af Sneen; i et Nu var hele Fjorden lige bagud fyldt, og havde Dampbaaden selv været et Par Skibslængder længere bag, skulde den vanskelig undgaaet at blive begravet, for aldrig mer at komme op.

²⁴ Jeg saa et saadant Skred, der var gaaet i Fjorden lige før jeg kom, og jeg maa sige det havde et ærefrygtindgydende Udseende, som det laa der og lyste mod de mørke Fjeldvægge omkring og det mørke Vand under. Paa Gudvangen viste man mig ogsaa en stor Sten, der kommen fra Fjeldet var gaaet tvers igjennem to Huse, slaaet en gammel Kone ihjel og lemlæstet en anden. Den var kommen øverst fra Kammen og taget det i tre Hop, i andet gik den aldeles som en Kanonkugle tvers igjennem begge Vægge paa det første Hus med slig en Fart, at den blot slog et Hul saa stort som den selv; i tredie Hop gik den saa gjennem Tag og Væg paa det andet; hvor de to Koner befandt sig, borrede sig ned i Jorden lige ved og blev liggende; i Sandhed et hyggeligt Naboskab, der af og til sender slige Venner.

(Forts.)

II. En Skitur fra Voss til Kristiania. (Forts.)

Aftenposten 1884, nr. 78 A, 1. april

²⁵ (Korrespondance til «Aftenposten» fra Frithjof NANSEN).

²⁶ Fra Gudvangen gik det med Dampskibet i den stjerneklare Aften ud gjennem Nærøfjorden og videre til Lærdal. Tidlig den næste Morgen (Onsdag) var jeg atter paa Skierne, og nu gik det paa et maadeligt Føre opigjennem Lærdalen; Veiret var godt nok, men det var skralt med Sneen, og jeg havde ikke gaaet langt, før jeg maatte bide i det sure Æble at tage Skierne paa Nakken og gaa, af den gode Grund at Veien blev ganske bar. Saadan gik det flere Mil opigjennem, jeg kunde ikke andet end gaa og se op paa Fjeldkammene, hvor Skavlene laa saa hvide og store og ønske lidt af den Sneen ned paa Veien, men

efterhvert som Øiet fulgte Fjeldsiderne nedover, blev de mørkere og mørkere, indtil de i Bunden af Dalen blev saa ganske uhyggelig sorte og nøgne. Paa Hudskoerne

Hudskoerne] I utrustningskapittelet i Nansens debutbok *Paa Ski over Grønland* (1890) definerer han

«hudsko» slik: «Sko, gjorte af raagarvede eller endog helt raa oksehuder med haarene paa. De saavelsom lappiske

finnesko anvendes i Norge meget almindeligt til skiløbning» (Nansen 1890: 51). gik det dog raskt

opigjennem, Naturen er trang og vild her ogsaa, men dog ikke slig som i Nærødalen. Hist og her var Skredet gaaet og laa nu og lyste under Fjeldsiderne.

²⁷ Udpaa Formiddagen indtog jeg paa Veikanten ved en liden Bæk min Frokost, nemlig Nisten i Skræppen og Kildevand. Her har jeg det rigtig koseligt. Omkring mig har jeg jo ogsaa et ægte Fjeldalsparti, lige foran nedenunder Veien fosser Lærdalselven ned igjennem, paa den anden Side hæver Fjeldsiden sig ret op, og danner i Høiden store runde Kupler, medens Fjeldpartiet lige bag er steilt og forrevet, der skjærer sig en steil Kløft opigjennem lige til Toppen, og Fjeldvæggene omkring er stupende bratte og høie. Paa de vældige Levninger kunde jeg se, at her havde der gaaet et voldsomt Skred. Just som jeg sidder fordybet i Betragtningen af disse Omgivelser, lyttende til Fosseduren, tænkende paa Sommeren, da jeg med Fiskestangen i Haand kunde stryge langs Elveluget, – der var mange prægtige «Fluekulper» her, – blir jeg pludselig vækket af en gnelrende Stemme der tog paa Vei; «Nei han er vel enfoldig vel, sætte sig her midt for Skredet, her alle Folk skyndter sig forbi det forreste de vinder, har fundet ud akkurat den værste Flækken au.»

²⁸ Jeg skvat i og saa mig om, – der kom en Bonde i fuld Hast trækkende paa en Kjelke. «Naa da, det er vel ikke saa farlig vel!» «Er det ikke saa farlig, aa jo det er gaaet mange bra Folk til før her, naar det kommer for Alvor, saa fylder det hele Dalen». «Aa jeg hører vel, naar det kommer, og kan fløtte paa mig da». «Høre det, naar det kommer, aa nei var det lig saa det da, nei det gaar som et Geværskud det, kom bort saa fort som Du kan»; og dermed strøg han, han syntes nok han havde biet for længe. Jeg tog det imidlertid roligt og fortsatte mit

lukulliske

lukulliske] Adjektiv etter den romerske rikmannen Lucullus (118–56 f.Kr.), som ifølge Plutarks biografi om ham (ca 100 e.Kr.) var kjent for overdådige banketter. Maaltid. En liden Stund efter kom der en

Kjørende, han «smeisede»

smeisede] Slag av pisk eller stokk. paa Hesten, hvad han kunde og skreg, idet han fik se mig sidde der rolig: «Nei her maa Du ikke være, skyndt Dig bort, her er ikke blivende Sted for en, som er glad i Livet. Hyp! – vil du gaa!» Og

dermed strøg han forbi, stanse turde han ikke. Omsider var ogsaa min Time kommen, jeg var færdig, stoppede alt i Skræppen, tog Skierne paa Nakken og fortsatte opigjennem. Længere oppe traf jeg nogle Karer, som, hvor Bræen ikke hang over, var lidt mer medgjørliche at snakke med. Af dem fik jeg vide, at den Fjeldkløften hed «Saueskilen» og var det Sted, der var mest frygtet i hele Lærdalseggen paa Grund af sine Skred, som, naar de gik, fylder hele Dalbunden, de kom da helt oppe fra Enden af Fjeldrevnen og voxede ved Sne, som styrtede ned fra begge Sider, indtil de paa den lange Vei nedover kunde faa en ganske umaadelig Størrelse. Det, som jeg saa laa der, var blot det første, som gaar foran og glatter Veien for det, som kommer efter, og som nu ventedes, – det vilde blive noget ganske andet. Efter at have taget en Skitse af dette ganske mærkelige Sted, fortsattes atter Veien, og snart kunde jeg glæde mig ved igjen at faa Skierne paa. Det gik nu ganske raskt afsted opigjennem de vilde Fjeldslukter. Elven dybt nedenunder var, hvor den gik nogenlunde rolig, bedækket med Is. Rundt de aabne Raaker og fra Raak til Raak gik Otterslagene, her lever Otteren sit Liv saavel Sommer som Vinter; men der gaar en Gysning gjennem en, naar man ser ned i disse mørke, boblende Huller og tænker paa at skulle dukke og leve i og af dette Vand. Der er endnu et varmlodigt Væsen, som ikke alene lever her, men som netop synes at trives i disse lidet blide Omgivelser. Man kunde fristes til med Ibsen at sige: «Intet Sagn om Fuglekvidder, sygt igjennem Aaren banker»^{Intet Sagn}

[...] Aaren banker] Sitat fra Henrik Ibsens dikt «På Vidderne» (Ibsen 2009: 549), opprinnelig trykt i *Illustreret*

Nyhedsblad Nytaarsgave for 1860, men seinere utgitt i noe revidert form i hans eneste diktsamling *Digte* (1871). – og dog – hvad var det, en høilydt, munter Kvidren; forbauset ser man sig rundt; mod Fjeldet – kanskje har en Stakkel forvildet sig til en af disse forkrøblede Birke, som kryber der langs Fjeldsiden, og forsøger nu at kvidre sin Svanesang;^{Svanesang]}

Bilde på nær forestående død. Bildet har antikke røtter og skriver seg fra grekernes tro på at svaner synger på dødsleiet.

Ordet «svanesang» har derfor lange tradisjoner for å referere til lyrikeres eller musikeres siste verk (Ferber 2007: 215).

nei – der lød det igjen lige muntert, det kom ikke fra Fjeldet; nedenifra kom det, det kom fra Fossen; – er det Nøkken, som kvidrer over Vinterlivet? nei, – der flyder jo Sangeren langs Isen og saa stup – midt i vilde Fossen, – ja, det var Fossekallen, var det, som kvidrede saa muntert, for den er Livet aldrig for surt, uden naar Elven fryser slig til, at der ikke findes en eneste aaben Raak, da har den intet Vand at boltre sig i, da bliver ogsaa den vemodig og hænger med Hovedet, men heller ikke før, og det sker heldigvis ikke ofte.

²⁹ Lidt længer op begynder atter Dalen at udvide sig lidt og antage et noget blidere Præg; man begynder at komme ind i Borgund. Kommen forbi «Huse» fulgte jeg Vindhellen den gamle Vei, der gaar i bratte Svingninger opigjennem, men som ogsaa til Gjengjæld er saa meget desto kortere. Fra Toppen bærer det atter nedover paa den anden Side; man kan her se langt opigjennem den vakre Borgunddal og lige ned tilhøire ligger den deilige Borgunds Stavekirke med den nye lige ved Siden af, ja vakker er den om Sommeren, men endnu langt vakrere fremhæves den nu i disse vinterlige Omgivelser mod den hvide Baggrund med sine mange Gavler og Tage, paa hvilke nu Sneen ligger og giver det hele en end mere forhøiet Virkning.

³⁰ Sneen blev stadig større og større, eftersom jeg kom opigjennem. Ved en Gaard længere frem fik jeg Anledning til at studere en ny Sport. Der var en ganske høi og brat Bakke, hvor nogle Smaagutter havde faaet gjort op en Rende i Sneen og nu under stadig Jubel var meget ivrig ifærd med at age, og det gik for sig paa den Maade, at de, saa fort de var komne ned, krabbede op, satte sig paa Bagdelen og lod det atter glide ned. Nu ja, Nøisomhed er jo en Dyd, han mente ialfald saa Diogenes, han slang Træskaalen, da han saa, det gik an at drikke af **Haanden**; Diogenes, han slang [...] af Haanden] Her refererer Nansen til den hellenistiske kynikeren Diogenes fra Sinope (300 tallet f.kr), ofte bare kalt Diogenes i tønna, fordi han på grunn av sitt måtehold skal ha bodd i nettopp ei tønne. Aforismen Nansen anfører, finnes i kynikerens biografi, ført i pennen av hans navnebror Diogenes Laërtios på 300 tallet e.Kr: «Da han saae et Barn drikke Vand af Hænderne, kastede han sit Beger af Posen, sigende: Et Barn har overgaaet mig i Trangeløshed» (Diogenes Laërtios 1812: 245). men jeg tror knapt mange Mødre vilde finde denne Nøisomhed paa rette Plads.

³¹ «Det gjør god Buxeende det du», sagde jeg til en liden rødmusset Plug i rød Toplue, der især syntes at juble over denne Idræt.

«Aa jau, ikke værst", var Svaret, idet han atter galloperede op over Bakken, saa paa Bagdelen, begge Armene i Veiret og saa hyp – udover med det mest straalende Ansigt.

«Tror du ikke det kunde være bedre, om du fik dig noget andet at age paa».

«Har ikke noe' bedre» og saa atter op igjennem og ned igjen.

«Kunde du ikke heller faa dig no'en Ski da».

«Aa jau» og han stansede og grinte over hele Ansigtet ved Tanken; «me

skulde tru det; men me har ingen», og han kløede sig i Haaret under Topluen og siklede hen paa mine Ski.

«Du skulde faa Far din til at lave dig no'en, det er let gjort, og sig ham fra mig det, at det er i Længden meget billigere ogsaa, end lade dig slide slig paa Buxeenden».

Dette var tydeligvis en Faktor, han endnu ikke havde tænkt paa Gutten, for det glisede over hele Fjæset, og saa bar det atter op igjennem for at indhente det Forsømte.

*

³² Dagen var alt for længe siden forbi, da jeg omkring Kl. 7 var ved BURLO og tog fat paa de lange og bratte Bakker opover mod FILEFJELD. Veien var tung, og det begyndte ogsaa at melde sig i Benene, der endnu ikke var mygnet tilstrækkelig op, at jeg ikke havde gaaet saa kort den Dag, til at være paa daarligt Føre og tung Vei; jeg havde imidlertid sat mig i Hovedet, at jeg vilde sove paa BREISTØLEN den Nat, og saa fik jeg gaa, til jeg kom did. Jeg stak Skierne ind i hverandre, bandt en Snor om Snuderne og trak dem efter, – om ikke andet saa var det ialfald «lidt bytte paa Maden» fra stadig at gaa med dem paa Benene opfore. – Saaledes gik det da noksaa raskt opigjennem, snart begyndte Fjeldvidderne at udbrede sig mer og mer foran, medens Dalen bag laa i et dystert Mørke; ovenover tindrede Stjernehimlen med en sjelden Klarhed og kastede et usikkert Lys ud over Vidden; – Natten var stum og stille rundt om, ingen Lyd at høre uden mine egne Fodtrin i Sneen. Det er en egen Følelse ved saaledes ganske alene at vandre frem over Fjeldvidden i den stjerneklare Nat, langt fra alle Boliger, høit over alt Menneskeliv. Man føler her, at man staar alene, Ansigt til Ansigt med Naturen og sin Gud; det nytter ikke at forsøge paa at krybe i Skjul; nei frem maa man, som man er, der findes intet Ly her paa den nøgne Vidde. Hvor forskjelligt var ikke Veiret nu, mod da jeg drog herover ifjor ved Juletider; det var just ved den samme Tid af Døgnet og paa det samme Sted, ja, hvor kan ikke den samme Natur være forskjellig; nu var det klart og stille, ja næsten smilende, da var det Storm og Snefog, hele Vidden stod i Røg, man saa kun et Par Alen Alen] Eldre lengdemål som i Norge tilsvarte 0,6275 meter. fremfor sig, og det var næsten saa bidende og barskt, som det kan være i disse Trakter, Vinden blæste saa stærkt imod, at den drev mig tilbage paa Skierne, og jeg maatte spænde dem af og bære

dem, for at vinde frem; Hunden gnistrede^{gnistrede]} klynket og skalv under Vindstødene, ja, – det var et rygende Veir, og dog gjør sligt langtfra det dybe Indtryk, som det gjør i Stille, saadan som nu; man ægges blot til Modstand, til Overvindelse af Naturkræfterne, ens egne Kræfter anspændes, man synes det er friskt at bade sig i Stormen, det er det vilde, det trodsige i En, der ansføres; men nu – nu er det ganske andre og dybere Streng^{dybere Streng]}e, Allusjon til tittelen på den danske lyrikeren Holger Drachmanns diktsamling *Dybe Streng* (1884). Jf. kommentar til «hvad er [...] Morgentanken» (Nansen 63), «en Søvn [...] hvide Sne» (Nansen 72) og «Hu-i! [...] paa Kroppen» (Nansen 76). som røres, og dette Indtryk er langt varigere; det første er glemt, saasnart man er i Hus og sidder og varmer sig ved Peisen; men dette glemmes vanskelig, det løfter og bærer høiere.

³³ Omsider saa jeg da ogsaa denne Gang Vinduerne paa Breistølen venligt lyse ud i Natten, og snart var jeg indenfor. «Aa Jøsse Nam er det Folk paa Fjelle saa seint paa Nat da. Aa nei er det Dig, du er nok støt saa seint paa Færde Du». Aa jo, det var da det, og jeg ønskede gjerne en Seng for Natten og lidt Melk, før jeg lagde mig. Det var det Raad med, Melk fik jeg, og i Seng kom jeg. Det kan ikke negtes, der findes faa Nydelser i Livet, der kan overgaa den, at strække sig i en god Seng efter en anstrengende Dag.

³⁴ Den næste Morgen bar det atter afsted over Filefjeldet mod BJØBERG i det friskeste Veir. Just som jeg gik ud fra Breistølen begyndte Solen at rende og kaste sin straalende Rødme ud over Taagehavet nedenunder og Fjeldtopperne, der som hvidrøde Telte stak op over. Dalen, jeg kom fra, laa tæt skjult under Taagebølgerne, medens det begyndte at splittes for Solen ind over Vidderne og lade Veien aaben for Øiet ind igjennem; mer og mer splittedes den og lod Solen strefie i brede Straaler henover, medens enkelte varmtfarvede Dotter leirede sig om Topperne; men Dalen var og blev i tæt Taage; dette var det sidste Farvel til Vestlandsnaturen, nu havde jeg blot Vidderne for mig indover.

³⁵ Som jeg i denne Dødsstilhed staar hensunken i Betragtningen af dette vaxlende Naturspil og denne glødende Farvepragt, farer jeg pludselig sammen ved en Larm tæt ved, – det var blot et Skred, der kom tordnende nedover i Fjeldet bag mig, Snerøgen stod høit mod Himmelen; det naaede Bunden, Ekkoet døde mat hen, og kun de fine, hvide Støvskyer, der svævede om Fjeldvæggen, mindede om, at et Sneskred var gaaet.

³⁶ Jeg fortsatte da indover Vidderne, Føret var tungt paa Sletten, Sneen var

løs; men udover gled det dog godt. Jeg blev snart kjed af at gaa efter Veien, – nei jeg maatte op paa de høieste Topper, jeg fandt, og udover disse herlige, lange, bratte Fjeldsider, hvor Sneen ligger myg og dunblød, man kan lade det bære til saa meget, som det bare selv lyster; det gaar med en susende Fart, Taarerne triller, medens Øinene spændt stirrer for at undgaa en mulig Afsats, fra Skispidserne og Vidjebaandene staar Snesprøiten høit opover Knæerne og hvirvler høit i hvide Skyer bagenfor; men foran er alt klart, det skjærer afsted som en Pil igjennem Sneen, undertiden braser Rypeflokken kaglende op omkring en; men det gjælder blot at spænde Musklerne og holde Kroppen samlet, og saa lade det suse som en Lavine udover.

³⁷ Det var et prægtig let, rigtig friskt Vinterveir i Fjeldet, Solen blinkede hen over Sneen i de Tusinder af Isnaale, de deilige kuppelformede Fjelde laa saa hvide omkring paa alle Kanter helt udover mod Horisonten, alt var saa sollyst og let, alt saa tindrende hvidt, kun hist og her var enkelte Toppe svævende som mørke Skydotter, medens ovenover hvælvede sig Himlen, lyse blaa uden en eneste Skyplet.

³⁸ Jeg lagde Veien over alle mulige Høider og Topper, jeg skal ikke paastaa, det var nogen Snarvei til Bjøberg, jeg tog, men paa Ski fik jeg staa og det var for mig Hovedsagen.

³⁹ Til Bjøberg kom jeg da ogsaa endelig ved Middagstider. Her traf jeg to Jægere fra Lærdal, som laa paa Rypejagt; efter som det saa ud ude i Svalen^{Svalen]} Utbygg på eldre hus, ofte vendt mot gårdsplassen. Som regel åpent, men dekket av et tak. at dømme, var der nok ikke ondt om Rype. De sad just ved Middagsbordet, da jeg tren ind, og saa ud til ret at nyde Tilværelsen, som i Almindelighed Jægere pleier. Jeg blev modtaget paa det hjerteligste og strax inviteret til at sidde ned og tage en Bid med, og jeg maa sige, jeg nølede ikke længe med at efterkomme denne gjæstfrie Anmodning. Bordet var heller ikke at foragte, der sparedes ikke paa noget af, hvad Bjøberg kan opdrive, og det vil ikke sige lidet; for det første fersk Rensdyrsteg, – ja, tro nu ikke strax den var ulovlig, – nei, gjemt under Sneen siden Høsten, og dog saa fersk, at du vilde tro den var skudt igaar, og dernæst kom – dog nei – hvorfor ramse op Spisesedlen; Hovedsagen var, vi spiste og blev mætte og havde det utrolig gemytligt; vi havde rigtignok aldrig set hinanden før, men Jægere er gamle Venner med engang, de træffes. Det kan nok ogsaa hænde, der vankede

lidt af Jagthistorier fra begge Kanter. Det kan nu altsammen være saare vel, men blir dog noget tørt i Længden uden Drikke, mener du maaske; nuvel, skal du endelig have noget deraf ogsaa, saa var der Vand, saa meget Du vilde have, Øl, Dram, Melk, Rødvin, Sherry, – har du nok? Ja, ialfald havde vi mere end nok – og da vi havde spist, saa var det Kaffe og Curaçao^{Curaçao} sitruslikør med Cigarer, jeg tror Ingen skal negte for, det er et godt Traktement midt paa Fjeld, men det var jo ogsaa gamle Knut BJØBERG, som trakterede, det havde blot en Feil, og det var, at det var altfor godt for En, som agtede sig langt endnu inden Natten. Men de to Jægere gik stadig mer og mer ind paa mig med sine gjæstfri Bønner om at blive over og gaa med paa Rypejagt, Gevær og Patroner skulde jeg faa, og Ryper var der nok af, isandhed altfor fristende, det skulde mindre til end det for at faa Jægerhjertet til at banke, og jeg gav efter. Paa Veien bortover mod Lierne begyndte jeg dog atter at vakle, var det dog alligevel ikke bedst at fortsætte og se til at komme ind til Skiløbet, det havde jeg jo nu engang sat mig i Hovedet. Resultatet blev, at det nok var det bedste alligevel, og saa ondt, som det gjorde mig, sagde jeg da disse hjertelige Mennesker Farvel med Tak for al deres Gjæstfrihed, og drog videre over Fjeldet mod HEMSEDAL.

⁴⁰ Som jeg gik, maatte jeg tænke paa, hvor underligt det kan være; med enkelte Mennesker er det, som man har kjendt dem i mange Aar, første Gang man træffes, andre kan man omgaaes i aarevis, og dog aldrig komme til at kjende, man gaar indsvøbt i et tykt Hylster af Stivhed og Former som Fremlinge ligeoverfor hverandre der midt inde i de mylrende Byer, disse Drivhuse for al Unatur og Usundhed. Nei her paa Vidden blir Folk sig selv, man blir Naturbarn paa nyt, alt Samfundslivets, Etikettens og Modernes fortærende Krimskrams, det stryges af en, der skal meget seig Hud til for at trække det med sig herop. Bliv saa heroppe en Stund, bad dig i Fjeldluften, fryd dig i Friluftslivet,^{Friluftslivet} Begrepet «friluftsliv» kan i denne sammenhengen oppfattes som en allusjon til Henrik Ibsens dikt «På Vidderne», som Nansen siterer fra ved flere anledninger (jf. Nansen 28 og 59). Det er nemlig i dette episke diktet at termen «friluftsliv» for første gang er dokumentert brukt på norsk (Nedreid 1992: 282, Slagstad 2008: 71): «I den øde sæterstue / al min rige fangst jeg sanker; / der er krak og der er grue, / friluftsliv for mine tanker» (Ibsen 2009: 548). og du skal føle en Væmmelse ved Tanken om at trække de Pjalter^{Pjalter} filler, slitte klær paa igjen, – du var ogsaa en Nar, om du gjorde det.

⁴¹ Jeg havde nok dvælet for længe paa Bjøberg, det skumrede jo alt, Stjernerne

begyndte at titte frem og snart tindrede Stjernevimlen med Nymaanen i al sin Pragt over Vidden. Medens jeg drog nedover, hørte jeg paa alle Kanter Rypesteggene^{Rypesteggene]} rype-hannfluglene kagle og flakse i Lierne og Vidjekrattet paa den anden Side Dalen, de holde nok paa at roe sig for Natten, og underlig var den ofte snarrende Lyd at høre i den stille Aften. Det var sent paa Kveld, at jeg naaede TUF i Hemsedal. Det er mærkeligt, hvor det altid hævner sig at handle mod sine Grundsætninger, og jeg har den gode: Nyd aldrig stærke Drikke, røg aldrig Tobak, naar du vil gaa og holde længe ud; idag havde jeg gjort begge Dele og jeg mærkede det for vel. Da jeg imidlertid agtede mig endnu længer samme Aften, for om muligt at naa GULSVIG næste Dag, mente jeg det kunde være godt at faa sig en Hest her. Jeg tren ind; Lampen under Bjælketaget lyste mat i det store Rum, rundt Bordet var leiret et helt Selskab, tilsyneladende Hestehandlere, og «Dundrabeisen»^{Dundrabeisen]} Ofte bare kalt «dunder»: «Kortspill for tre eller flere spillere med en vanlig kortstokk, hver får utdelt fem kort. Man melder antall stikk man tror man kan få, opp til alle fem stikk (dunder), og høyeste melding får spillet. Spilles vanligvis med innsats» (SNL, dunder). gik nok saa det «knagede», medens Pengene klirrede. Jeg fik naturligvis ogsaa strax Indbydelse til at være med, men foretrak dog at faa en Hest og komme videre. Der blev jo lidt sure Ansigter over at skulle ud saa sent; men jeg vilde frem, og Hest fik jeg. Kjøligt var det at kjøre i den kolde, stjerneklare Nat, tyndklædt og træt som jeg var: men en Springmarch engang imellem bøder derpaa, og Omgivelserne blive stadig vakrere og vakrere.

⁴² Sluttelig lysner det i Skogen, vi dreier ind paa en Gaardsplads, og er fremme ved Kleven Station. Det er allerede over Midnat; alle Folk sover; Dundren paa Døre og Vinduer, men intet Svar. Omsider blir der dog Liv i nogle Jenter, og Lys blir tændt; men ogsaa her optaget af Hestehandlere; de skulde nok over til Markederne østerpaa, alle disse. Efter nogen Underhandling fik jeg dog endelig en Seng og en Skindfeld, og det er mer end nok for mig, og Hunden klarer sig nok altid, i Nødsfald faar den noget af mit Tøi at ligge paa.

⁴³ Den næste Morgen ved Nitiden gik det atter afsted nedigjennem den vakre Hemsedal, Lierne skraaner saa jevnt og roligt opefter paa begge Sider, Gran- og Furuskogen staar der saa frisk og vakker snetynget som den er, hist og her oppe i Lierne ligger Sæteren med de hvide Sætervolde, saa lyse og venlige, og her i Bunden af Dalen «surler»^{surler]} Lyd av strømmende vann. Elven saa lunt under Isen nedigjennem, hvor var her ikke vinterstilt og deiligt, ja nu er jeg kommen tilbage

til den ægte norske Vinter, det jubler indeni en, som Brystet vilde sprænges;
uvilkaarligt bryder Hjertet ud i

«*Ja jag vil lefva, jag vil dö i Norden*». Ja jag [...] i Norden] Vers fra sangen vi i dag kaller «Du gamla du fria», og som regnes som Sveriges nasjonalsang. Denne statusen er imidlertid uoffisiell, ettersom det i motsetning til i mange andre land ikke foreligger noe politisk vedtak som gir den noen spesiell prestisje eller beskyttelse (*Nationalencyklopedin*). Denne skjebnen deler sangen med sin norske motpart, Bjørnstjerne Bjørnsons «Ja, vi elsker» (Jørgensen m.fl. 2002: 76–77). Sangen har en brokete virkningshistorie. Teksten ble skrevet av folkevisesamleren Rickard Dybeck til en gammel folkevisemelodi i 1844. Dybeck brukte sangen som et avslutningsnummer til sine kveldsunderholdninger med folkemusikk, og hadde neppe noen pretensjoner om å danke ut «Bevare Gud vår kung» (oversettelse av den engelske «God save the king») som nasjonalhymne. I visebøker fram til slutten av århundret var tittelen som regel «Norden» og åpningsverset gikk: «Du gamla du friska». Først på 1890-tallet blir sangen i noen tilfeller benevnt som en nasjonalsang. Det forhindret imidlertid ikke at sangen, som fra ca. 1910 har åpnet med «Du gamla du fria», kunne bli kategorisert som folkeviser i sangbøker så seint som på 1920-tallet (Danielson 2005: 57–65). Det er altså ingen *nasjonalsang* Nansen siterer i 1884. Han siterer Dybecks skandinavistiske vise, der ordet Sverige ikke en gang forekommer. Fortsatt er det for øvrig slik at Polens nasjonalsang er den eneste i sitt slag som nevner Sverige.

⁴⁴ Der er jo allerede Rolfshus, maa se paa Klokken, blir det mulig at række de syv og en halv Mil til Gulsvig idag? – ja Klokken ikke mer end halv elleve, halvanden Mil paa halvanden Time, det er jo enda noksaa bra, – og saa gaar det med nyt Mod ned gennem Hallingdalen mod Næs. Her smagte en kraftig Middag og en Times Hvil udmærket, og saa atter afsted de tilbagestaaende 4 Mil til Gulsvig. Sneen begyndte at falde lunt og tæt, jeg frygtede for Føret, Skierne begyndte at hænge ikke saa lidet igjen, det blev tungt at gaa, dog det glider frem, og saa længe faar man være fornøiet.

⁴⁵ Sent paa Nat kom jeg da endelig træt og tørstig til Gulsvig; men nu var jeg jo ogsaa saa godt som fremme, blot de 4 Mil over Krøderen og saa med Toget imorgen Middag, da faar jeg jo Søndagen til at hvile og øve mig lidt paa og saa Skiløbet Mandag; – derfor nyd Livet: et Par Potter god sød Melk, ak hvor det smager, kan der findes noget bedre? og saa tilsengs og strække de trætte Lemmer rigtig tilgavns i Uldtæpperne, det er en deilig Følelse at vide sig ved Maalet, naar det har knebet lidt om at naa det.

⁴⁶ Den næste Morgen var det atter Klarveir, Solen skinnede vakkert paa det

fagre Krydsherred,^{Krydsherred] Krødsherad} da jeg omkring Kl. 9 drog fra Gulsvig. Jeg tænkte paa Ringnæsaasen med dens prægtige Bakker, men det kunde knibe med at naa Toget Klokken 3, derfor bedst at holde Isen, og paa denne gik det da raskt paa Skierne ud igjennem. Hvor var der ikke storslagent vakkert

«Glimrende hvid laa Krøderens Bugt

under de steile Birkelier»,^{Glimrende [...] Birkelier] Sitat fra J.S. Welhavens dikt «Traver-}

^{Banen», fra *En Digtsamling*, utgitt seinhøsten 1859, men med årstallet 1860 på tittelbladet (Welhaven 1990b: 370–375).}

og saa rundt omkring ovenover Granlierne og saa øverst oppe over det Hele, det hvide, fagre «NOREFJELD». Ja sandelig her er deiligt saavel Sommer som Vinter. Jeg var ud for Ringnæs Klokken henimod tolv, og da herfra var en Mil igjen til Olberg, fik jeg nok gaa paa, og afsted skar det da paanyt, hvad Lemmerne og Skierne kunde taale. Mindre end en Time gik hen, og jeg var ved Olberg. Det var over to Timer til Toget gik og blot en Mil igjen, jeg kunde godt gaa ind og sidde ned en Stund. Kommen i Sofahjørnet var dog Fristelsen for stor, den sidste Mil kunde det «være rart for en Husmand at faa kjøre»,^{være rart [...] faa kjøre] Denne frasen, som gjentas like etterpå, har jeg ikke klart å knytte til et bestemt forelegg. Det dreier seg mest sannsynlig om et sitat, men vi kan også ha å gjøre med et folkelig ordtak.} og med Skierne bundne bagpaa Slæden og en rask Hest foran strøg det i skarpt Trav henover Isen mod Jernbanestationen, jeg maa sige jeg følte mig som en hel Storkar, der jeg sad paa Spidsslæden^{Spidsslæden] Smal slede til en enkelt person.} i Stationsholderens Tullup^{Tullup] lang,} pelsfôret frakk med Hunden foran mig, ja sandelig vi mente nok begge, «det er rart for en Husmand at faa kjøre».^{er rart [...] faa kjøre] Jf. kommentar til «være rart [...] faa kjøre» (Nansen 46).}

III. En Skitur fra Kristiania til Vos.

Vos] I tittelen til del 3 og 4 er Voss stavet med én s. Dette er eksempler på bevart inkonsekvens (jf. redegjørelse i innledningen 21).

Aftenposten 1884, nr. 85 A, 9. April

(Af FRITHJOF NANSEN).

⁴⁸ Dumbjelderne klang muntert ind i Natten, Krøderen strakte sit blanke Speil forover, saalant Øiet kunde gjennomtrænge Mørket, og høit deroppe spændte Stjernevrmlen sit blinkende, tindrende Hvælv. Tanke fulgte Tanke, som jeg sad der i Spidsslæden med Skierne bagpaa og Hunden springende ved Siden, det gik i raskt Trav henad Isen mod Olberg. Atter laa da Hovedstaden med alt sit brogede Liv og Tummel bag, tilbage stundede jeg igjen mod mine frie Fjelde; men Dansemusiken fra sidste Kveld ringede endnu i Ørerne og lod Minderne, gamle og nye, et for et passere frem for Erindringens dvælende Blik. Aftenvinden legede om Panden, den bragte den første forfriskende Hilsen fra Fjeldet. Hvilken Overgang! Hvilken skrigende Forskjel mellem dette Liv, jeg vendte mig mod, og det, jeg netop havde forladt. Hist og her langs Krøderstranden under de dunkle Aaser blinkede venlige Lys fra Gaardene og Hytterne, hvor fredligt her var, hvor stille, lunt flyder ikke Livet hen her i Naturens Skjød, – ensformigt maaske, men ogsaa uden Krus,^{uden Krus]} likefram – uten omsvøp, omstendigheter, dikkedarer uden Bram,^{Bram]}

Brukes både om pralende forstillelse og pomp og prakt. ingen Hulhed, ingen skjærende Disharmonier, det er enkelt og simpelt som Naturen selv.

⁴⁹ Men kvap! kvap! der traadte Hesten gjennom «Skrøvisen», jeg for op af mine Grublerier, jog paa og snart over Glatis, snart gjennom Skrøvis, saa Isstykkerne «skinglede» henover, gik det friskt mod Olberg. Næste Morgen bar det videre med Hest over Krøderen. Hvor hurtig kan ikke Naturen forandre sig, for vel halvanden Uge siden var her fuld Vinter, alt var hvidt, Sneen hang tung paa Skog og Krat i det straalende Solskin; men nu – nu var der bart og trist overalt, blot enkelte hvide, triste Flekker hist og her, Trærne stod der saa nøgne og bare, Hytterne laa der uden Sneen paa Tagene, Isen var blank og vaad; Luften mørk og regntung og Aaserne hævede sig med sine vaade Taagehatte saa dystre og tankefulde, ja der rugede en trist Regnstemning over den hele Natur, Vinterens lyse, friske Præg var forsvundet, det var lidet opmuntrende for den, der tænkte paa at faa bruge sine Ski, dog der skal mer til for at faa en Skiløber til at opgive Haabet; fornuftige Venners Raad og Forestillinger hjalp intet, de mørke Udsigter og alt paa tvers hjælper intet, man er vant til at finde frem paa sine Ski, og Svaret bliver derfor altid til sig selv og til andre det samme. «Aa pyt, det lager sig nok, i Høiden er der Sne». Ja, i Høiden der er Sne, did er det vi stævner, mod Fjeldet! Og raskt gik det op gjennom Hallingdal paa den runde, speilblanke Vei, hvor det ofte kunde være vanskelig nok at holde Slæden midt paa uden at gaa i

en af Grøfterne, dog bedst at kjøre paa og saa lade det bære eller briste. Lange Stykker kunde vi kjøre Elven, der laa den prægtigste Skøiteis, mer og mer angrede jeg paa, at jeg ikke havde Skøiter med, sikkerlig kunde jeg gaaet omtrentlig den hele Vei fra Jernbanestationen over Krøderen og op Elven til næsten inderst i Aal, det skulde blevet en lang Skøitefart. Men! – der traadte Hesten igjennem Isen, et Ryk i Tømmen, ind til venstre, nu var vi bjerget, men – det kunde været stygt nok. Det er bedst at have Øinene aabne, Isen er lumsk med Huller nu efter det langvarige Lindeveir. Der var den nok ogsaa tynd, den bugtede sig for Hestehoven, bedst at jage paa, da glider det lettere over, og i skarpt Trav jog det afsted.

⁵⁰ Vi var ved Næs, det var langt paa Eftermiddagen og allerede begyndt at mørkne, men da jeg agtede mig endnu de to Mil til Rolfshus samme Aften og tænkte, jeg kunde have godt af at mygne de stive Lemmer, tog jeg Skierne paa Nakken og drog videre. Det mørknede mer og mer og Veien var rund og glat og tung at gaa. Fra Elven hørtes af og til Dur af Isen, blandet med Raab og Latter, det var nok Skøiteløbere, der morede sig godt, og hvem Mørket endnu ikke havde skræmt i Hus. Strax efter passerer jeg en Gaard, sandsynligvis en eller anden Embedsmands, og hører en myndig Stemme raabe spørgende ud i Mørket: «Nu, kommer De ikke?» – og en Kvindestemme svare med Hallingakcent: «Nei, no har jeg robt mig reint hæs, men det er ikke Raad at faa dem til at lye».

⁵¹ Hvor stod ikke med engang Barndommen lys levende for mig, hvor var ikke Elven og Dammerne deilige og blanke, ja, naar Isen laa og Skøiterne var paa Benene, var det ikke greit at faa os hjem til Stiler og Lexer, da glemtes alt Skolestøvet, daarlige Karakterer, Anmærkninger og alt, der laa knugende paa Samvittigheden, var for en kort og lykkelig Stund som strøget bort, og vi tumlede os frit og utvungent i Guds frie, herlige Natur, skar rappe som Fugle forbi hinanden unden Legen.

⁵² Fredag Morgen kom med Klarveir og Kuldegrader. Paa Siden af Veien var der for det meste lidt Sne opover fra Rolfshus, og saa kunde da atter de kjære Ski komme paa. – Jeg stod paa Skilleveien som en Herakles, her maatte den endelige **Afgjørelse ske**;

som en Herakles [...] Afgjørelse ske] Myten om Herakles ved Skilleveien skriver seg opprinnelig fra den greske sofisten Prodikos (400-tallet f.Kr.). Denne versjonen av fabelen har imidlertid gått tapt. Fortellinga har overlevd ved at den gjenfortelles av historikeren Xenofon (ca 430–355 f.Kr.) i hans *Erindringer om Sokrates* (Xenofon

1967: 43). Nansen har neppe lest Xenofon. Når han allikevel var fortrolig med myten om Herakles, skyldes det dens

overlevering i kulturen og at den stadig dukker opp som referanse. skulde jeg tage Veien gjennom

Hemsedal og igjen over Filefjeld, eller op gjennom Aa[1] og over Hallingfjeldene.

Wer hat die Wahl, hat freilich die Qual, Wer hat [...] die Qual] Den som har et valg, lider også kvaler.

Tyskordspråk. siger Tyskeren, og saa var det ogsaa med mig. Det tryggeste var jo

ubetinget Filefjeld, det kunde ikke negtes; men den var sandelig ogsaa i Længden

noget tam denne Vei, – nei lad det gaa ind over Hallingfjeldene, Veiret var

lokkende, visselig prægtigt Føre i Fjeldet, og der er jo tre Overgange at vælge

mellem, en af dem maatte dog kunne gaa, og som tænkt saa gjort. Ofte blev

Sneen paa Kanterne borte, og naar da Veien var altfor rund og staalglat, saa

Skiene stadig svævede mellem Lysten til at gaa i Elven paa den ene Side eller

Grøften paa den anden, da maatte, eftersom jeg egentlig ikke havde Lyst til nogen

af Delene, Skiene tages af og bæres opigjennem. En kort Rast ved Veikanten paa

en netop sammenkjørt Tømmervælte, Tømmervælte] Velteplass for tømmer som siden skal kjøres eller

fløtes videre. Ofte samlet i haug eller bunt. et Stykke Honningkage og en Appelsin friskede godt

og saa atter videre.

⁵³ Til Sundre kom jeg noget over Middag og talte her med Stationsholderen, om hvilken Vei han mente det var bedst at gaa over Fjeldet; men jeg maatte være over imorgen. Ja det mente han nu i det hele var rent umuligt, han hadde aldrig gaaet mere end en Vei, den fra «Nygarden» over til Eidfjord, men jeg kunde umulig række til Nygarden idag, for did var fem Mil, først 3 Mil gjennom Bygden og saa 2 Mil Fjeldvei til Gaarden, som ligger enslig midt oppe i Fjeldet, nu det var aldeles umuligt at naa did idag, og da kom jeg ikke over Fjeldet imorgen, fik nok vente til iovermorgen. Nei at vente faldt ikke i min Smag, jeg fikk heller reise til Gudbrandsgarden idag, øverste Gaard i Bygden mod Sogn og Voss, did var 4 Mil, derfra kom jeg vel over imorgen om ikke andet saa ned til Aurland i Sogn, men troede nu jeg rak til Voss. Ja der var Stationsholderen ikke kjendt, han hadde aldrig hørt Folk tage den Vei før, især nu ved Vintertide, og ikke troede han det lod sig gjøre heller, ialfald fikk man faa godt Følge med. «Mulig det», mente jeg, «jeg faar nu friste», men bedst var det nok da at faa sig en Hest til Nedaal (sidste Skydsstation) for at række Gudbrandsgarden nogenlunde i betids og saaledes kunne tørne tidlig ud imorgen. Ja Hest fikk jeg, og det gikk nok saa raskt til Nedaal over de mange, speilblanke Vande. Herfra gikk det da endelig med frisk Hest mod

Gudbrandsgarden, det var nu langt paa Eftermiddagen og begyndte stærkt at mørkne. Havde Veien været slem at kjøre før, saa blev den sandelig ikke bedre her. Paa mange Steder gaar den gennem trange Fjeldkløfter med Fjeldvæggen paa den ene Side og Styrtingen paa den anden; under bruser og fosser Elven i sit vilde Løb nedigjennem mod de fladere Bygder. Veien var rundere og glattere end nogensinde, jeg maatte bære Slæden næsten mer end den bar mig, men det var ofte slem nok at faa Fæste for Benene, saa man ikke gik udfor alligevel, det gjaldt da at stole paa Hesten, med sin skarpe Skoning fik den jo Fodfæste paa Isen, saa længe det holdt, og saa længe fik en støtte sig paa Tømmerne. Jeg havde kjørt et Stykke paa nogenlunde god Vei, faldt hen i mine egne Betragtninger, – denne Vei var

denne Vei var [...] Sagaens Beskrivelse: I *Sverres Saga* fortelles det at da Sverre på sin ferd mot Bergen kom inn i Sogn «gik Vejen over en snæver Sti, hvor der paa den ene Side var saa strid en Aa, at den allevegne faldt i Fosse, saa at ingen levende Skabning kunde komme derover, uden flyvende Fugl; paa den anden Side vare høje stejle Klipper, som man ikke heller paa nogen Maade kunde komme over. Denne Sti var saa smal, at der ikke kunde gaae mere, end een ad Gangen» (Kong Sverres Saga 1834: 35).

det altsaa Sverre maaske kom efter sin eventyrlige Færd over Fjeldet fra Voss, ja det var ikke umuligt, det kunde passe noksaa godt paa Sagaens Beskrivelse. Men pas paa! der slingrede Slæden ned mod Styrtingen, den stansede lidt mod en Sten, Skydsgutten bagpaa blev vippet og holdt paa at gaa i Fossen, et Greb i Nakken paa Gutten og et andet i Spidsslæden bragte dog atter begge paa ret Kjøl, men det gjaldt nok nu at være opmærksom. Veien blev styggere og styggere, det var stummende mørkt, Himmelen var overskyet, indover Fjeldene saa det ud til optrækkende Uveir, dette lovede ikke godt for Morgendagen. Dog ikke tabe Modet. Fremad gik det da, ofte Tomme for Tomme, støttende Spidsslæden og holdende sig i Tømmerne. – Endelig var vi paa Sunddalsfjorden, og nu bar det i skarpt Trav lige til Gudbrandsgarden. Jeg tren ind i den store, koselige Stue. Paa Peisen flammede et knitrende Baal af Tyri og kastede sit venlige, varme Skjær ud i Rummet. Man havde allerede lagt sig, men kom snart paa Benene, da det spurgtes at frammadekar var kommen tilgaards. Mand og Kone laa i en Seng borte i Krogen og var strax oppe, oppe fra «Hemsedal» under Taget hørtes tydelig og regelmæssig Snorken, der nok tilkjendegav, at her ogsaa fandtes Væsener, og kort efter kigede ganske rigtig et Par spørgende Ansigter ned fra Mørket.

⁵⁴ Det er noget vist hyggeligt og lunt ved disse gamle Hallinggaarde, og Gudbrandsgar'en er netop en af de ægte. Renslig er der sædvanligvis ikke i disse

Stuer, det er sandt, Vægge og Tag er sorte af Ælde og Røg, og Gulvet ligesaa af Jord og andet, og dog hvormeget vilde de ikke tabe ved atter at blive lyse, ved atter at pudses og vaskes; nei der er Minder, der er Indhold i disse brunmørke Tømmervægge, og dette staute, røgsorte Bjælketag, Ljore^{Ljore]} røyk- og lysåpning i taket er der desværre ikke længer, men det bærer dog Minderne om hine Tider, og Peisen kaster dog sit varmende, koselige Skjær ud over det Hele.

⁵⁵ Jeg fik en Krak til Peisen og strakte mig rigtig magelig i den lunende Straalevarme; endnu mere Tyri kom paa, og det blussede rigtig op, Hunden krøb næsten helt op i Varmen og stirrede og vendte sig paa alle Kanter og fandt det rigtig deilig. Jeg forhørte mig imidlertid med Manden om Udsigterne til at række over Fjeldet imorgen. Ja, over til Aurland kunde jeg nok naa, mente han, Føret var vist godt i Fjeldet nu; ja, men jeg agtede mig over Hallingskeia og Vosseskavlen til Voss. Nei, det var Uraad Vinters Dag, han kjendte ikke den Vei, og aldrig havde han hørt Folk finde paa sligt paa den Tid af Aaret, det kunde nok være vondt nok om Sommeren. Tænkte jeg paa at gaa den Veien alene? eller tænkte jeg at faa en Kar med kanske? Jeg havde nu gaat Veien før, men havde intet imod at faa en spræk Kar med, som var flink til at bruge Skierne, det maaatte *[sic]* vel være nok af dem her. Nei, den Kar fandtes ikke der i Bygden, som vilde lægge med mig over Fjeldet til Voss nu, knapt nok nogen var kjendt paa den «Leia», det eneste skulde være Manden paa Myrstølen, var nogen kjendt og skulde nogen kunne følge, maatte det være ham, for han «rekte støt paa Fjelli, baade efter Rjupe og Rein», og vilde ikke han, da var det nok ikke værd for nogen anden at tænke paa det. Nuvel til Myrstølen var det 5 Fjerdinger,^{Fjerdinger]} En fjerding tilsvarende en ¼ av en gammel norsk mil. Altså 2,82 km. den laa lige i min Vei ved Strandevandet, det var bedst at «tørne» tidlig ud imorgen og høre indom der. Tilkøis krøb jeg da, efter at Konen havde lovet at vække Kl. halv tre og have lidt Frokost færdig.

⁵⁶ Stor var min Forbauselse, da jeg, kommen til Bordet, om Morgen blev trakteret med Havremels Rømmegrød. «Ja», sagde Konen, «Du faar tage tiltakke, men det er saa godt at gaa paa i Fjelli, med det at en ikke tørster efter». Jo saamen jeg kunde nok tage tiltakke og gjorde god Besked, ikke just fordi jeg frygtede Tørst i Fjeldet nu Vintersdag, men simpelthen fordi det smagte udmærket; jeg skulde dog komme til at sande hendes Ord, at det kunde trænges for Tørsten ogsaa.

⁵⁷ Stakkels disse gode Mennesker, hvor vilde de en det ikke godt, først havde de nok holdt sig vaagen næsten hele Natten for at kunne vække i rette Tid og saa koge Rømmegrød, fordi de mente det var bedst for en som skulde paa Fjeldet, og saa, da jeg nu skulde bede Farvel, hvor lyste ikke Velvillien og Medfølelsen ud af Øinene, idet de ønskede en lykkelig «Reis», og bad mig saa pent, at fare forsigtig frem over Fjeldet, hvordan jeg nu end bestemte mig, og jeg maatte huske paa, om jeg end var ung og spræk, saa var der gaaet mangen bra Kar til før der. Jeg lovede dette, saa et trofast Nævetag, og jeg begav mig ud i den maaneklare Nat.

⁵⁸ Føret var strygende, Sneen haard og Skierne skar susende afsted i den mindste Bakke, jeg fik nok flere Gange erfare, før jeg kom op af Dalen, at Maaneskin er lumsk at staa i. Inde mellem de faa endnu spredte Granholt kastede Træerne lange Skygger paa Sneen, overalt ellers blinkede og funkledede den i Sølvglansen, hvor ikke Bakker og Forhøininger kastede sine dybe Skygger, hele den søndre Dalside hvilte i Mørke.

⁵⁹ Der fik jeg en lang Bakke, det susede afsted først gennem et Skogholt mellem de ranke Stammer, saa ud paa en aaben Slette, hvor det for afsted i Straaleglansen over den knitrende Flade, men med et var atter Veien overskygget, tæt Krat stod paa begge Sider; det var vanskeligt at se, men – stop, der buttede det imod, og paa Næsen laa jeg i Skaren; ja, det var ikke den eneste Gang, jeg fik gjøre Bekjendtskab med Sneens Haardhed. Men lidt efter lidt begyndte Dalen at vide sig ud; alle Trær og Busker at svinde og Vidden bølgede sig fremover, hvorhen Øiet vendte sig var Sne, Sne, blot Hvid, tindrende Sne.

«Under Isklædets Folder laa Bæk og Elv,

Maanen stod rund over Fonnens Hvælv,

Og Stjernerne tindred sig store.»Under Isklædets [...] sig store] Sitat fra Henrik Ibsens

«På Vidderne» (Ibsen 2009: 550). Jf. kommentar til «Friluftslivet» (Nansen 40) og «Intet Sagn [...]

Aaren banker» (Nansen 28).

⁶⁰ Det gik nu raskt fremad, medens min egen Skygge dansede hen over Sneen ved Siden. Jeg kom paa en Høide, foran langt opigjennem udbredte sig Strandevandets hvide Flade og den lange Li bar lige ned paa Vandet, i strygende Fart gik det udover, af og til hoppede Skierne hen over Snekavlerne [*sic*] som over stivnede Bølgetoppe, det ristede i Benene, men det gik susende og det gjaldt

blot at holde Balancen. Jeg var ude paa Isen, og nu havde jeg blot en halv Mil over denne til Myrstølen. Snart begyndte ogsaa Dagen at melde sin Ankomst over Fjeldrækken i Øst med sit dybeste, dunkleste Flammerøde, der stadig blev stærkere og stærkere og tilslut saa ud som hele Himlen stod i Brand, eller som et helt Land brændte under Horisonten og kastede sit flammende Gjenskin mod Himlen, knapt kan jeg mindes nogensinde at have set en lignende Glød, og det gjorde et mægtigt Indtryk her over den hvide, stille Vidde, medens det gav Fjeldene i Baggrunden, Sneen og alt et violetagtigt Overtræk. Lidt efter lidt begyndte det at changere over i orange og frembød den herligste Farvesymfoni, fra det dybeste violetrøde ved Horisonten gennem rødt, orange og gult opover til Himmels grønlig blaa, og høiest oppe dybe blaa, medens endnu Maanen skinnede med usvækket Kraft og kastede sin Sølvglans med lange Skygger henover Snefladen og glitrede i Iskavlerne [sic] paa Fjeldkammene, dog, hvor føler man ikke Ord afmægtige, naar det gjælder Skildringen af et saadant Naturspil, her kan intet uden Naturen selv tale, det er næsten en Krænkelser, hvorfor er man ikke stum.

⁶¹ Men der var nok allerede MYRSTØLEN, jeg gik rundt Huset for at finde en Indgangsdør, det saa mest ud som et Fjøs det hele, men der var det nok, jeg skulde ind, jeg bankede paa, jo det var rigtig, der svaredes noget, og jeg aabnede Døren og gik ind i, jeg vidste i Begyndelsen ikke rigtig hvad, enten et Fjøs eller Menneskebolig, efter Lugten at dømme vilde jeg sagt Fjøs, nu lige meget, her var ialfald Mennesker og en Peis med Varme paa, hvad der var forresten kunde jo i grunden være mig ligegyldigt, jeg hørte Lyd, der tydelig tilkjendegav, at der ialfald i Rummet ved Siden af og Rummet under Gulvet var Kreaturer. Jeg saa bare Kvinder.

⁶² «Godmor'n, er Manden hjemme?»

«Nei, han ligger paa nokken Støler paa den andre Siden Vandet med Reinsflokken, dei holder paa at mærke no.»

Aa hoi, tænkte jeg, Lykken er mig gunstig, denne Tamreinflokken, de holder her, havde jeg ikke taget med i Beregningen, og saa skulde det være saa laget, at han skulde ligge med den akkurat nu.

«Hvor langt er det dit da?»

«Aa ein halv Mils Veg, eller nokke saa, er det vel.»

Hm, – hm, der var 7 a 8 Mil over til Voss, det kunde være nok det, om jeg ikke skulde faa Extraregning paa to halve Mil her for at hente ham; nei bedst at stryge videre med det samme, dog maaske kunde lidt Niste og en Fyrstikæske med sig være godt for alle Tilfældes Skyld.

«Har du lidt Niste at lade mig faa da, Mor».

«Aa jau, mæ tænker no det, om han vil ta tiltakke saa. Men aa skal den Kar'n hen da, han tænker no vel ikje at lægge paa Fjelli aleine no lel»

Jo det tænkte han da paa, Førre var vel godt i Fjeldet nu?

«Aa, jau det er nok godt, og er han bare kjendt paa Veien, saa er det jo ikke mere end 3 Mil over til Audal'n heller, men Dagen er kort no, og det kunde nok spøke med at række fram innen Kvelden lel.»

Nei paa den Veien var jeg ikke kjendt, tænkte nu heller ikke at tage den, men derimod over Hallingskeia, Grøndalsvatne og saa over Skavlen ned i Rundalen.

«Nei no har jeg aldrig hørt sligt før heller, tage over der saa mykje Snjo som det er no i Fjelli».

Saa meget des bedre, mente jeg, saa er der vel godt Skiføre og da.

«Aa jau, Førre var nok godt nok, men Du ræk' ikje over der idag Kar, om Du end kan være nokke spræk, og ka vil Du saa gjera».

Aa, jeg fik nu betænke mig paa Veien; saa det altfor slemt ud kunde jeg jo tage Veien til Aurland alligevel. Men i alle Tilfælde fik jeg nu faa lidt Niste med, ogsaa kunde Du kanske skaffe mig en Fyrstikæske Du, sagde jeg henvendt til en ung, kjæk Jente, som stod ved Siden af mig. «Jau, det skal du faa», sagde hun, men tillagde saa, idet hun skjelmisk smilede med Øinene, «men saa skal du ogsaa love, ikke at tage Storfjelli fat».

Det kunde jeg dog ikke love hende sikkert, saa tungt det var; thi Kvindebøn er tungt at staa imod, jeg lovede dog at være forsigtig, og overlægge alt vel, naar jeg kom paa Gjeiteryggen, før jeg tog paa det. Dermed gav hun sig, og jeg fik en Fyrstikæske, som sammen med et Stykke Ost og et Par Lever^{Lever}leiver Fladbrød blev «stoppet» i Skræppen,

saa et hjertelig Farvel, og jeg for atter hen over den hvide Flade, hvor nu Maanens Lys ganske var fordunklet af den frembrydende Dag.

⁶³ Jeg var ved Enden af Strandevandet og tog just fatt paa de lange Lier opigjennem Dalen, der skjærer op mod Gjøteryggen, Vandskillet mellem Hallingdal og Aurland, da randt Solen, et mægtigt Straalehav brød ud over Fjeldvidderne, Topperne glødede i Purpur, Dødsstilhed rundt om, Naturen var grebet af Stundens Alvor, Lysets Konge Lysets Konge] Formuleringen gjør det rimelig å anta at vi har å gjøre med en allusjon. Jeg har imidlertid ikke klart å knytte (den mulige) referansen til et bestemt tekststed. traadte i sin Hal; – «hvad er klart som Lyset, rent som Morgentanken». hvad er [...] Morgentanken] Referanse til den danske lyrikeren Holger Drachmanns dikt «Beethoven. / (Niende Symfoni).» fra samlingen *Dybe Streng* (1884). Denne samlingen ble gitt ut bare noen få uker før Nansens reiseskildring ble publisert i Aftenposten, og «Beethoven» er et av diktene som ikke hadde stått på trykk noe annet sted tidligere (Ursin 1956). Nansen inkorporerer med andre ord helt fersk litteratur i sin fortelling. Selve sitatet har han imidlertid stokket om. I Drachmanns original lyder gåten: «hvad er rent som Lyset, / klart som Morgentanken?» (Drachmann 1884: 63). Jf. kommentar til «dybere Streng» (Nansen 32), «en Søvn [...] hvide Sne» (Nansen 72) og «Hu-i! [...] paa Kroppen» (Nansen 76).

⁶⁴ Jeg drog indigjennem Dalen, den bugter sig med jevn Stigning opover mod Høiden her, de sidste Sætervolde lægges bag, det gaar over det ene nedfrosne og nedsneede Fjeldvand efter det andet, dybt nede under Snedækket bruser Elven. Snart staar jeg paa Veiskillet, det gjælder nu Aurland eller Vosseskavlen.

⁶⁵ Ret foran mig ligger en stor Slette, der borte ved Kanten svinder Fjeldene, det helder nedover mod Sogn, det vilde ganske vist gaa raskt mod Bygden der.

⁶⁶ Jeg vendte mig om, der laa Fjeldvidderne hvide og blinkende indover, Tinde bag Tinde som en Leir af hvide Telte mod Himmelranden, bleggrøn og klar. Hvor de lokkede og drog; hvorfor ogsaa tage den lange Omvei om Aurland, hvorfor udenom og ikke bent over, hvorfor forlade de herlige Vidder, havde jeg fundet frem her før i Skaadde, Regnveir og Slud, saa kunde jeg sagtens naa frem nu i Klarveiret paa det mest sprættende Skiføre, rak en det ikke idag, saa rak en det imorgen, Ly kunde jeg søge i Hallingskeisæteren eller Grøndalssæteren, og i alle Tilfælde er nu den tørre, bløde Sne lun, lunere end en haard Stenhelle om Høsten, naar en er vaad til Skindet, derfor lad gaa, og gik gjorde det indover Vidden.

⁶⁷ Jeg var paa Høiden ved «Saaten», Saaten] Såta, fjell i Hemsedal. et Fjeld med

udpræget Form som en Høisaate,^{Høisaate]} haug av høy hvorefter det har Navn. Det ligger just paa Ryggen, hvor Dalene fra begge Sider støde op mod hinanden og kan ses paa lang Afstand som et godt Veimærke for de faa Reisende, som farer over her om Sommeren. Ved dette Fjeld laa i ældre Tider mellem to store Stene en rig Englænders Hytte, det var godt om Ren her og mangt Dyr er bragt død til denne Hytte. Den er glempt nu, Taget er styrtet ned, blot Væggene staar igjen mellem Stenene. Det hele var dybt skjult under Sneen, her bor nu ingen uden Renen.

⁶⁸ Men der gik friske Slag efter en stor Flok. Se! hvor de har kastet Sneen lang Vei under Farten, hvor de har jaget over Vidden helt langt ud mod Horisonten, der taber Sporene sig i en Siddedal [*sic*]; hvor ubundet er dog ikke dette Liv over de frie Fjelde.

⁶⁹ Raskt bar det nu udover hele Veien, det for susende over Skaren i de Fjerdings lange Bakker, Førret var saa godt som vel muligt, Stormen havde raset i mange Uger og blæst Sneen godt og fast sammen, Lindeveiret havde lagt en svag Skare ovenover, og saa derpaa et tyndt Lag med løs Sne, da har Du vel saa ypperligt et Føre som en Skiløber kan tænke det; Skiene satte blot saa vidt Spor henover, og det gik næsten af sig selv paa Sletten blot for Vinden, som stod mig i Ryggen. Af og til gaar det over lange, stille Vand inde mellem de ensomme Fjelde, saa atter afsted udover lange Lier af bratte Styrtninger.

«Det gik over Ur, over Tue

og over den styrtende Sti;

han var som en Fugl at skue,

han fløi paa de glatte Ski!»^{Det gik [...] glatte Ski] Strofe fra J.S. Welhavens «En norsk}

^{Alpedal» (Welhaven 1990a: 288). Jf. kommentar til «Og alt [...] det golde Grus» (Nansen 22).}

⁷⁰ Ja det er sikkert det fløi paa de glatte Ski; men der gik det over nogle Spor, hvad var det? Det var Ulv! tre Ulve! – hm, der har Renen sin værste Fiende, og desværre den synes næsten atter at ville vende tilbage, af Tamrenflokken ved Strandevandet tog den ifjor 3 Ren, iaar havde den allerede taget 5, slemmt skulde det være om den for Alvor kom tilbage, hidtil har det dog blot været enkelte Slængere. Sporene drog langt indover, og jeg fortsatte min Vei. Senere passerede jeg ogsaa flere Slag efter Gaupe og Jærv. Der har vi Renens tre værste Fiender

næst Mennesket; dog den er ikke let at tage; paa Spranget tager ingen den, og da dens Sanser er skarpe, holder det haardt at lure den paa Lugt eller Syn.

⁷¹ Jeg havde regnet paa godt at kunne være paa Toppen af Vosseskavlen Klokken fire, for «i Lyse» at komme ned i Runddalen; skulde Mørket falde paa før, kunde Nedstigningen blive slem nok. Men Klokken var allerede over to og endnu havde jeg ikke set noget til Hallingskeisætrene, de laa lige midt i Dalen, saa jeg kunde umulig komme forbi uden at se dem, strax efter kommer saa Grøndalsvatnet med Sæteren, og her, skal jeg tage af og op paa Skavlen; det drog stadig længere og længere ud, jeg saa og jeg saa efter Sætrene, men de var og blev borte. Vand efter Vand passeredes og i min blinde Tro paa først at finde Sætrene faldt det mig aldrig at tænke paa nogen af dem kunde være Grøndalsvandet. Da jeg saa det sidst, var det Regnveir, alle Fjeldene omkring var bare, blot Vosseskavlen hævede i Syd sin mægtige, hvide Kam og forsvandt i Skaadden, nu var det hvidt i hvidt altsammen, Vande, Fjeldsider og Tinder omkring og ikke tænkte jeg paa at nogen af dem kunde være Skavlen, jeg skulde og vilde have tag i mine Sætre.

⁷² Klokken blev over tre – den nærmede sig stygt fire, – Haabet om at række over idag begyndte at svinde, jeg fik nok maaske, naar jeg kom til Sæteren, se at komme ind og overnatte, der var vel lidt Brændsel siden Høsten jeg skulde brase rigtig paa Peisen, lidt Ost og Fladbrød, og, hvis der var et Kar at smelte i, lidt smeltet Sne, hvor vilde dette ikke blive rigtig hyggeligt; men hvor blev de da af disse fortrollede Sætre, skulde jeg da have forregnet mig saa rent skammelig paa Tiden. Dalen bugtede sig rolig videre nedigjennem og raskere og raskere skar jeg frem i Utaalmodigheden; atter var jeg ved Enden af et langt Vand, det bar udover, men Stup, – der stod jeg for en lodret Styrtning, Skavlen, jeg stod paa, hang over et svimlende Dyb, her bar ingen Ski udover, Elven fossede og bruste nedigjennem en trang Fjeldkløft, Dalsiderne stupbratte paa begge Sider[.]^{begge} Sider[.] Her har et punktum falt ut av originalen. Havde jeg nogensinde gaaet gjennem her før, nei, ikke kunde jeg mindes det; men det maatte vel saa være, Dalen og Elven gik denne Vei, og dem skulde jeg følge til jeg kom til Sæteren. Jeg fandt en Nedgang, lodret var den, det gjaldt at hugge sig fast med Skistokken i den ene og Skiene i den anden Haand, endelig var jeg nede i Bunden ved Elven, men her faldt Dalsiden saa steilt i Fosserne nedover, at det hvert Øieblik spøjte om at gaa i det

sorte, skummende Vand nedenunder; Stokken hug jeg i til Haandtaget og den bar over, hvergang det glap for Foden. Men der hang Fjeldvæggen udover Elven, her maatte jeg op hvis jeg vilde frem. Jeg kunde ikke faa i mit Hoved, at jeg nogensinde havde været her før, men det maatte vel saa være, og opefter krøb jeg Skridt for Skridt. Øverst oppe hang Skavlen udover, jeg maatte hugge Staven ned saa langt ud paa Kanten, jeg kunde naa, faa Skierne ned ved Siden af, Skavlen var haard den holdt nok, og saa løfte sig op paa Kanten efter disse, – derpaa Hunden, og vi var begge hjulpne for den Gang. Det gik nu atter lidt jevnere et Stykke og bar i susende Fart ned paa et nyt Vand. Kommen over dette var der atter en Kløft værre end den første, efter megen Klatren og mange Anstrengelser kom jeg dog ogsaa forbi her og naaede et tredie Vand. Nu begyndte jeg imidlertid at ane Uraad, dette kunde aldrig være rigtig fat, jeg kunde dog heller ikke faa ind i mit Hoved, at jeg kunde have gaaet galt, og selv Synet af Birketrær kunde ikke fuldt ud overbevise mig derom. Da jeg imidlertid ved Enden af Vandet fandt stor Birkeskog og paa en Høide bortenfor saa et Par hundrede Fods Dyb ret nedfor, et nyt Vand, en Trang Dal, med Birkeskog paa begge Sider, da forstod jeg grant, at jeg var kommen i Nærheden af Sogn og var visselig ikke langt fra «Kaardalen». Did havde imidlertid ikke jeg bestemt mig: jeg skulde og vilde over Vosseskavlen, derfor helt om igjen, jeg fik søge Ly i Grøndalssæteren den Nat. Det værste blev atter at skulle passere de Fjeldkløfter, jeg netop kom fra, næsten glad ved at have sluppet med Livet. Dog var jeg kommen frem, kunde jeg ogsaa komme tilbage, og det gik igjen raskt over Vandet. Det mørknede allerede stærkt, Klokken nærmede sig 6, Stjernerne tittede en for en frem og lyste sitrende fra det dæmrende Himmelhvælv. Jeg kløv i en Fjeldvæg, Sneen var haard og glat; glap det her kunde intet stanse, og det vilde bære lige lugt i Fossen under; det blev steilere og steilere, jeg fik se at komme op; men en mægtig Skavl hang udover oppe paa Kammen, det var saa vidt jeg naaede til Kanten, Stok og Ski huggedes godt ned, jeg svævede et Øieblik frit over Afgrunden, fik saa Fæste for det ene Knæ paa Kanten, og hurtigst mulig trak jeg mig indover og var berget. Snart var jeg atter tilbage paa et langt Vand, forbi alle vanskelige Passager. Det gjaldt nu blot at finde Grøndalssæteren, den laa ved den sydvestlige Bred af Grøndalsvandet lige under et steilt Fjeld, blot nogle faa Alen fra Strandkanten, jeg kunde umulig gaa feil af den, trods at det jo allerede var stummende mørkt, idet blot Stjernevrmlen, der tindrede og tindrede, kastede et svagt Skimmer over

Snefladerne. Trolig holdt jeg da tilhøre langs alle Vandene opigjennem og speidede og speidede, men saa ikke andet end Sne, og Sne og blot Sne, Vand kom efter Vand, men stadig samme Resultat. Nogen Sæter fandt jeg ikke. Det hele forekom mig som forhexet. Jeg maatte næsten snart være tilbage i Hallingdal og endnu ingen Sæter, jeg saa paa Klokken, saavidt Stjernerne tillod syntes jeg at skimte halv ti, det var jo Sengetid, og det kunde saamen ogsaa være paa Tide, efterat have været stadig paa Benene siden Klokken 3 om Morgen. Vilde ikke Sæteren lade sig finde, saa kunde det sandelig ogsaa være det samme, jeg kunde nok finde vel saa blød Seng hvor jeg var. Det blæste en gennemtrængende skarp Vind, det gjaldt blot at komme i Ly for den. Og hvor Vinden mod en vældig Sten havde blæst op en høi, haard Skavle, krøb jeg ned mellem denne og Stenen, grov mig et Leie ind under Stenen, tog paa en Uldtrøie, det eneste Reserveplag jeg havde, foruden min vanlige Paaklædning, og med Skræppen under Hovedet og Hunden i en Kul ved Siden af med Hovedet ind under min Arm sovne vi begge blidt ind, og drømte og sov «en Søvn saa kysk som Nattens hvide Sne»;^{en Søvn [...]}

hvide Sne] Dette verset avslutter Holger Drachmanns dikt «Nat», fra *Dybe Streng* (Drachmann 1884: 89–90). jeg var træt efter Dagens Anstrengelser. – Jeg vaagnede, – det var lidt koldt paa Benene, jeg tittede ud og op fra min Hule, der saa lyst ud deroppe, Maanen tindrede nok allerede hen over Snefladerne. Jeg var udhvilet og kunde da ligesaa godt atter fortsætte, men hvorhen?

IV. En Skitur fra Kristiania til Vos. (Forts.)

Aftenposten 1884, nr. 88 A, 16. april

(Af FRITHJOF NANSEN).

⁷⁴Jeg strakte mig, gjespede, reiste paa mig; men Hunden havde tydeligvis ingen Lyst til at staa op saa tidlig; den betragtede en Stund sin Herre omhyggelig spørgende, rullede sig atter sammen og sov videre. Men Klokken var 3, vi fik komme afsted, og Skierne kom igjen paa. Fjeldene stod som vældige Jætter rundt om i det tindrende Maaneskin, Skyggesiderne hvilede i et dystert, diset Halvmørke, hver Tind stod der saa rolig og hvid, majestætisk klædt i sin Ensomhed og skuede ud over Vidden, men hvor skulde jeg tage Veien hen? – den der nu kunde se, hvad de saa fra sine Høider! Tydelig nok havde jeg igaar i

Mørket tumlet mig ind i en Sidedal, lige derinde saa den jo ud til at stoppe op, bedst at forsikre sig herom og saa søge tilbage samme Vei, jeg var kommen, Sporet fra igaar maatte vel kunde findes, naar det blot ikke var gjenføjet. Saa blev gjort, og jeg fandt det at være en Sidedal, søgte saa tilbage paa sidste Vand, jeg havde forladt igaar, og fandt ganske rigtig mine egne Spor. Jeg saa mig rundt paa Vandet, det havde virkelig en vis Lighed med Grøndalsvandet, saaledes som jeg erindrede det, Fjeldene var rigtignok noget lave; men der laa paa Sydvestsiden just slig en Fjeldhammer som den over Grøndalssæteren, men hvor var saa Sæteren, ja der kom atter denne Gaade med Husene, som ikke stod til at finde, de skulde vel aldrig være totalt nedsneede, saa intet Spor længer fandtes, jeg saa under Hammeren, der fandtes virkelig en Forhøining, jeg stak ned med min korte Stok, jeg naaede fast Grund, ja det var ikke umulig, her kunde godt ligge et Hus, bedst at drage indover Fjeldet her, i alle Tilfælde kunde det nu være godt at komme op for at orientere sig. Og opefter steg jeg i de bratte Fjeldskraaninger, paa Kammen lyste Maanen mig venlig imøde, jeg kom ind i en Dal, og saa nu strax, jeg ikke var under Vosseskavlen, nei der saa værre ud end her, dog bedst at komme helt op paa den Top der foran, herfra vilde jeg visselig kunne faa fuld Klarhed over Vidden. Det var brat op og tungt at gaa, langt om længe naaede jeg dog Toppen og fik se mig rundt, men aldrig havde jeg anet det Syn, som ventede mig her. Havde det end kostet meget at naa op, saa havde jeg ogsaa Gjengjæld for det mangedobbelt. Skulde man ofre Livet for et Syn, da maatte det været dette, noget, der greb mere vældigt, noget, der slig med et bragte en til at glemme sig selv og alt, har jeg aldrig oplevet. – Foran laa Vidden til alle Sider udspændt lig et stivnet Hav af hvide, drivhvide Bølger, der bølgede sig i Rygge og Dale, stilnede til store Sletter, taarnede sig op i skarpe Spidses og Tinder udover og udover, saa langt Øiet rak mod Horisonten, hvor de tabte sig i det disede Skimmer; henover det hele Bølgehav kastede Maanen sin rolige, mildnende Glans, spillede, glitrede paa Isskavlene, funkede i Sneen, medens Dalene hvilede i mørke, dystre Skygger. Ret i Øst, ikke langt borte, hævede Hallingskarven sine hvælvede, mægtige Masser, fjernt mod Syd glitrede og blinkede Hardangerjøkulen med sine noget skarpere Former, og der i Vest hævede sig skarpt og kvast mod Himmelbrynet et Fjeld, det maatte være Vosseskavlen. Ret under sank Grunden ned i Mørket, og ovenover hvælvede sig Himlen dybblaa og klar, med Maanen, der næsten fordunkede Stjernevrillen.

Men Maaneskin er skuffende,Maaneskin er skuffende] måneskinn skaper illusjon, blendverk, øyebdrag derfor bedst at vente her til Dagen bryder frem og kaster fuldt Lys over det hele, saa jeg med Sikkerhed kan afgjøre Veien. Atter grov jeg mig derfor ned i Sneen og sov et Par Timer, da begyndte Dagen at bryde just med den samme Farveglød, som jeg kjendte fra Gaarsdagen, den havde en end mere magisk Virkning her over dette storslagne Landskab, frembragte de fineste Farvenuancer henover Topperne og Halvskyggerne. Det var nu saa lyst, at jeg fuldt kunde orientere mig, det var, som jeg havde troet, Vosseskavlen jeg saa i Vest, og da havde jeg igrunden Besked nok, midt over den skulde jeg, jeg kunde derfor atter sætte Kursen ned og følge Dalen, den gaar lige paa; men det var for storartet dette Naturspil til at kunne forlades, bedst at sætte sig ned og vente, jeg maatte se Solrendingen herfra, midlertidig kunde jeg jo tage en Bid Frokost, det kunde trænges, jeg havde en lang, møisommelig, men spændende Fart ivente. Endelig kom Solen, en klar Straale rullede gennem Rummet, streifede hen over Vidden og kyssede Topperne, saa brød et helt Straalehav udover og indhyllede det Hele i sin Farveglød, Tinderne ragede op og rødnedes, Skavlkammerne farvedes og blinkede, Dalene hvilte i sine kolde Skygger; – jo sandelig dette, det kan kaldes et Syn, man betages Veiret,man betages Veiret] man mister pusten. Å bli åndeløs under høyfjellsopplevelser er i det hele tatt en populær topos i 1800-tallslitteraturen. Det kanskje mest kjente tilfellet finnes i Aasmund Olavsson Vinjes «No ser eg atter slike fjell og dalar» i *Ferdaminne frå sumaren 1860*, der inntrykket i Rondane gjør så han «knapt kan anda» (Vinje 2010: 68). man smelter hen, blir til intet, gaar over i, føler og lever med Naturen, kjender andre Magter, løftes mod uanede Verdener, ser ligesom et Glimt af Evigheden. – Og har man engang havt og fuldt ud følt sligt et Øieblik, da glemmes det aldrig; man er som den Bergtagne, har skuet ind i Naturens Mystorium, Fjeldhulderen har præget sit Mærke i ens Sind, og siden længes man ofte, ofte tilbage.

⁷⁵ Solskiven steg nu helt frem, Rødmen tabtes lidt efter lidt, og Dagen begyndte. Jeg vendte mig mod Vest, og i en susende Fart bar det atter mod Dalen; raskt gik det over Vand efter Vand nedigjennem mod Vosseskavlen. Jeg lagde nu mere Mærke til Veien, og saa mig bedre om, og kjendte nu ogsaa Vandene igjen. Men paa denne flade Slette skulde jo Hallingskeisæteren ligge, det var to Huse, de laa midt paa, jo ganske bestemt var det her. Men jeg saa og saa, Snefladen var ganske jevn, ingen Forhøining, der røbede, at der laa to enslige

Hytter under Fladen, de var skjult, ganske skjult dybt, dybt nede under Sneen, Naturen udsletter hurtig alle Spor af Menneskehaand her. Kommen paa Grøndalsvandet, tog jeg Dalen opover mod Skavlen og ind paa Tjernet under denne. Jeg havde set det om Sommeren, da var det grønsort, lodret hævede de mørke Klippevægge sig paa alle Sider, og ovenover laa Bræen hvid og jevn, nu var det nedsneet og hvidt altsammen, rundt om taarnede sig op disse vilde forrevne Fjeldformer med de styrt bratte [sic] Sider, ud over hvilke Skavlene hang, de blev onde at passere, men op maatte jeg; Tomme for Tomme og Skridt for Skridt gik det da op igjennem med Staven i den ene Haand og Skierne i den anden, ofte maatte jeg spænde ud Trin for hvert Skridt op og hugge mig fast med Stok og Ski i Fjeldvæggen, værst af alt var dog Skavlene, og dem var der mange af, jeg maatte her løfte mig op over Kanten blot efter Skistaven, som jeg hug i til Haandtaget, der var godt nok Fæste, men brast Skavlen, hvad saa, da gik det som et Skred lig lugt i Afgrunden, dog et lidet usselt Menneskekryb kunde vel ikke gjøre fra eller til paa disse mægtige Skavler, og jeg løftede mig trøstig op over Kanterne. Værre var det med Hunden, Stakkel; saa længe det blot var brat, var den mig overlegen paa sine fire Ben; men her, hvor det hang ud over, og Kløerne ikke længere kunde bære, der stod den raadvild og begyndte at gnistre og hyle, den fandt dog i Almindelighed snart andre Steder, hvor den kom op, ofte maatte jeg beundre dens Mod, hvorledes den paa Kanten af de styrtende Afgrunde kunde gjøre de dristigste Sprang op efter Fjeldvæggen [sic], et Feiltrin – og vi havde ikke set hinanden mere. Endelig var jeg da saa langt, at jeg kunde se det egentlig slemmeste var overvundet. Py! jeg var varm, dette var noget der tog paa Arme og Ben, og Solen stegte virkelig godt; i Glæden over næsten at være oppe besluttede jeg mig til nu at fortære min sidste Appelsin, det vilde sikkerlig friske fortræffelig, jeg led af en brændende Tørst og Sneen læskede kun lidet. Appelsinen var frossen og haard at banke paa som en Kokusnød, men saameget desbedre smagte den som den prægtigste Frugtis; da Indholdet var fortæret, saa gik det paa Skallene, og disse blandet med Sne var virkelig ikke galt, Skade blot der ikke var mer. Den tilbagestaaende Del gik nu lettere, paa Kanten af den lange Bræ, der skyder ned mod Styrtingen, kom atter Skierne paa, og paaskraa gik det opover mod Høiden over dens bratte jevne Flade, Sveden dryppede i Solstegen. Endelig var jeg helt oppe, hele Bræens skinnende Flade laa udbredt for mig, i Baggrunden mod Vest glitrede Tinderne mod Voss, i Syd udbredte sig Hardangerfjeldene med Jökulen

og bag mig tegnede Hallingskarven sine kolossale Former mod Himmelranden, ret under saa jeg Dalen, Tjernet og Fjeldgryden jeg netop kom fra, jeg frydede mig i Bevidstheden om den Hindring, som netop var overvunden, nu var der ingen fler igjen, blot nedad hele Veien lige til Vossevangen, ei, hvor skulde det ikke gaa, og atter speidede Øiet ud over Vidderne, over disse var det altsaa Sverre med sine Mænd for en syv hundrede Aar siden fo'r vild og flakkede om i otte Dage uden Føde og uden anden Drikke end frossen Sne, det lyder næsten utrolig; Sverre med sine [...] næsten utrolig] Sverre og hans hær skal ifølge sagaen hatt skikkelig uflaks med været. I en uventet snøstorm mistet de tjue mann, hester, våpen og andre kostbarheter. «Dertil kom, at de vidste slet ikke, hvor de vare, samt at de lede saadan Mangel paa Fødemidler, at de ikke en Gang kunde faae Vand, end sige andet; i hele otte Dage smagte de intet andet, end Sne» (Kong Sverres Saga 1834: 37). men Skodden var vel tyk, og Kompas havde de ikke den Tid, det mærkeligste er dog, at de i Oktober Maaned ikke skulde finde rindende Vand i Fjeldet, men maatte spise Sne i otte Dage, ja sandelig, hvis det er Tilfælde, da misunder jeg dem ikke; jeg havde nu selv erfaret, hvad det var i to Dage.

⁷⁶ Jeg drog ind over Bræen og stod snart paa den anden Side, hvor den styrter sig ned i Vandet under, Floden ligger lang og jevn udover her med vel flere hundrede Fods Fald, Vinden havde jevnet alt, blot hist og her enkelte Fonner, men Sneen var haard og paa enkelte Steder lidt Isskorpe, det vilde blive ondt for Skiene at styre; men lad gaa, og udover skjød det som en Pil, hurtigere og hurtigere, mer og mer susende, snart fo'r det gjennom Luften hen over Bølgetoppene, snart atter paa jevn Grund, jeg kjendte tilslut ingen Forskjel.

«Hu–i! hu–i!

Det er Fiskeveirs Fart,

Det er Luftgymnastik af en Dædalus-art;

Først ned gjennom Dalen, saa hop! over Toppen' –

Det er heldigt for os, vi har Vinger paa Kroppen.»Hu–i! [...] paa Kroppen]

Åpningsreplikk fra Holger Drachmanns «Beethoven. / (Niende Symfoni)» (Drachmann 1884: 48). Jf.

kommentar til «hvad er [...] Morgentanken» (Nansen 63). Dædalus – eller Daidalos – er en kjent

kunstneringeniør fra greskromersk mytologi. Blant annet er han berømt for å ha konstruert Minotauros'

labyrint på Kreta. Den situasjonen Drachmann (og Nansen) alluderer til her, er Daidalos' flukt fra Kreta,

sammen sin sønn Ikaros, på selvlagde voksvinger. Myten blir behandlet hos blant andre Vergil (Vergil

2007: 159) og Ovid (Ovid 1997: 247).

77 Jeg forsøgte at slaa Farten af med nogle Svingninger, men intet hjalp; Sneen var for haard, Skiene blot skrænsede paa Siden, derfor atter sammen og bent frem, jeg var paa Isen, bent over denne, op den anden Bred, jeg stod stille, det skalv i alle Lemmer efter Farten, jeg saa opover, langt deroppe mod Toppen arbeidede sig et mørkt Punkt nedover, det var Hunden, der flad efter Bræen kom strygende efter, den naaede mig og stor var Glæden ved Gjensynet, den vilde aldrig tage Ende.

78 Det blev værre med Føret ned igjennem nu, jeg kunde mærke Havets mildnende Nærhed, mer og mer udbredte sig over Sneen en staaiglat Isskorpe, der var slem baade for Ski og Hænder, hvis man kom den for nær, men raskt fløi det dog ned gjennem den trange Fjeldkløft, der skjærer sig fra Vosseskavlen mod Opsetsæteren, første Sæter i Runddalen; der var vanskeligt at styre, ofte slingrede Skiene paa Isskorpen, og stygge Rift fik jeg over Hænderne, før jeg rak ned; pludselig stod jeg paa Kanten af en Styrting, Fjeldsiderne styrtede sig lodret ned mod Dalen under paa alle Sider, Skavlene rundede sig glatte udover Stupet, jeg kunde intet se af Væggen under, uvilkaarlig veg jeg tilbage, jeg stod paa en udoverhængende Skavl, jeg vidste ikke hvor stærk, jeg speidede og speidede, fandtes her nogen Nedgang, det saa stygt ud, dog der var det maaske mulig, der var en trang Kløft, hvor Skavlen ikke hang over, med Forsigtighed kom jeg da ned Skridt for Skridt, og nu var det blot lange pene Bakker igjen. Jeg kunde allerede se Opsetsæteren, en lang Li bar lige ned mod, det skar ivei og susende gik det snart over Stykker med Skare, snart atter over løsere Sne; men der skrænsede Skiene, det var et langt Stykke med Isskorpe, de vilde ikke styre og overende maatte jeg, det bragede i Isen, jeg skurede henover, Skorpen tog om Haandleddet, jeg nappede det til mig, og slap heldigvis med nogle stygge Skrammer, Blodet silede rødt og vakkert paa Sneen.

79 Saa var jeg da endelig i Runddalen, paa Birketræerne kunde det ses, at man nærmede sig beboelige Steder, og gjennem Birkelier, hvor Ryperne flagrede op til begge Sider, gik det raskt nedover mod «Klevene», øverste Gaard i Bygden. Hvor skulde det ikke nu rigtig smage at faa Drikke, intet i Verden kunde vel nu komme op mod et Par Potter god, sød Melk, Tænderne løb i Vand blot ved Tanken. Jeg naaede første Hus, kigede ind ad Vinduet, der stod en stor MelkeringeMelkeringe] trekar til å ha melk i midt paa Bordet, men ikke en Sjel hjemme. Jeg skottede til næste

Hus, did var vel et par Hundrede Alen, nei det blev for langt, her maatte jeg ind, og af med Skiene og ind gennem Døren og bort til Ringen, men ak! den var sur, – dog finde noget andet, hvor der fandtes sur, maatte der vel ogsaa findes sød, derfor ind i Melkeboden ved Siden af. Hylterne blev ransagede, Ringe efter Ringe toges ned, men alle var de sure, – dog endelig paa øverste fandtes en, der saa bedre ud, tyk Fløde, – blæste, ^{blæste]} stønnet smagte jo sød! og jublende som en Karavane ved Ørkenens Cisterne bar jeg min Ringe til Bordet, trak Krakken frem, Skræppen af Ryggen, nu skulde det rigtig gaa for sig, jeg drak og spiste og Hunden spiste med.

⁸⁰ Som jeg nu skrevs over Krakken rigtig gjorde mig tilgode kommer der farende ind ad Døren en Flok Jenter, men de blev staaende som forstenede ved Synet af mig og Hunden, de gabede en Stund, jeg hilste, men ikke en Bevægelse, ikke en Lyd kom over deres Læber, bare stum Forfærdelse, og saa tog de tilbens ud igjen, jeg maa have set indbydende ud. En Stund senere kom en ældre Kone, hun blev og staaende i Døren ved Synet og betænkte sig nok, om ikke ogsaa hun skulde gjøre som sine Forgjængere; bag hende tittede et Par af Jenternes forskrækkede Hoveder atter frem. Jeg nikkede venlig: «Goddag, Du faar undskylde, jeg har nok ta't for mig [av] Melken Din, jeg Mor; men jeg var saa tørst, at jeg ikke kunde vente, Du behøver nu ikke være ræd mig, jeg er ikke ond, ser Du». «Aa Gudskelov, det er Kristenfolk, me trudde, Du var Trolle me, og denna Hunden det tog me naa mindst for Graabein eller nokke anna Styggetyg, saa store Hound har me aldrig sjaat». «Aa Du behøver ikke være ræd, verken han eller jeg bider Folk».

«Men korlessen er Du kommen hid da?»

«Aa jeg kommer fra Vosseskavlen, og did kom jeg fra Hallingdal».

⁸¹ «Nei no har jeg aldrig hørt sligt før hel»» [sic] – Men jeg var træt og tænkte en halv Times Søvn kunde gjøre godt, slængte mig derfor paa Sengen og sov. Kl. 4 gik det atter nedover, men det begyndte snart at mørkne her i Dalen, og Føret og Veien blev stadig mer og mer umulig for Skiene, det gik lynende i Bakkerne, men der var bare ujevn Holke og Is, opefter og paa Sletten var det næsten ikke muligt at komme frem. Da jeg derfor kom til Vold, tænkte jeg det var bedst at faa sig en Hest om mulig og kjøre de sidste to Mil. Jeg kom ind i en stor

Stue med Jordgulv, hvor der knitrede et vældigt Baal paa Peisen. Jeg hilste Godkveld og spurgte om Hest, aa jau, det kunde jeg da endda faa, men det var naa vel ikke Meningen i Kveld. Jo det var Meningen, jeg skulde være paa Vossevangen i Kveld. Nei det fik jeg nok opgive, ikke var det Raad paa det Førre som nu var at komme til «Vangjen» i sligt et Mørke, Veien laa rund og blank og styg med Stupet ret udfor, ved Sverrestien var den nu værst, for der var det vanskelig nok at slippe levende forbi om Dagen og rent umulig nu om Natten, nei, jeg fik vente til imorgen, jeg kunde række Toget alligevel. Det kunde altsammen være bra nok, men jeg vilde nu did i kveld, og vilde han ikke kjøre, kunde jeg gaa; skjønt jeg kunde nu ikke forstaa, hvordan Veien var, naar En ikke skulde klare at kjøre den, to stærke Karer. Han blev lidt betænkt, efter endnu en god Del Overtalelse gav han sig dog endelig, skjønt med en stadig Hovedrysten, og mente paa, det var Galmandsverk, men han fik forsøge, siden jeg nu ikke var til at rokke. Afsted kom vi da endelig, og Veien var slem, det kunde ikke negtes, vi maatte gaa vel saa meget, som vi kunde kjøre; men jeg var træt og glad for hvergang, jeg kunde faa sidde, det varede da ialmindelighed heller ikke længe, før Hovedet duppede. Jeg slumrede uden at ænse, enten vi kjørte ved en Styrtning eller ei, og sprang først op for at støtte Slæden, naar den slingerede mod Kanten. Mørkt var det, saa vi næsten intet kunde se af Veien forud og paa Siderne, men Hesten fandt nok Veien, vi mærkede nok strax, naar vi kom udaf, og Slæden begyndte at vælte. Endelig var vi ved den frygtede Sverressti (Navnet har den som et Minde om Sverres før omtalte Færd over her), og den var slem, det var sikkert; men naar vi blot var nede her, saa var Slaget vundet, bare flad Vei igjen. Med Forsigtighed tog vi da udover, Veien er brat og med Afgrunden lige paa Siden, den var rund og speilblank, intet Fodfæste, slap man Slæden, kunde man glide ret udfor, men Hesten var stø paa Benene med sine skarpe Sko, vi fik støtte os til den og Slæden. Det gik Skridt for Skridt udover. Men omsider var vi dog ogsaa nede her, vi kunde sidde op, og snart var vi nu ved Vossevangen. Klokken var allerede 1, jeg længtede efter en god Seng, hvilket jeg da ogsaa fik. Skjønt Nattekvarteret jo var upaaklagelig sidste Nat paa Hallingfjeldet, skal jeg dog ikke negte, det var bedre i Fleischers Hotel paa Vossevangen.

82 Næste Dag gik det da endelig tilbage til Bergen.

LUDVIG SCHMELCK

En Skitur gjennom Ronderne.

Morgenbladet 1884, nr. 109, 21. april

¹ (Af L. S.) [L.S.] Ludvig Henrik Benjamin Schmelck (1857–1916).

² I vor Hovedstads Omgivelser har en Skiløber et meget udstrakt og interessant Virkefelt, og man kan derfor med en vis Berettigelse spørge, om det lønner sig at gjøre en lang og temmelig kjedelig Jernbanetur for at søge sig et Skiterræn for et Par Dage paa Høifjeldene langt oppe i Østerdalen. Ja, hvis man betrakter selve Skiidrætten som Hovedsagen, da vindes der vistnok ikke stort ved at reise saa langt bort, men vil man bare være Turist og kun bruge Skierne som Fremkomstmiddel, da stiller Sagen sig anderledes. kjedelig Jernbanetur [...] Sagen sig annerledes] Schmelck er ikke den første til å skrive om en jernbanereise i retning Rondane, der innledningen imøtegår motforestillinger om reisen og reisemåte. Aasmund Olavsson Vinjes *Ferdaminne frå sumaren 1860* (1861) begynner slik: «Mange meiner at å åka på jarnvegen er leitt og keitt og alltid likt seg sjølv; men eg, som er lei av trøyttkøyrd øyker og skranglekjerrer, eg finn det som eit dikt» (Vinje 2010: 17). Thi vel kan man ikke blive træt af at beundre alle de Naturskjønheder, hvormed Christiania Omegn er begavet, men Høifjeldene, der om Sommeren er alle Turisters Maal, har dog ogsaa om Vinteren en egen dragende Magt for den, der før har besøgt dem paa denne Aarstid for den, [...] denne Aarstid] Schmelck henspiller på en reiseskildring han hadde hatt på trykk i Morgenbladet vinteren i forveien. Hans føljetong «En Julevisit paa Ski til Jotunfjeldene» var en av de aller første vinterreiseskildringene fra Jotunheimen (Schmelck 1883). Hans vandrende jeg hører med andre ord til i det eksklusive selskap som tidligere har besøkt «Høifjeldene [...] om Vinteren». – en Forventningens Magt, der kommer med lokkende Løfter om, «Hvad man faar at se» [Hvad man faar at se] Schmelck generaliserer et vers fra Bjørnstjerne Bjørnsons bondefortelling Arne (1858): «Undrer mig på, hvad jeg får at se / over de høje fjelle? / Øjet møter nokk bare sne –: / rundtomkring står det grønne tre, / vilde så gerne over, / tro, når det rejsen vover? –» (Bjørnson 1858: 122). – en Modsætningens Magt, der maner en fra Bylivet ud til en ganske anden Verden, om hvilken det heder: «Vinterliv paa vilde Vidder sætter Staal i veke Tanker. » [Vinterliv [...] veke Tanker] Vers fra Henrik Ibsens dikt «På Vidderne»: «Vinterliv på vilde vidder / sætter stål i veke tanker, – / intet sagn om fuglekvidder / sygt igennem åren banker.» (Ibsen 2009: 549) Jf. kommentar til «Intet Sagn [...] Aaren banker» (Schmelck 20) og «Under Isklædets [...] sig store» (Nansen 59).

3 Min Ven B. og jeg havde bestemt os til at gjøre en Skitur gjennem Ronderne og havde 4 eller høist 5 Dage til vor Raadighed. En Lørdag i sidste Februar Maaned tog vi med Jernbanen opover til Lilleelvedalen^{Lilleelvedalen] Alvdal} og kom did om Aftenen. Det sneede hele Turen opover, men i aftagende Mængde, eftersom vi kom nordover, saa der kun var et Par Tommer Nysne, da vi den følgende Morgen bandt Skierne paa Benene, for at gaa over Fjeldet til Foldalen.

4 Det var en taaget Dag og altfor mildt til at være godt Skiføre. En tung Sneskaadde laa over alle de vestlige Aasrygge, men i nordost var der dog saavidt klart, at vi til Nød kunde skimte Tronfjeldets^{Tronfjeldet] Ofte også kalt Tron eller Tronden. Fjell mellom Alvdal og Tynset.} mægtige Konturer. Denne ensomme Fjeldknode, der hæver sig høit over alle sine nærmeste Omgivelser, havde vist rigtig faaet føle Kraften af det haarde Veir, der ivinter har hjemsøgt disse Egne; den var kun sparsomt klædt med Sne, og store Partier af det brune Lyng laa blottede hist og her, rimeligvis Erindringer fra de sidste Februarstorme.

5 Vi fulgte en gammel, nu for lang Tid siden nedlagt Kjørevei, der fører over det ubeboede Fjeld mellem Lilleelvedalen og Foldalen. Da vi var komne forbi Ruinerne af et Kobberverk «Lovise Hytte»,^{Lovise Hytte] Smeltehytte for Følldal Verk. Bygd 1748 (Dahle 1894: 177).} Også Vinje har innskrevet denne «smelteomnen av kopar i Litle-Elvedalen» i sitt *Ferdaminne* (Vinje 2010: 78). som i sin Tid har været drevet af Røroskompaniet, bar Veien tilveirs med med [sic] denne opadstræbende Udholdenhed, der er et Særkjende for vore gamle Veianlæg, og som gav os Anledning til vemodige Betragtninger,^{vemodige Betragtninger] Også Vinje hengir seg til vemodige betraktninger i Rondane (Vinje 2010: 68).} naar vi stansede lidt for at puste ud og faa det glimrende Løb nedover. Vi haabede at faa Erstatning, naar det bar nedover mod Foldalen, men heri blev vi dog skuffede, da dette Dalføre ligger betydelig høiere end Lilleelvedalen. Bakken fortsatte uden Afbrydelse, indtil den blev færdig med en Gang, og vi havde et temmelig fladt Fjeldplateau liggende foran os. Her var naturligvis ethvert Spor af Vei føget bort, men vi bestemte Retningen saa godt vi kunde ved Hjelp af Kompasset og ved at tage Sigte paa nogle Sætere, der var opførte paa Kartet. Da det led lidt ud paa Formiddagen, blev den mørke Vinterstemning, der hidtil havde været udbredt over Landskabet pludselig afløst ved et af disse opmuntrende Skuespil som Høifjeldsnaturen saa rigelig har at byde paa. Solen gav sig ikast med Taagemasserne, fik virkelig for en Tid fei[e]t det meste væk, saa vi kunde se et

stort Stykke blaa Himmel over os, og blottede efterhaanden det ene straalende Fjeldparti efter det andet.

6 Det var, som om der kom nyt Liv i vore Lemmer, og det gik som en Dans bortover Vidderne. Men Glæden var kort, en halv Time efter var alting igjen tilhyllet og det begyndte endog saa smaat at sne og blæse, saa vi næsten frygtede for, at den Spaadom om Uveir, vi havde faaet med os fra Dalen skulde gaa i Opfyldelse. Det blev der dog intet af, thi en Stund efter tog Solen atter fat med sit Rengjøringsarbeide, og vandt ogsaa denne Gang en øieblikkelig Fordel, men blev saa paany overvældet af Taagemasserne. Saaledes fortsattes Kampen om igjen og om igjen, men altid med samme Resultat. Vi var stærkt interesserede Tilskuere, ikke alene for Udfaldets Skyld[,] men ogsaa fordi Striden var ledsaget af mange effektfulde Scener, naar de mægtige Fjelde nu og da kom frem fra sit Skjul og lod sig beundre for et Øieblik. Men Rondene, som i Klarveir maa tage sig glimrende ud heroppefra, deltog desværre ikke i Forestillingen. Paa den sidste Mil af Turen over Fjeldet kom vi gennem et mærkelig kuperet Terræn, hvor smaa bratte Bakker paa kryds og tvers i høi Grad vanskeliggjorde Fremrykningen. I de skovklædte Lier nedover mod Foldalen, stødte vi paa en eiendommelig, kegleformig Bygning, der var af Form og Størrelse som en rigtig svær Myretue,^{Myretue]} maurtue, jf. kommentar til «Kulsvierkøie» (Schmelck 6). men ved Eftersyn viste sig at være en ubeboet Kulsvierkøie,^{Kulsvierkøie]} kullbrennerkøie. Vaktbygning paa en kullmile – et anlegg for framstilling av trekull. En del av kullmilen består av en halvkuleformet trehaug tildekket av torv og jord, hvor selve kullbrenninga foregår. Det er denne jordkuppelen Schmelck assosierer med ei maurtue. halvt begravet under Sneen. I Skovene heroppe brændes der nemlig en god Del Kul til Røros Kobberverk.

7 Da vi ude paa Eftermiddagen gennem en trang Dal (Sagbækdalen)^{Sagbækdalen]} kom ned i Foldalen, havde Solen endelig faaet Lov til at beholde [Balpladsen],[Balpladsen]] Umulig av trykket å avgjøre om det skal stå stor V eller stor B. Sammenhengen er heller ikke mye til hjelp, ettersom Schmelck bruker både ball-metaforer og krigs-metaforer i sine naturskildringer. Det dreier seg altså enten om Valplads eller Balplads. men kort efter gik den ogsaa til Ro bag Aaserne og mindede os derved om, at Turen over Fjeldet havde medtaget meget længere Tid end efter Beregningen. Vi blev derfor nødt til at overnatte paa Skydsskiftet^{Skydsskiftet]} skyss-stasjonen Krokhaugen, der ligger i det sydligste af Dalen og forresten er et meget godt og billigt Sted.

8 Paa Kroghaugen traf [v]i Skriverfuldmægtigen fra Tønsæt,^{Tønsæt] Tynset} som den næste Dag skulde holde Forhør over en af Foldalens unge Gutter, der allerede tidligere har gjort sig bekjendt ved sine kaade Streger, og hvis sidste Daad var af en ganske eiendommelig Art, idet han nemlig i ganske ædru Tilstand havde moret sig med at vælte en Ligkiste med samt dens Inhold fra en Slæde!

9 Den næste Dag var Veiret atter temmelig uklart, og vi speidede forgjæves efter Ronderne, Foldalens Stolthed og vore Længslers Maal. Imidlertid tøvede^{tøvede] nølte} vi ikke med at rykke dem nærmere paa Livet og naaede snart den sidste Fjeldgaard «Faldet».^{Faldet] Fallet}

10 Herfra over Døraasætrene^{Døraasætrene] Dørålseter} gennem Ronderne til Strømsboen^{Strømsboen] Straumbu} er det omtr. 3 1/3 Mil, og paa denne Strækning kunde vi ikke gjøre Regning paa andet Selskab end Ryper og Lemæn. Et kort Stykke søndenfor «Faldet» fører der en Bro over en trang Kløft, hvor Grimsa bruser dybt under en. Ved denne Kløft, der var saa smal, at den ikke kan sees før man staar lige over den, maatte vi uvilkaarlig stanse lidt og anstille nogle Betragtninger over, hvorledes det kunde gaa, om man kom denne Vei i Mørket.

11 Fjeldet over fra Faldet til Døraasætrene er forøvrigt temmelig fladt og vilde have været ganske behageligt at gaa over, hvis der bare havde været lidt mere Sne. Men i denne Henseende var det daarlig bevendt,^{daarlig bevendt] forholdt det seg dårlig,} ^{sto det dårlig til} Skierne skurede paa Stenene og gjorde Bevægelsen saa usikker, at vi en Gang imellem faldt i de smaa Bakker og rev Flænger i Hænderne. Herved kom vi forresten senere til at gjøre den Iagttagelse, at Høifjeldsluften maa være særdeles gunstig for en Saarbehandling.

12 Men hvor blev der dog af Ronderne? Vi var allerede komne over i Atnaelvens Dalføre og kunde i det Fjerne skimte Døraasætrene – og endnu havde ingen af de stolte Tinder vist sig. Som vi gik i sørgmodige Betragtninger herover og anstrengte vore Øine, for at gennemtrænge det Slør, bag hvilket saa mange skjønne Hemmeligheder skjulte sig, foregik der en langsom Forandring med en af de mægtige Høer,^{Høer] kuppelformede fjell} der laa paa den anden Side af Dalen, og som vi formodede maatte være en af de yderste Forposter i Rondekompaniet.

13 Ved Fjeldets Fod, hvor Taagen hørte op, havde der dannet sig nogle skinnende solbelyste Flekker, der efterhaanden blev større og større. Det lod til,

at Solen vilde begynde en lignende Strid, som den, vi havde været Vidne til den foregaaende Dag. Den nederste, skarpt afskaarne, Del af Taagen blev til en lang, lysende Stribe, der strakte sig og voxede som et flammende Nordlysbaand fra den ene Ende af Fjeldet til den anden. Hele den graa Masse mistede lidt efter lidt Sammenhængen, revnede paa forskjellige Steder og trak sig som en Damp opover. Langsefter de blottede Fjeldsider kom eiendommelige, regelmæssige Formationer tilsyne, ligesom mægtige, skinnende Fæstningsvolde, den ene over den anden.

Slot over Slot sig bygger – Slot over Slot sig bygger] Replikk fra Henrik Ibsens *Peer Gynt*

(1867) idet Peer, «yr og forvildet», befinder seg «Mellem Ronderne» og utbryter: «Slot over Slot sig bygger! / Hej, for en skinnende Port!» (Ibsen 2007: 541).

¹⁴ Tilsidst skimtede vi gjennom en tynd sylbelyst [*sic*]sylbelyst] Det står sylbelyst og ikke solbelyst. Trolig trykkfeil, men det *kan* jo tenkes at Schmelck faktisk mener «syl» og henspiller på en tynn lysstråle – selv om han bruker ordet «solbelyst» like etterpå. Røg Fjeldkammens skarpe Konturer, og hermed var Signalet givet til alle de andre Tinders Udrykning. Der kom de en for en, Rondernes Kjernetropper: Kjernetropper] Særlig tapper og kampdyktig del av en hær, elitetropp. Høgronden, Mellemronden, Mellemronden] Midtronden Digerronden, først i beskeden Tilbaketrukkethed dækkede af Taagens sidste Rester, saa tilsidst i straalende Klarhed, medens de aabnede mellem sig lange Synsvidder indover mod mørke Botner og Fjeldvægge. Medens vi gik fortabte i Synet af al denne skinnende Herlighed, blev vi pludselig var, at der ogsaa foregik en lignende Afsløring paa vor egen Side af Dalen lige op for os: Vi stansede slagne. Var det virkelig mulig, at de to afrundede Koller, som her kom solbelyste frem, kun bestod af snedækket Sten og Ur? Var det ikke snarere vældige sammensmeltede Sølvmasser fra Dovregubbens Skatkammer? Ifølge Per Gynt skal jo Gamlingen residere etsteds her i Nærheden. Dovregubbens Skatkammer [...] i Nærheden] Allusjon til scenen der Peer Gynt treffer Dovregrubben i hans kongshall (Ibsen 2007: 547–61). Ja, saa meget er ialfald vist, at man ikke behøvede nogen «Synkværving» Synkværving] Dovregrubben vil rispe Peer i øyet, slik at hans synssans vil fungere på trollenes vis, nemlig ved at det stygge framstår som vakkert: «I venstre Øjet / jeg risper dig lidt, saa ser du skjævt; / men alt det du ser, tykkes gjildt og gjævt» (Ibsen 2007: 555). for at indrømme, at disse Fjelde havde Sølvets Glans og Farve ligesaa godt som nogen Sølvklump fra Kongsbergs Smeltehytte. Jeg trør [*sic*], i Parenthes sagt, at en Pletfabrikant vilde have ærgret sig ved at se en saa skuffende Efterligning. Men Synet varede kun kort. Gubben

mente vist, vi havde seet [sic] nok, og skjulte atter sine Skatte bag det kjedelige graa Forhæng. Vi vendte vore Blikke over til den anden Side af Dalen og fandt, at Solen ogsaa her holdt paa at blive overvunden. Nye Tinder fra Rondernes Arriergarde Arriergarde] baktropp. Troppavdeling som skal beskytte hovedstyrken mot angrep bakfra. var rykkede frem, men for hver ny der kom, blev der mindst en borte igjen i Taagen. Oppe fra Dovre kom Taagemasserne væltende, rødfarvede af Solens gjennembrydende Straaler. Omkring Digerronden var Kampen haardest, det syntes næsten som om Besiddelsen af den Tind var den egentlige Gjenstand for begge Magters Erobringslyst, og slig som den laa der i sin straalende Vinterdragt, bar den ubetinget Prisen fremfor alle de øvrige. Den kneisede Den kneisede] den holdt hodet hevet i en rank holdning i overlegen Sikkerhed som Primadonnaen i en Balsal og med det samme beregnende Koketteri, hvormed saadanne Væsener stundom udmærker sig, forstod den at udnytte Kampen imellem de to Rivaler til sin egen Forherligelse. Ja, jeg ved nok, at slige Sammenligninger ikke længere kan gjøre Fordring paa synderlig Originalitet og for mange maaske vil synes temmelig trivielle, men de maa uvilkaarlig paatrænge sig en som træffende og sande, naar man staar ligeoverfor et saadant Skuespil som det, vi her var Vidne til. Man skulde bare seet, hvorledes den omtalte Tind samlede de opløste Taagerester og slængte dem som et grønlig farvet Slør henover sine «snehvide» Skuldre!

¹⁵ Da vi kom frem til Døraasæteren, var det meste af Omgivelserne atter dækkede af Skodden, men vi var taknemmelige for, hvad vi havde seet, og var begge enige om, at det i storslagen Pragt stod langt over, hvad en Sommerdag heroppe nogensinde kan byde paa.

¹⁶ De Snemængder vi hidtil havde savnet paa Fjeldet, fandt vi tildels igjen ved Døraasæterne. Omkring disse var der føget saa stærkt, at vi magelig kunde have gaaet paa Ski over Hustagene. Vi stansede her en Stund for at holde en tarvelig Middag. Vor Rumflaske havde paa Turen opover været saa elskværdig at blande sit Indhold med Tobakken og gjort denne ubrugelig. Min Kamerat havde imidlertid hos Landhandleren nede i Foldalen kjøbt en Stump Skraa, som vi karvede op og trøstig stoppede vi vore Snadder. Men det blev et svært Arbeide. Da vi havde brugt et Par Æsker Fyrstikker og anstrengt vore Sugemuskel, til vi blev ganske huløiede og indfaldne, indfaldne] innsunkne kom vi til den Slutning, at denne

Tobak ikke egner sig for Skiture og stak Piberne i Lommen.

¹⁷ Fra Døraasæteren fulgte vi først Atna et Stykke vestover. Denne Elv gaar, ligesom de øvrige heroppe, paa sine Steder gennem dybe Kløfter med lodrette Sider, hvor Sneen hang udover som Butterdeig i mægtige Folder, dannende mange underlige Figurer, der i Almindelighed havde mest Lighed med gigantiske Dyrehoveder. Ve den, som vovede sig for nær ud paa disse løse Skavler, han vilde faa en Begravelse uden videre Ceremonier. En halv Fjerdingsvei En halv Fjerdingsvei] En fjerdingsvei tilsvarende ¼ av en gammel norsk mil, dvs. 2,82 km. «En halv Fjerdingsvei» er ca. 1,4 km. ovenfor Sætrene faar Atna Tilløb af en Elv, som kommer søndenfra gennem en Dal, der gaar i Retning af Rondevandet. Her skulde vi opover. Begge Sider af denne Dal bestaar af bratte Urer, fra hvilke Sneen for Øieblikket var føjet bort, saa de laa ganske nøgne. Da der ikke kunde være Tale om at komme frem paa Ski her, bestemte vi os til at gaa paa selve Elven, der indtog hele Dalens Bund og for Tiden var ganske tilfrossen, skjønt den om Sommeren bruser temmelig livlig afsted. Vi havde ogsaa faaet et Vink om dette af en gammel Rypeveider, Rypeveider] rypejeger som vi traf paa «Faldet», og som var en af de faa, der havde været paa disse Kanter ved Vintertid.

¹⁸ Da vi begyndte vor Vandring paa Elven, fløi der nogle Ryper op i Nærheden, men det var ogsaa den sidste af de talrige Flokke, vi traf den Dag. Der var da heller intet som skulde lokke dem videre opover denne Dal, hvor knapt nok en mosbegroet Flek skjuler sig under Sneen. Men hele Veien opover traf vi dog Spor efter Lemæn, der dels viste sig som fine Aftryk af deres smaa Fødder, dels som runde Huller, ligesom efter en Skistav paa de Steder, hvor de var komne op fra sine Tunneler under Sneen forat trække frisk Luft.

¹⁹ Elven, vi gik paa, havde skaaret sig meget dybt ned gennem Skiferlagene, der hævede sig som høie, hensmuldrende Mure lodret op paa begge Sider med svære Skavler hængende udover. Med underlige hule Drøn, ligesom en fjern Torden, rullede Strømmen afsted under os. Paa sine Steder havde Elven boret sig ind i Fjeldvæggene og hulet ud dybe Grotter, der skjulte sig bag et Drapperi Drapperi] folderikt klede af uhyre blaagrønne Istapper. Det var virkelig ogsaa paa en Maade ganske lunt og hyggeligt hernede og saa fuldt af Afvexlinger, at vi gik i stadig Henrykkelse. Hertil bidrog ikke mindst vor Bevidsthed om, at noget saadant som dette fik man aldrig se om Sommeren, thi paa denne Aarstid skal

man vist være undskyldt for at komme ned i dette Elveleie eller rettere sagt, hvis man er saa uheldig at komme derned, vil nok Strømmen sørge for, at man ikke faar Tid til at se sig omkring.

²⁰ Etsteds havde Kløften, hvori Elven gik, snevret sig sammen til ca. en Meters Brede, og det var ligesom vi kom ind i en trang Gade mellem to og tre Etages Huse. Her i dette skjulte, hemmelighedsfulde Dyb havde Vandet udført et beundringsværdig smukt Arbeide. I de lodrette Fjeldvægge paa begge Sider laa de gjennemskaarne Skiferlag over hinanden akkurat som Stokkene i et Bjelkehus idet Vandet havde gravet sig ind mellem dem og tillige ved en skinnende blank Polering forskjønnnet Bergartens Udseende i den Grad, at man virkelig skulde tro, det var sleben Agat og ikke simpel Kwartsskifer, man havde for sig. Jeg kunde ikke negte mig den Fornøielse, at stryge gjentagende Gange med Haanden henover Fjeldvæggen; det var saadan en underlig Fornemmelse, man følte ved Berøring med dette fine, glatte her i disse Omgivelser: ligesom om man modtog et Indtryk fra en fjerntliggende Civilisation, og jeg kan ikke negte for, at der med det samme ogsaa kom nogle epikuræiske^{epikuræiske} vellystige. Etter den greske filosofen Epikurs lære (342 f.Kr.–270 f.Kr.). Tanker om et blødt Sofahjørne i en lun Stue. Det er jo ikke altid saa godt paa slige Ture at passe sig for, at

«Intet Sagn om Fuglekvider sygt

igjennem Aaren banker.»^{Intet Sagn [...] Aaren banker]} Vers fra Henrik Ibsens dikt «På

Vidderne»: «Vinterliv på vilde vidder / sætter stål i veke tanker, – / intet sagn om fuglekvidder / sygt

igjennem åren banker.» (Ibsen 2009: 549) Jf. kommentar til «Vinterliv [...] veke Tanker» (Schmelck 2).

²¹ Det var Meningen, at vi skulde forlade Elven, naar vi var komne et Stykke længere syd, men vor Vandring fik en brat Afslutning, førend vi ønskede det, da vi stødte paa en vældig Sneskavl, som havde lagt sig tværs over Kløften. Nu maatte vi op i de bratte Urer paa vor høiere Side; men at slippe bort fra Elven var ingen let Sag. Vi tog Skierne af os og begyndte med sangvinske^{sangvinske} optimistiske Forhaabninger at klavre op over en Snefon, men gled ved første Skridt tilbage igjen, thi under Nysneen laa der en stenhaard, glat Skare, hvor det var umulig at finde Fodfæste, førend vi efter megen Møie ved Hjælp af Skien havde faaet hugget ud nogle smaa Huller, hvori Taaen kunde stikkes ind. Havde vi havt det forholdsvis hyggelig nede paa Elven, saa var det Synd at sige, at det samme blev Tilfælde, da vi kom op i Uren. Fornøielsen bestod her for en væsentlig Del i at

krybe med Skierne paa Nakken henover en trøstesløs Samling af svære, isbelagte skarpkantede Stene, der laa hulter til bulter om hinanden paa den bratte Skraaning, hvor Snemængden akkurat var tilstrækkelig til at skjule en Utallighed af dybe Huller, der med Graadighed opsnappede vore stakkels Ben og klemte dem som i en Skrustikke. Paa enkelte Steder maatte vi gjøre Omveie paa et Par hundrede Fod^{et Par hundrede Fod} Eldre lengdemål som oftest tilsvareer ca 30 cm. Den norske fot ble ved lov i 1824 fastsatt til en lengde lik 31,374 cm. Et «Par hundrede Fod» tilsvareer mao. litt i overkant av 60 meter. op eller ned for at undgaa nogle bratte Snefonner, der havde været saa elskværdige at afløse Urene hist og her, eller ogsaa maatte vi hugge os Fodspor i Sneen, hvilket tog meget lang Tid, selv om det bare gjaldt Strækninger paa et Par Meters Brede. Jo tak, det var en nydelig Behandling, vi fik deroppe – men slig skal de have det de nysgjerrige Christianiamænd.

²² Til Fuldstændiggjørelse af hele dette bedrøvelige Arrangement begyndte ogsaa Veiret at se uhyggelig ud; der kom nogle skarpe Vindstød hylende nordenfra, medens Taagen samtidig tilhyllede alt omkring os, saa at det blev vanskelig at bestemme Retningen for vor Vei videre.

²³ Den sidste Bekymring svandt dog, da vi omsider skimtede Rondeslottets sorte Væg, langsmed hvilken vi skulde gaa forat komme over i Langglupdalen. I den flade Dal indunder Slottet var der atter Sne nok til at Skierne kunde bruges, og vi lagde nu iveri af alle Kræfter, thi Sneen var begyndt at fyge omkring os, og alt tydede paa, at et Uveir var igjære. Dette var saa meget ubehageligere, da vi nu var paa et Sted, hvor der ikke fandtes Ly nogetsteds i Nærheden. Vi kom imidlertid lykkelig og vel forbi Rondeslottet, og det lod næsten til, at Veiret alligevel havde betænkt sig, men nu var der til Gjengjæld bleven saa mørkt, at det var vanskelig at se Aabningen ned til Langglupdalen. For at være Herre over de allernærmeste Omgivelser og ikke risikere at tumle udover en eller anden forrædersk Snekave, tændte vi vor Lygte. Vi mærkede nu, at det begyndte at glide nedover ganske jevnt og sagte og blev paa denne Vis baarne lempelig afsted en Fjerdings Vei eller saa omtrent. Der var virkelig en vis pikant Gemytlighed ved dette at fare slig gennem Ronderne i Mørke og Snefog med en liden Blendlygte i Haanden. Tilsidst traf – eller rettere sagt, hørte vi en Bæk, som vi slog os ifølge med, da vi skjøjnte den skulde samme Vei. Paa denne Maade kom vi da omsider ned i en mørk Dal, der ikke kunde være nogen anden end den ovennævnte. Nu var

det værste overstaaet, og da vi havde Tiden for os, eftersom det ikke kunde blive mørkere, end det var, ruslede vi ganske magelig nedover den tilfrosne Elv efter at have tændt os en Cigar og sat et nyt Lys i Lygten. Elven gik aaben paa sine Steder og her fik vi da Anledning til at slukke vor Tørst, der havde været en af de værste Plager paa Turen. Uveiret blev der intet af, kun nu og da kom der nogle kolde Gufs oppe fra Rondeslottet. Det næste Promblem [sic], som skulde løses, var at finde Strømsboen, hvor ingen af os havde været før, men som vi vidste skulde ligge i Nærheden af det Sted, hvor Langglupaaen [Langglupaaen] Langglupbekken løber ud i Atna. Saa maatte det jo selvfølgelig være bedst at holde sig efter Dalen hele Veien. Men vi havde gjort Regning uden Vært, [gjort Regning uden Vært] glemt/sett bort fra et vigtigt forhold thi Elven smuttede pludselig fra os ind i en trang bælgmørk Kløft mellem to Bergvægge, hvor vi betakkede os for Følgeskabet videre. Vi maatte da et Stykke tilbage igjen for at komme ud af Dalen og fandt ogsaa snart en Skrent, der saa ud til at være bestigelig, naar vi tog Skierne af. Ved første Skridt sank vi rigtig nok ned i Sneen til op under Armene, men det kunde ikke nytte at give sig, vi arbeidede os Fod for Fod opover og hvilede hvert andet Minut. Aa, hvor her var deilig og blødt at ligge! Men vi havde i Mørket taget et meget daarligt Maal af Skrenten, der blev høiere og høiere og tillige saa hængende brat, at man virkelig kunde frygte for, at Sneen ikke laa rigtig fast. Endelig naaede vi da op, temmelig udmattede. Nu fik vi et ganske nyt Terræn med skovklædte Bakker og dybe Dale paa kryds og tværs, hvor det ikke var let at baute [baute] bevege seg framover (møysommelig) i sikksakk. Sjøfartsuttrykk for å krysse framover mot vinden. sig frem i Mørket og paa samme Tid holde den rigtige Kurs. Vi var derfor meget stolte af vor Lokalsans, da det henimod Midnat viste sig, at vi trods alle mindre Afvigelser dog tilslut styrede lige paa Strømsboen. Folkene her blev naturligvis meget overraskede ved vort Besøg paa denne Tid af Natten, men vi blev dog overmaade vel modtagne af gamle Ole Strømsboen og hans Familie. Der var forresten allerede kommen andre ubudne Gjester til Gaarden, nemlig et Omstreiferfølge, bestaaende af Mand, Kone og to Børn. Her ligesom mange andre Steder er disse Folk en stor Plage for Bønderne, og Konen paa Gaarden fortalte, at denne Fantefamilie [Fantefamilie] omstreiferfamilie, fattige landstrykere. Trolig beskriver Schmelck et taterfølge, ettersom han i det påfølgende avsnittet henviser til den etniske «Stamme» familien tilhører. var den tredie, som i Vinter var kommen kjørende hertil i egen Ekvipage [Ekvipage] hestekjøretøy og havde været saa nedladende at lade sig beværte

og tage tiltakke Natten over.

²⁴ Hovedet for den Familie, der for Øieblikket gjæstede Strømsboen, var ligesom de øvrige af sin Stamme i Besiddelse af en vis forløren Flothed, der ligeoverfor os ytrede sig ved hans Forsøg paa at overtage lidt af Værtens Rolle. Jeg saa, han havde en Flaske med Blæk, hvoraf han uddelte nogle Draaber, men det var nok ogsaa hans eneste Betalingsmaade.

²⁵ Den næste Morgen var der koldt klart Veir, Ronderne laa saa straalende i Solskinnet, at de næsten blændede vore Øine. Vi fortsatte Turen nedover til Atna Jernbanestation, hvor vi skulde træffe Toget til Koppang henimod Kl. 8 om Aftenen.

²⁶ Paa Grund af den foregaaende Dags Anstrengelser vare vi ikke synderlig oplagte til at gaa, og Veien nedover Atnaelven var ogsaa gyselig kjedelig uden en eneste opmuntrende Bakke. Da vi havde et Par Mile igjen, kom pludselig den rædselsfulde Tanke over os, at vi muligens kunde komme for sent til Jernbanestationen. Tænk om vi skulde blive nødt til at kjøre eller kanske gaa forat naa frem til Koppang istedetfor at kunne sætte os ind i en varm Jernbanekupe og efter et Par Timers Forløb dale ned i Hansens Hotel,^[Hansens Hotel]
Fra Rørosbanen åpnet i 1877 til 1885 måtte reisende mellom Østlandet og Trøndelag overnatte på Koppang. Hansens Hotel var et av hotellene og losjihusene som ble reist i nærheten av stasjonen. hvor alt det, uden hvilket Helten er ingenting, ventede os. Det saa virkelig farlig ud. Da vi kom ud paa Glommen,^{[Glommen] Glomma} var der knapt 5 Minuter igjen, og i det fjerne hørte vi allerede Toget komme rullende. Vi begyndte at løbe, som om vi var gale, kunde i Mørket ikke afgjøre, om vi var paa den rigtige Vei, men løb alligevel, hørte en langtrukken, pibende Lyd, samlede vore sidste Kræfter, mærkede at Toget stansede, samlede vore allersidste Kræfter, kunde allerede se Stationen – Tanker om Øl, Aftensmad, bløde Senge dansede som romerske Lys^[romerske Lys] fyrverkeri for vore Øine – – saa lød der atter en langtrukken, pibende Lyd, der for som «en Ormemylder gjennom vore Benipiber [sic]»,^[en Ormemylder gjennom vore Benipiber] Uttrykk fra Henrik Ibsens *Kejser og Galilæer* (1873) – riktignok om samvittighet og ikke lyden fra lokomotivflyer: «Ah, men du kan tro, samvittigheden tumler med ham; den risler ham gjennom benpiberne som en orme-mylder» (Ibsen 2008: 306).
gav Gjenlyd i Aaserne rundt omkring og klang tilbage til os som Bergfolkernes spottende Latter. – –

Der gives Øieblikke i Livet osv.^[Der gives Øieblikke i Livet osv.] Uvisst om Schmelck

siterer fra en bestemt tekst, eller om han benytter seg ironisk av en utbredt frase. Formuleringen forekommer i flere tekster. Blant annet i Simon Olaus Wolffs «Spøgeriet i Riarhammeren. En National-Skizze efter et Sagn» (1833), som åpner slik: «Vi have maaskee Alle gjort den Bemærkning, at der gives Øieblikke i Livet, som enten formedelst deres Interesse eller ogsaa formedelst vor egen Stemning gjør et saa livligt Indtryk paa Sjelen, at de leve i Erindringen, og springe frem som lysende Punkter af det Forbigangnes Baggrund, som naar i dunkelt Veir en enkelt skarp Solstraale gjennemskjærer Skymasserne, og belyser et interessant Partie i det mørke Landskab» (Wolff 1997: 142). Et annet tilfelle finner man i den danske historikeren Laurids Engelstofts *Tanker om Nationalopdragelsen* (1808): «Det gives Øieblikke i Livet, som synes skabte til aldrig at glemmes. I Ungdommen fornemmelig, da Indbildningskraftens Liv og Varme forstærker ethvert Indtryk, ere der visse høitidelige Epocher, som præge sig i Sielen med uudslettelige Træk, og siden blive Mandens og Oldingens kjæreste Erindringer» (Engelstoft 1808: 207–08).

²⁷ Da Lokomotivpibens skingrende Dissonans sønderrev vore lyse Forhaabninger, og det bortilende Tog til Afsked sendte os en kildrende Røg i Næsen, var vi akkurat 3 Minuter fra Stationen. Tre Minuters Forsinkelse paa 5 Mile! Der stod vi da gjennemvaade og udmasede med den behagelige Bevidsthed, at Natten maatte tilbringes underveis til Koppang.

²⁸ I vor Nød søgte vi Tilflugt til Atneosen, en af de mest bekjendte Gaarde paa disse Kanter, og her fik vi ikke alene Skyds, men ogsaa i enhver Henseende forresten en særdeles gjæstfri Modtagelse. Da vi Kl. 11 kjørte afsted i 20 Graders Kulde, havde vor elskverdige Vært og Værtinde indtullet vore Lemmer i saa meget deiligt Peltsverk, at vi aldrig nogensinde havde været saa «velklædte». Kl. 7 næste Morgen kom vi til Koppang, en Time efter gik Toget.

KOMMENTARER

Ordforklaringene er i det vesentligste hentet fra *Norsk riksmålsordbok* (1937–57), *Ordbog over det danske sprog* (ordnet.dk/ods), Ivar Aasens *Ordbog over det norske Folkesprog* (1850) og *Aschehoug og Gyldendals Store norske leksikon* (2005–07).

Angell

H. A.] Henrik August Angell (1861–1922)

underdeilige] Allusjon til Henrik Wergelands dikt «Hardanger» fra den episke diktskyklusen *Den engelske Lods* (1844). Her besynger dikteren et slags jordisk paradisi, og ender med å spørre: «o hvor findes saadant Sted, / disse løvbekrandste Tanger / med den fromme Hyttes Fred, / uden i din Herlighed, / underdeilige *Hardanger?*» (Wergeland 1844: 151).

Kautschuk] Elastisk gummistoff som blant annet brukes i vanntette klær.

med rød Reisehaandbog i Lommen] Her hentyder Angell til Yngvar Nielsens *Norwegen: ein praktisches Handbuch für Reisende* som kom ut første gang i 1874, og som allerede i 1876 forelå i tredje opplag (Nielsen 1874a). Disse var, i likhet med Nielsens norske reisehåndbok som første gang ble utgitt i 1879, innbundet med røde permer. Jf. kommentar til «hvoraf der [...] om Vinteren» og «Der blev [...] Gamp sprængt» (Angell 15 og 22).

At staa i Hop] å gjøre et skihopp

Sandvenvand] Sandvevatnet

Laatefos] Låtefossen

halv Alen] Eldre lengdeenhet av varierende lengde. Norsk alen, fastsatt ved lov av 1824, var 62,75 cm. En «god halv Alen» dyp snø tilsvarer mao. i overkant av 30 cm.

Folgefonden] Folgefonna

Apanage] Beløp som bevilges av staten til drift av kongehuset. Scenens komikk består i at bonden forveksler «Apanage» med «Ekvipage» – her i betydningen «herskabelig hestekjøretøy».

«Verdens Gangs» Opviglerier] Verdens Gang var på 1880-tallet en innflytelsesrik *Ventre-avis*. Grunnlagt 1868, og gikk inn i 1923 (Dahl m.fl. 2010: 367). *Avisa* er *ikke* den samme som dagens VG.

Vestlandsposten] *Avis* utgitt i Stavanger fra 1878 til 1916. Var en periode Norges nest største avis etter *Verdens Gang*. *Avisa* var hovedorganet til det moderate Venstre, ofte kalt *Bonde-venstre* (Dahl m.fl. 2010: 377).

tutti] Italiensk betegnelse for «hele koret» el. «hele orkesteret». Her i betydningen «hele gjengen».

auversla] Dial. av *overslege*. Kan bety «overmåte» og «ypperlig» (Aasen 1850: 353).

do] ditto

som han Ola T.] Muligens Olav Anthon «Ola» Thommessen, redaktør i Verdens Gang under avisas storhetstid fra 1878 til 1910. Framstillingen av bondens beundring for Ola T. kan i så fall oppfattes som en del av Angells gjøn med Venstre-bøndene. Ola Thommessen var mye rart, men ingen sersjant. Denne gjetteleiken minner derfor om den tidligere scenen der Angell treffer en «Bjergulv» som forveksler «Apanage» med «Ekvipage» og bedyrer at han ikke lenger tror på Ventre-avisa «'Verdens Gangs' Opviglerier», men som allikevel lar seg overbevise av Venstre-organet Vestlandsposten. Altså: Angell tegner et bilde av inkonsistente bønder som ytrer seg om politiske forhold de ikke har greie på.

Finsko] finnesko. Samiske sko tilvirket av reinskind med pelsen vendt utover. Slike sko ble ofte brukt til skiløping på det seine 1800-tallet (jf. Nansen 1890: 51).

Ragnar Lodbrok i Ormegaarden] Skulptur av Mathias Skeibrok (1877). Figuren ble utstilt på verdensutstillingen i Paris i 1878 og representerer Skeibroks endelige gjennombrudd som billedhugger.

Tanden] Den delen av ei veke som stikker opp fra lysets masse.

hvoraf der [...] om Vinteren] Forkortet sitat fra Yngvar Nielsens *Reisehaandbog over Norge* – en uhørt populær reiseguide på det seine 1800-tallet, som kom ut i hele tolv utgaver i Nielsens levetid. Her blir leseren gjort oppmerksom på «det vilde Seljestadjuv, hvoraf der før stod megen Skræk som et farligt Veistykke om Vinteren» (Nielsen 1883: 132).

Chause] hovedlandevei

Kalle Løchen] Kunstmaler (1865–1893) assosiert med Kristiania-bohemene.

Vakte oppsikt og forargelse på Høstutstillingen 1883 med bildet «Malerskolens atelier» (Opstad 1993: 60). Bildet preges av at et trist og grått vinter-/seinhøstlandskap glir umerkelig over og inn i kunstnerens atelier, som utgjør bildets hovedmotiv.

strygende og fygende] Mulig henspilling på Bjørnstjerne Bjørnsons episke diktsyklus *Arnljot Gelline* (1870), hvis første sang – «Skifærden» – åpner med versene: «Går d'ikke fygende, / går d'ikke rygende, / tre mand oppe på ét par ski, / skogveje, fjældveje, bygderne forbi» (Bjørnson 1870: 5).

bums] Gå rett løs på.

Horrebrækkerne] Formodentlig bakker ned mot Håradalen og Håra.

Kongespøgelset] Det er rimelig å tenke seg at Angell her alluderer til et litterært eller kulturelt uttrykk, ettersom utsagnet slik det står er litt snodig. Jeg har imidlertid ikke lyktes i å knytte (den mulige) referansen til et forelegg.

1000 Fod over Havet] Eldre lengdemål som oftest tilsvarer ca. 30 cm. Den norske fot ble ved lov i 1824 fastsatt til en lengde lik 31,374 cm. 1000 fot over havet tilsvarer mao. ca. 300 moh.

Annex] Sogn som er forenet med et annet sogn til ett pastorat.

Der blev [...] Gamp sprængt] Trolig omskrevet sitat fra Yngvar Nielsens *Reisehaandbog over Norge*. Nielsen skriver om Røldal at på «St. Hans Dag [...] holdtes der i forrige Aarh. et Marked, som varede i 8 Dage. Om den gamle Markedsplads heder det endnu: 'Her er mangel Dans snud; mangel gild Gamp er her sprængt, og mangel spræk Karl er her dængt'» (Nielsen 1883: 132).

3000 Fod over Havet] Ca. 1000 moh.

2000 Fod paa tre Fjerdingsvei] En fjerdingsvei tilsvarer 1/4 av en gammel norsk mil, dvs. 2,82 km. En stigning på 2000 fot på tre fjerdingsvei tilsvarer mao. rundt 650 meter på ca 8,5 km.

Stabbesten] Stor stein satt opp i veikant (på bratte steder) for å hindre at kjøretøy velter utfor.

Stafsnuten] Stavsnuten

Kallevasheien] Kaldevassrustene

Ulepaavandet] Ulevåvatnet

Rossene] vindkastene

3400 Fod over Havet] ca. 1100 moh.

Hofretsassessor] høyesterettsdommer. Overhoffretten var forløperen til høyesteretten.

Bygmester Ernst] Johan Conrad Ernst (1666–1750), dansk arkitekt som bl.a. fulgte gjenoppbyggingen av Bergens offentlige bygninger etter bybrannen i 1702.

Ved Ulfvadet [...] naa over] Angells kilde er etter alt å dømme Yngvar Nielsens presentasjon av J.C. Ernsts veirapport i *Den Norske Turistforenings årbog* for 1874. Nielsen gjengir et lengre utdrag av Ernsts forslag til kongen i 1704 om å bygge vei fra Sunnhordaland over Røldal til Telemark. Her finnes de

opplysningene som Angell, kun med mindre ortografiske justeringer, siterer (Nielsen 1874b: 84).

Ulevaavandet] Ulevåvatnet

Strilelandets] Ifølge Ivar Aasen er *stril* «en Benævnelse paa Indbyggerne i Nordhordlehn og Søndhordlehn, især nærmest ved Bergen. Ansees af Indbyggerne selv som et Øgenavn» (Aasen 1850: 482). Blant J.S. Welhavens «Billeder fra Bergenskysten» fra 1842 finnes et lite essay om strilene: «Der er et Folkefærd, som hedder Striler. De beboe et Stykke af Bergens Stift, der kaldes Strilelandet. [...] Det er Grund til at troe, at Udtrykket Stril er nærved at være et Øgenavn; thi vedkommende Bønder høre det ikke gjerne, og man har, ei uden Medhold i det oldnorsle Sprog, tillagt det en Betydning af Stivhed og Stridighed» (Welhaven 1992: 12).

Keytdyrskaret] Muligens en skrivefeil eller en liten hukommelsesglipp? Etter reiseruta å dømme befinner han seg der Kreckli Skaaret, nå skrevet Kreklingdyrskaret, ligger.

Voxliddalen] Vågslidalen

ad Dalen til [*sic*] Her ser det ut til at et stedsnavn har falt ut fra teksten.

Muligens «Voxlid», dvs. Vågslid.

Kjolaelven] Kjelaelva

Arebovandene] Arbuvatn

Kjukkebygd] tettbebodd del av bygd (Sagen 1933: 35).

Botten] Botn

Flaathølelven] Flothylåi

Kaskader] vannfall

beint fram] Henrik Wergelands livsmotto i hans selvbiografiske memoarer *Hassel-nødder* (1845). På sitt dødsleie skriver han at «Den strengeste Dom, Mennesker kunne fælde over et Medmenneske, den at han har solgt sin Sjel, har man taget tilbage. Man har opdaget den blodige Pande, jeg har faaet ved at følge Principet «beint fram,» og svalet den med Laurer og Blommer» (Wergeland 1845: 199).

Grunliheien] Jeg finner ikke «Grunliheien» eller lignende stedsnavn på verken eldre eller nyere kart. Dette navnet har tydeligvis plaget også tidligere utgivere av Angells reiseskildring. I versjonen «Over Hardangervidda i 1884» fra *Norske Skiløpere* (1957) har man liksom godt utelatt ordet fra

fortellinga (Angell 1957: 49).
Totakvand] Totak
Kvambækheien] Kvambekkheia
Hiterdal] Heddal

Nansen

Frithjof] Seinere samme år endret Nansen stavemåten til Fridtjof (Vogt 2011: 17).

Hunde-Veir] Mildvær som vanligvis inntreffer under hundedagene, perioden fra 23. juli til 23. august.

hulde] vennligsinnede, nådige, velvillige

En faar [...] Vanens Magt] Nansen siterer fra Henrik Ibsens *Peer Gynt* (1867) fritt etter hukommelsen. Her refererer han til Peers dialog med Dovregubben i stykkets andre akt. Peer blir tilbudt ei kuruke og okseurin – «fristelser» trollene (gjennom sine inverterte sanseegenskaper) opplever som kake og mjød. Replikkekslingen går som følger: «PEER GYNT *grundende* / Der staar jo skrevet: Du skal tvinge din Natur; – / og i Længden falder Drikken vel mindre sur. / Lad gaa! (*føjer sig*) / DOVREGUBBEN / Se, det er fornuftig sagt. / Du spytter? / PEER GYNT En faar haabe paa Vanens Magt» (Ibsen 2007: 551).

Idrætsblad] «Idrætsblad» og «Idrætsbladet» var ofte brukte forkortelser for *Norsk Idrætsblad*, organet til Centralforeningen for Udbredelse af Legemsøvelser og Vaabenbrug. Etablert som *Norsk Skytter- og Jægtetidende* i 1878, men endret navn i 1881. Våren 1883 lot bladet trykke fem omfangsrike artikler som Nansen hadde skrevet: Disse handlet om isbjørnjakt langs Grønlands østkyst, der han våren og forsommeren 1882 lå med selfangeren «Viking», på oppdrag for Universitetets zoologiske samlinger (jf. Vogt 2011: 22).

Præmieskirend [...] Februar] Skirennene i Husebybakken var Holmenkollrennets forløper. Arrangert første gang i 1879 av Christiania Skiklub. Fra 1883 stod den nystiftede Foreningen til Ski-Idrettens fremme (Skiforeningen) som ansvarlig arrangør. På grunn av varierende snøforhold, noe som førte til at rennet flere ganger ble avlyst, ble arrangementet flyttet til

Holmenkollen vinteren 1892.

Rundalen] Raundalen

Sverrestien] «Passasje i den uveisomme Rastalia ved Gravahalsen i Raundalen, Voss kommune, Hordaland. Etter tradisjonen den vei kong Sverre skal ha fulgt under tilbaketoget etter slaget på Voss 1177» (*SNL*, sverrestien). *Den Norske Turistforenings aarbog* for 1869 forteller også om Sverrestien (F.H. 1869: 111). Her presenteres nesten nøyaktig den samme reiseruta som Nansen følger fra Hallingdalen til Voss 15 år seinere, med det unntak at DNT beskriver en vandringsrute for sommerturister. Begivenhetene som har gitt navn til stien er opprinnelig skildret i *Sverres Saga* (Kong Sverres Saga 1834: 34–40).

Tingester] ting, gjenstand, dings, levende vesen. Ofte brukt spøkefullt/nedsettende om det man ikke kan eller vil betegne nærmere; ofte om det man finner påfallende, løyerlig eller (lett) komisk.

Goddag Mand Øxeskaft] Tittel og frase fra et kort eventyr hos P. Chr. Asbjørnsen (Asbørnsen 1871: 166).

Par Potters] «Pott» er et gammelt rommål, ofte brukt for flytende volum. Tilsvarende 0.965 liter.

Spilkum] liten skål. Et «Par Potters Spilkum» betyr altså en bolle med i underkant av to liter melk.

collegium polimiticum] En feilskrevet allusjon til Ludvig Holbergs komedie *Den politiske kandstøber* (1722). I komedien finnes en gruppe legmenn og diletanter som selvsikkert diskuterer politiske emner de ikke har innsikt i. Diskusjonsklubben kaller seg «Collegium Politicum» (Holberg 1923: 10). Første gang foreningen introduseres blir imidlertid bokstavene stokket om for å oppnå komisk effekt: «Der holdes alle Dage et Collegium, som de kalder Collegium Polemiticum, hvor over tolv Personer kommer sammen og snakker om Statssager» (Holberg 1923: 8). Nansens *collegium polimiticum* må forstås enten som en liten hukommelsesglipp, en skrivefeil, eller en trykkfeil begått av de som brekte sider for Aftenposten. *Collegium Politicum* var også navnet på en opposisjonell diskusjonsgruppe som Venstres kommende bannerfører Johan Sverdrup frekventerte på 1860-tallet – frasen ble også spøkefullt brukt om venstrealliansen i tida fram mot parlamentarismestriden vinteren 1884 (Nerbøvik 1999: 140).

... et Vindstøds [...] er nok] Sitat fra Henrik Ibsens *Brand* (1866). Ellipsen som innleder Nansens sitat, erstatter presten Brands formaning «Gaa aldrig did» (Ibsen 2007: 228). Nansen redigerer med andre ord Brands utsagn slik at det transformeres fra en advarsel mot fjellets farer til å uttrykke fascinasjon for det ville landskapet. «Iskirken» blir litt tidligere beskrevet slik av Brand: «Derinde mellem Tind og Topp / jeg komme kan fra Gut ihug / der findes skal et Dalstrøgs Slug; / Iskirken tror jeg det blev kaldt; / om den blev mange Slags fortalt; / et frossent Tjern er Gulv og Toft, / paa Skavlen ligger Sneen kram / og spænder vidt sig som et Loft / udover søndre Væggens Kam» (s. 227). Sitatet fungerer også som et frampek i femakteren, ettersom et rifleskudd i siste scene utløser et skred ved iskirken som blir Brands endelikt.

JORDALSNUTEN [...] som en vældig Jette] I J.S. Welhavens dikt «I Nærødalen» fra *Nyere digte* (1845) heter det om Jordalsnuten at «den ligner et Taarn, den huser en Troid, / som raader for disse Fjelde» (Welhaven 1990b: 141–42). Jf. kommentar til «I Nærødalen [...] er Natten lang» (Nansen 20).

Jotnernes og Rimtursernes] Jotner, noen ganger kalt rimtusser, er overnaturlige vesener fra norrøn mytologi. Det å påkalle mytiske skikkelser fra førkristen tid i møte med naturens velde, er et tilbakevendende fenomen i 1800-tallets reiselitteratur. I Aasmund Olavsson Vinjes «Fjellstaven min» (1862), teksten der termen Jotunheimen – jotnernes hjem – blir lansert, heter det for eksempel: «Ettersom det bar oppetter disse hengjande bratte lidene, såg me meir og meir av Jøtunheimen [...]. Det var just ein heim for troll dette, so det var inkje under at denne landsens største og villaste bergmengd vart kalla Jøtunfjelli» (Vinje 1942: 231).

I Nærødalen [...] er Natten lang] Første strofe i J.S. Welhavens dikt «I Nærødalen» fra *Nyere digte*, utgitt høsten 1844, men med årstallet 1845 på tittelbladet. (Welhaven 1990b: 141–42)

Og alt [...] det golde Grus] J.S. Welhavens «En norsk Alpedal» fra *Digte*, utgitt like før julen 1838, men med årstallet 1839 på tittelbladet (Welhaven 1990a: 268–90). Ifølge Ingard Hauge er dette Welhavens første forsøk på å skrive en episk-lyrisk ballade med nasjonal overbygning (Hauge 1990: 372). Diktet utspiller seg på Filefjell – der Nansen legger sin rute (se Nansen 34, 39 og

52) – og det tar opp i seg flere elementer fra *Sverres saga*, som hadde kommet ut på dansk tidligere på 1830-tallet. Også Nansen anfører flere allusjoner til kong Sverre og hans saga, jf. kommentar til «Sverrestien» (Nansen 7), «denne Vei var [...] Sagaens Beskrivelse» (Nansen 53) og «Sverre med sine [...] næsten utrolig» (Nansen 75).

fyld[e]] En e har falt ut av originalen.

Hudskoerne] I utrustningskapittelet i Nansens debutbok *Paa Ski over Grønland* (1890) definerer han «hudsko» slik: «Sko, gjorte af raagarvede eller endog helt raa oksehuder med haarene paa. De saavel som lappiske finnesko anvendes i Norge meget almindeligt til skiløbning» (Nansen 1890: 51).

lukulliske] Adjektiv etter den romerske rikmannen Lucullus (118–56 f.Kr.), som ifølge Plutarks biografi om ham (ca 100 e.Kr.) var kjent for overdådige banketter.

smeisede] Slag av pisk eller stokk.

Intet Sagn [...] Aaren banker] Sitat fra Henrik Ibsens dikt «På Vidderne» (Ibsen 2009: 549), opprinnelig trykt i *Illustreret Nyhedsblad Nytaarsgave for 1860*, men seinere utgitt i noe revidert form i hans eneste diktsamling *Digte* (1871).

Svanesang] Bilde på nær forestående død. Bildet har antikke røtter og skriver seg fra grekernes tro på at svaner synger på dødsleiet. Ordet «svanesang» har derfor lange tradisjoner for å referere til lyrikeres eller musikeres siste verk (Ferber 2007: 215).

Diogenes, han slang [...] af Haanden] Her refererer Nansen til den hellenistiske kynikeren Diogenes fra Sinope (300 tallet f.kr), ofte bare kalt Diogenes i tønna, fordi han på grunn av sitt måtehold skal ha bodd i nettopp ei tønne. Aforismen Nansen anfører, finnes i kynikerens biografi, ført i pennen av hans navnebror Diogenes Laërtios på 300 tallet e.Kr: «Da han saae et Barn drikke Vand af Hænderne, kastede han sit Beger af Posen, sigende: Et Barn har overgaaet mig i Trangløshed» (Diogenes Laërtios 1812: 245).

Alen] Eldre lengdemål som i Norge tilsvarte 0,6275 meter.

gnistrede] klynket

dybere Streng] Allusjon til tittelen på den danske lyrikeren Holger Drachmanns diktsamling *Dybe Streng* (1884). Jf. kommentar til «hvad er

[...] Morgentanken» (Nansen 63), «en Søvn [...] hvide Sne» (Nansen 72) og «Hu–i! [...] paa Kroppen» (Nansen 76).

Svalen] Utbygg på eldre hus, ofte vendt mot gårdsplassen. Som regel åpent, men dekket av et tak.

Curaçao] sitruslikør

Friluftslivet] Begrepet «friluftsliv» kan i denne sammenhengen oppfattes som en allusjon til Henrik Ibsens dikt «På Vidderne», som Nansen siterer fra ved flere anledninger (jf. Nansen 28 og 59). Det er nemlig i dette episke diktet at termen «friluftsliv» for første gang er dokumentert brukt på norsk (Nedreliid 1992: 282, Slagstad 2008: 71): «I den øde sæterstue / al min rige fangst jeg sanker; / der er krak og der er grue, / friluftsliv for mine tanker» (Ibsen 2009: 548).

Pjalter] filler, slitte klær

Rypesteggene] rype-hannfuglene

Dundrabeisen] Ofte bare kalt «dunder»: «Kortspill for tre eller flere spillere med en vanlig kortstokk, hver får utdelt fem kort. Man melder antall stikk man tror man kan få, opp til alle fem stikk (dunder), og høyeste melding får spillet. Spilles vanligvis med innsats» (SNL, dunder).

surler] Lyd av strømmende vann.

Ja jag [...] i norden] Vers fra sangen vi i dag kaller «Du gamla du fria», og som regnes som Sveriges nasjonalsang. Denne statusen er imidlertid uoffisiell, ettersom det i motsetning til i mange andre land ikke foreligger noe politisk vedtak som gir den noen spesiell prestisje eller beskyttelse (*Nationalencyklopedin*). Denne skjebnen deler sangen med sin norske motpart, Bjørnstjerne Bjørnsons «Ja, vi elsker» (Jørgensen m.fl. 2002: 76–77). Sangen har en brokete virkningshistorie. Teksten ble skrevet av folkevisesamleren Rickard Dybeck til en gammel folkevise melodi i 1844. Dybeck brukte sangen som et avslutningsnummer til sine kveldsunderholdninger med folkemusikk, og hadde neppe noen pretensjoner om å danke ut «Bevare Gud vår kung» (oversettelse av den engelske «God save the king») som nasjonalhymne. I visebøker fram til slutten av århundret var tittelen som regel «Norden» og åpningsverset gikk: «Du gamla du friska». Først på 1890-tallet blir sangen i noen tilfeller benevnt som en nasjonalsang. Det forhindret imidlertid ikke at sangen, som fra ca. 1910 har

åpnet med «Du gamla du fria», kunne bli kategorisert som folkeviser i sangbøker så seint som på 1920-tallet (Danielson 2005: 57–65). Det er altså ingen *nasjonalsang* Nansen siterer i 1884. Han siterer Dybecks skandinavistiske vise, der ordet Sverige ikke en gang forekommer. Fortsatt er det for øvrig slik at Polens nasjonalsang er den eneste i sitt slag som nevner Sverige.

Krydsherred] Krødsherad

Glimrende [...] Birkelier] Sitat fra J.S. Welhavens dikt «Traver-Banen», fra *En Digtsamling*, utgitt seinhøsten 1859, men med årstallet 1860 på tittelbladet (Welhaven 1990b: 370–375).

være rart [...] faa kjøre] Denne frasen, som gjentas like etterpå, har jeg ikke klart å knytte til et bestemt forelegg. Det dreier seg mest sannsynlig om et sitat, men vi kan også ha å gjøre med et folkelig ordtak.

Spidsslæden] Smal slede til en enkelt person.

Tullup] lang, pelsfôret frakk

er rart [...] faa kjøre] Jf. kommentar til «være rart [...] faa kjøre» (Nansen 46). til Vos] I tittelen til del 3 og 4 er Voss stavet med én s. Dette er eksempler på bevart inkonsekvens (jf. redegjørelse i innledningen 21).

uden Krus] likefram – uten omsvøp, omstendigheter, dikkedarer

Bram] Brukes både om pralende forstillelse og pomp og prakt.

som en Herakles [...] Afgjørelse ske] Myten om Herakles ved Skilleveien skriver seg opprinnelig fra den greske sofisten Prodikos (400-tallet f.Kr.). Denne versjonen av fabelen har imidlertid gått tapt. Fortellinga har overlevd ved at den gjenfortelles av historikeren Xenofon (ca 430–355 f.Kr.) i hans *Erindringer om Sokrates* (Xenofon 1967: 43). Nansen har neppe lest Xenofon. Når han allikevel var fortrolig med myten om Herakles, skyldes det dens overlevering i kulturen og at den stadig dukker opp som referanse.

Wer hat [...] die Qual] Den som har et valg, lider også kvaler. Tysk ordspråk.

Tømmervælte] Velteplass for tømmer som siden skal kjøres eller fløtes videre.

Ofte samlet i haug eller bunt.

denne Vei var [...] Sagaens Beskrivelse: I *Sverres Saga* fortelles det at da

Sverre på sin ferd mot Bergen kom inn i Sogn «gik Vejen over en snæver Sti, hvor der paa den ene Side var saa strid en Aa, at den allevegne faldt i Fosse, saa at ingen levende Skabning kunde komme derover, uden flyvende Fugl;

paa den anden Side vare høje stejle Klipper, som man ikke heller paa nogen Maade kunde komme over. Denne Sti var saa smal, at der ikke kunde gaae mere, end een ad Gangen» (Kong Sverres Saga 1834: 35).

Ljore] røyk- og lysåpning i taket

Fjerdinger] En fjerding tilsvarende en 1/4 av en gammel norsk mil. Altså 2,82 km.

Under Isklædets [...] sig store] Sitat fra Henrik Ibsens «På Vidderne» (Ibsen 2009: 550). Jf. kommentar til «Friluftslivet» (Nansen 40) og «Intet Sagn [...] Aaren banker» (Nansen 28).

Lever] leiver

Lysets Konge] Formuleringen gjør det rimelig å anta at vi har å gjøre med en allusjon. Jeg har imidlertid ikke klart å knytte (den mulige) referansen til et bestemt tekststed.

hvad er [...] Morgentanken] Referanse til den danske lyrikeren Holger

Drachmanns dikt «Beethoven. / (Niende Symfoni).» fra samlingen *Dybe Streng* (1884). Denne samlingen ble gitt ut bare noen få uker før Nansens reiseskildring ble publisert i Aftenposten, og «Beethoven» er et av diktene som ikke hadde stått på trykk noe annet sted tidligere (Ursin 1956). Nansen inkorporerer med andre ord helt fersk litteratur i sin fortelling. Selve sitatet har han imidlertid stokket om. I Drachmanns original lyder gåten: «hvad er rent som Lyset, / klart som Morgentanken?» (Drachmann 1884: 63). Jf. kommentar til «dybere Streng» (Nansen 32), «en Søvn [...] hvide Sne» (Nansen 72) og «Hu-i! [...] paa Kroppen» (Nansen 76).

Saaten] Såta, fjell i Hemsedal.

Høisaate] haug av høy

Det gikk [...] glatte Ski] Strofe fra J.S. Welhavens «En norsk Alpedal»

(Welhaven 1990a: 288). Jf. kommentar til «Og alt [...] det golde Grus» (Nansen 22).

begge Sider[.] Her har et punktum falt ut av originalen.

en Søvn [...] hvide Sne] Dette verset avslutter Holger Drachmanns dikt «Nat», fra *Dybe Streng* (Drachmann 1884: 89–90).

Maaneskin er skuffende] måneskinn skaper illusjon, blendverk, øyebdrag

man betages Veiret] man mister pusten. Å bli åndeløs under

høyfjellsopplevelser er i det hele tatt en populær topos i 1800-

tallslitteraturen. Det kanskje mest kjente tilfellet finnes i Aasmund Olavsson

Vinjes «No ser eg atter slike fjell og dalar» i *Ferdaminne frå sumaren 1860*, der inntrykket i Rondane gjør så han «knappt kan anda» (Vinje 2010: 68).

Sverre med sine [...] næsten utrolig] Sverre og hans hær skal ifølge sagaen hatt skikkelig uflaks med været. I en uventet snøstorm mistet de tjue mann, hester, våpen og andre kostbarheter. «Dertil kom, at de vidste slet ikke, hvor de vare, samt at de lede saadan Mangel paa Fødemidler, at de ikke en Gang kunde faae Vand, end sige andet; i hele otte Dage smagte de intet andet, end Sne» (Kong Sverres Saga 1834: 37).

Hu-i! [...] paa Kroppen] Åpningsreplikk fra Holger Drachmanns «Beethoven. / (Niende Symfoni)» (Drachmann 1884: 48). Jf. kommentar til «hvad er [...] Morgentanken» (Nansen 63). Dædalus – eller Daidalos – er en kjent kunstneringeniør fra greskromersk mytologi. Blant annet er han berømt for å ha konstruert Minotauros' labyrint på Kreta. Den situasjonen Drachmann (og Nansen) alluderer til her, er Daidalos' flukt fra Kreta, sammen sin sønn Ikaros, på selvlagde voksvinger. Myten blir behandlet hos blant andre Vergil (Vergil 2007: 159) og Ovid (Ovid 1997: 247).

Melkeringe] trekar til å ha melk i
blæste] stønnet

Schmelck

L.S.] Ludvig Henrik Benjamin Schmelck (1857–1916).

kjedelig Jernbanetur [...] Sagen sig annerledes] Schmelck er ikke den første til å skrive om en jernbanereise i retning Rondane, der innledningen imøtegår motforestillinger om reisen og reisemåte. Aasmund Olavsson Vinjes *Ferdaminne frå sumaren 1860* (1861) begynner slik: «Mange meiner at å åka på jarnvegen er leitt og keitt og alltid likt seg sjølv; men eg, som er lei av trøyttkøyrde øyker og skranglekjerrerr, eg finn det som eit dikt» (Vinje 2010: 17).

for den, [...] denne Aarstid] Schmelck henspiller på en reiseskildring han hadde hatt på trykk i Morgenbladet vinteren i forveien. Hans føljetong «En Julevisit paa Ski til Jotunfjeldene» var en av de aller første vinterreiseskildringene fra Jotunheimen (Schmelck 1883). Hans vandrende jeg hører med andre ord til i det eksklusive selskap som tidligere har besøkt

«Høifjeldene [...] om Vinteren».

Hvad man faar at se] Schmelck generaliserer et vers fra Bjørnstjerne

Bjørnsons bondefortelling Arne (1858): «Undrer mig på, hvad jeg får at se / over de høje fjelle? / Øjet møter nokk bare sne -: / rundtomkring står det grønne tre, / vilde så gerne over, / tro, når det rejsen vover? –» (Bjørnson 1858: 122).

Vinterliv [...] veke Tanker] Vers fra Henrik Ibsens dikt «På Vidderne»:

«Vinterliv på vilde vidder / sætter stål i veke tanker, – / intet sagn om fuglekvidder / sygt igennem åren banker.» (Ibsen 2009: 549) Jf. kommentar til «Intet Sagn [...] Aaren banker» (Schmelck 20) og «Under Isklædets [...] sig store» (Nansen 59).

Lilleelvedalen] Alvdal

Tronfjeldet] Ofte også kalt Tron eller Tronden. Fjell mellom Alvdal og Tynset.

Lovise Hytte] Smeltehytte for Folldal Verk. Bygd 1748 (Dahle 1894: 177). Også

Vinje har innskrevet denne «smelteomnen av kopar i Litle-Elvedalen» i sitt *Ferdaminne* (Vinje 2010: 78).

vemodige Betragtninger] Også Vinje hengir seg til vemodige betraktninger i Rondane (Vinje 2010: 68).

Myretue] maurtue, jf. kommentar til «Kulsvierkøie» (Schmelck 6).

Kulsvierkøie] kullbrennerkoie. Vaktbygning på en kullmile – et anlegg for framstilling av trekull. En del av kullmilen består av en halvkuleformet trehaug tildekket av torv og jord, hvor selve kullbrenninga foregår. Det er denne jordkuppelen Schmelck assosierer med ei maurtue.

Sagbækdalen] Sagbekkdalen

[Balpladsen]] Umulig av trykket å avgjøre om det skal stå stor V eller stor B.

Sammenhengen er heller ikke mye til hjelp, ettersom Schmelck bruker både ball-metaforer og krigs-metaforer i sine naturskildringer. Det dreier seg altså enten om Valplads eller Balplads.

Skydsskiftet] skyss-stasjonen

Tønsæt] Tynset

tøvede] nølte

Faldet] Fallet

Døraasætrene] Dørålseter

Strømsboen] Straumbu

daarlig bevendt] forholdt det seg dårlig, sto det dårlig til

Høer] kuppelformede fjell

Slot over Slot sig bygger] Replikk fra Henrik Ibsens *Peer Gynt* (1867) idet Peer, «yr og forvildet», befinner seg «Mellem Ronderne» og utbryter: «Slot over Slot sig bygger! / Hej, for en skinnende Port!» (Ibsen 2007: 541).

sylibelyst] Det står sylibelyst og ikke solbelyst. Trolig trykkfeil, men det *kan* jo tenkes at Schmelck faktisk mener «syl» og henspiller på en tynn lysstråle – selv om han bruker ordet «solbelyst» like etterpå.

Kjernetropper] Særlig tapper og kampdyktig del av en hær, elitetropp.

Mellemronden] Midtronden

Dovregubbens Skatkammer [...] i Nærheden] Allusjon til scenen der Peer Gynt treffer Dovregrubben i hans kongshall (Ibsen 2007: 547–61).

Synkværving] Dovregrubben vil rispe Peer i øyet, slik at hans synssans vil fungere på trollenes vis, nemlig ved at det stygge framstår som vakkert: «I venstre Øjet / jeg risper dig lidt, saa ser du skjævt; / men alt det du ser, tykkes gjildt og gjævt» (Ibsen 2007: 555).

Arriergarde] baktropp. Troppavdeling som skal beskytte hovedstyrken mot angrep bakfra.

Den kneisede] den holdt hodet hevet i en rank holdning

indfaldne] innsunkne

En halv Fjerdingsvei] En fjerdingvei tilsvarer $\frac{1}{4}$ av en gammel norsk mil, dvs. 2,82 km. «En halv Fjerdingsvei» er ca. 1,4 km.

Rypeveider] rypejeger

Drapperi] folderikt klede

epikuræiske] vellystige. Etter den greske filosofen Epikurs lære (342 f.Kr.–270 f.Kr.).

Intet Sagn [...] Aaren banker] Vers fra Henrik Ibsens dikt «På Vidderne»:

«Vinterliv på vilde vidder / sætter stål i veke tanker, – / intet sagn om fuglekvidder / sygt igennem åren banker.» (Ibsen 2009: 549) Jf. kommentar til «Vinterliv [...] veke Tanker» (Schmelck 2).

sangvinske] optimistiske

et Par hundrede Fod] Eldre lengdemål som oftest tilsvarer ca 30 cm. Den norske fot ble ved lov i 1824 fastsatt til en lengde lik 31,374 cm. Et «Par hundrede Fod» tilsvarer mao. litt i overkant av 60 meter.

Langglupaaen] Langglupbekken

gjort Regning uden Vært] glemt/sett bort fra et viktig forhold

baute] bevege seg framover (møysommelig) i sikksakk. Sjøfartsuttrykk for å krysse framover mot vinden.

Fantefamilie] omstreiferfamilie, fattige landstrykere. Trolig beskriver

Schmelck et taterfølge, ettersom han i det påfølgende avsnittet henviser til den etniske «Stamme» familien tilhører.

Ekvipage] hestekjøretøy

Hansens Hotel] Fra Rørosbanen åpnet i 1877 til 1885 måtte reisende mellom

Østlandet og Trøndelag overnatte på Koppang. Hansens Hotel var et av hotellene og losjihusene som ble reist i nærheten av stasjonen.

Glommen] Glomma

romerske Lys] fyrverkeri

en Ormemylder gjennom vore Benipiber] Uttrykk fra Henrik Ibsens *Kejser og*

Galilæer (1873) – riktignok om samvittighet og ikke lyden fra

lokomotivfløyer: «Ah, men du kan tro, samvittigheden tumler med ham; den risler ham gjennom benpiberne som en orme-mylder» (Ibsen 2008: 306).

Der gives Øieblikke i Livet osv.] Uvisst om Schmelck siterer fra en bestemt

tekst, eller om han benytter seg ironisk av en utbredt frase. Formuleringen

forekommer i flere tekster. Blant annet i Simon Olaus Wolffs «Spøgeriet i

Riarhammeren. En National-Skizze efter et Sagn» (1833), som åpner slik:

«Vi have maaskee Alle gjort den Bemærkning, at der gives Øieblikke i Livet,

som enten formedelst deres Interesse eller ogsaa formedelst vor egen

Stemning gjør et saa livligt Indtryk paa Sjelen, at de leve i Erindringen, og

springe frem som lysende Punkter af det Forbigangnes Baggrund, som naar

i dunkelt Veir en enkelt skarp Solstraale gjennemskjærer Skymasserne, og

belyser et interessant Partie i det mørke Landskab» (Wolff 1997: 142). Et

annet tilfelle finner man i den danske historikeren Laurids Engelstofts

Tanker om Nationalopdragelsen (1808): «Det gives Øieblikke i Livet, som

synes skabte til aldrig at glemmes. I Ungdommen fornemmelig, da

Indbildningskraftens Liv og Varme forstærker ethvert Indtryk, ere der visse

høitidelige Epocher, som præge sig i Sielen med uudslettelige Træk, og siden

blive Mandens og Oldingens kjæreste Erindringer» (Engelstoft 1808: 207

–08).

BIBLIOGRAFI

- Andersen, Roy. 2000. *Henrik Angell – en nordmann på tvers*. Oslo
- Angell, Henrik. 1884. «En Skitur fra Hardanger til Kongsberg». *Morgenbladet* nr. 69 (10. mars)
- Angell, Henrik. 1957. «Over Hardangervidda i 1884». *Norske skiløpere*, bd. 3. Red. Ragnvald Johnsen. Oslo, s. 41–49
- Asbjørnsen, P. Chr. 1871. *Norske Folke-Eventyr. Ny Samling*. Christiania
- Aschehoug og Gyldendals Store norske leksikon*. 2005–07. 4. utg. Red. Petter Henriksen. Oslo
- Billig, Michael. 2010. *Banal nationalism* [1995]. Los Angeles
- Bjørnbæk, Gustav. 2003. *Norsk vær i 110 år*. Oslo
- Bjørnson, Bjørnstjerne. 1858. *Arne*. Bergen
- Bjørnson, Bjørnstjerne. 1870. *Arnljot Gelline*. København
- Christensen, Olav. 1993. *Skidrett før Sondre. Vinterveien til et nasjonalt selvbilde*. Oslo
- Dahl, Hans Fredrik m.fl. 2010. *Norsk presses historie*. Bind 4. *Norske aviser fra A til Å*. Oslo
- Dahle, H. 1894. *Røros Kobberværk. 1644–1894*. Trondhjem
- Danielson, Eva. 2005. «Du gamla du fria». *Folkmusik och etnicitet. Folk och musik 2004–2005*, årg. 11, s. 57–65
- Diogenes Laërtios. 1812. *Filosofiske historie, eller: navnkundige filosofers levnet, meninger og sindrige Udsagn, i ti bøger*. Bd. 1. Overs. Børge Riisbrigh. Kjøbenhavn
- Drachmann, Holger. 1884. *Dybe Streng. Digte og Sange*. København
- Engelstoft, Laurids. 1808. *Tanker om Nationalopdragelsen betragtet som det virksomste Middel til at fremme Almeenaand og Fædrelandskiærlighed*. Kjøbenhavn
- F.H. 1869. «Fra Hol i Hallingdal til Aurland i Sogn og derfra gjennom Runddalen til Voss». *Den Norske Turistforenings Aarvog for 1869*. Christiania
- Ferber, Michael. 2007. *A dictionary of literary symbols* [1999]. 2. utg. Cambridge

- Hagemann, Gro. 2005. *Aschehougs norgeshistorie*, bd. 9. *Det moderne gjennombrudd 1870–1905*. [1996]. Oslo
- Hauge, Ingard. 1990. «Kommentarer». *Johan Sebastian Welhaven. Samlede verker*, bd. 1. Oslo
- Holberg, Ludvig. 1923. «Den politiske kandstøber. Comoedie udi fem acter». *Comoedierne*, bd. 1. Red. Carl Roos. Kristiania
- Ibsen, Henrik. 2007. *Henrik Ibsens skrifter*, bd. 5. Oslo
- Ibsen, Henrik. 2008. *Henrik Ibsens skrifter*, bd. 6. Oslo
- Ibsen, Henrik. 2009. *Henrik Ibsens skrifter*, bd. 11. Oslo
- Jørgensen, Jon Gunnar, Anne Jorunn Kydland Lysdahl og Vigdis Ystad. 2002. *Historien om «Ja, vi elsker»*. Oslo
- «Kong Sverres Saga». 1834. *Oldnordiske Sagaer udgivne i Oversættelse af det Kongelige Nordiske Oldskrift-Selskab*. Bd. 8. København
- Nansen, Frithjof. 1884. «En skitur fra Voss til Kristiania» og «En skitur fra Kristiania til Voss». *Aftenposten* nr. 76 (29. mars), nr. 78 (1. april), nr. 85 (9. april) og nr. 88 (16. april)
- Nansen, Fridtjof. 1890. «Skiløbningen, dens historie og udvikling». *Paa Ski over Grønland. En skildring af den norske grønlands-ekspedition 1888–89*. Kristiania, s. 72–127
- Nansen, Fridtjof». 2012. «*Skitur fra Voss til Kristiania og tilbake*» – med *Fridtjof Nansens originale skisser*. Red. Arnfrid Dommersnæs Mæland. Bergen
- Nationalencyklopedin. Ett uppslagsverk på vetenskaplig grund utarbetat på initiativ av statens kulturråd*. 1989–1996. Höganäs
- Nedrelid, Tove. 1992. «Friluftslivet og vår nasjonale selvforståelse». *Nytt Norsk Tidsskrift* 3/1992, s. 281–88
- Nielsen, Yngvar. 1874a. *Norwegen: ein praktisches Handbuch für Reisende*. Hamburg
- Nielsen, Yngvar. 1874b. «To bidrag til reiselivets og veivæsenets historie fra 1628 og 1704». *Den Norske Turistforenings Årbog for 1874*. Kristiania, s. 77–87
- Nielsen, Yngvar. 1883. *Reisehaandbog over Norge. Tredie omarbeidede og betydelig forøgede udgave*. Kristiania
- Norsk Idrætsblads redaktion. 1881. «Norsk Idrætsblad, ugeblad for alslags

- sport». *Norsk Idrætsblad*, no 50 (16. desember)
- Norsk riksmålsordbok*. 1937–57. Utarbeidet av Trygve Knudsen, Alf Sommerfelt og Harald Noreng. Oslo
- Nerbøvik, Jostein. 1999. *Norsk historie 1860–1914. Eit bondesamfunn i oppbrot*. Oslo
- Opstad, Gunvald. 1993. *Vinterland. Norske kunstnere skildrer vinteren*. Oslo
- Ordbog over det danske sprog. Historisk ordbog 1700–1950*. ordnet.dk/ods
- Ovid. 1997. «Daedalus og Icarus». *Ovids forvandlinger* [1989]. Overs. Otto Steen Due. København
- Sagen, Einar. 1933. *Militær ordliste med nynorsk tydning*. Oslo
- Schmelck, Ludvig Henrik Benjamin. 1883. «En Julevisit paa Ski til Jotunfjeldene». *Morgenbladet*, nr. 55A (25. februar) og nr 62A (4. mars)
- Schmelck, Ludvig Henrik Benjamin. 1884. «En Skitur gjennom Ronderne». *Morgenbladet* nr. 109 (21. april)
- Slagstad, Rune. 2008. *(Sporten) En idéhistorisk studie*. Oslo
- Ursin, Johannes. 1956. *Bibliografi over Holger Drachmanns forfatterskab*. København
- Vergil. 2007. *Vergils aenieide* [Overs. Otto Steen Due]. København
- Vinje, Aasmund Olavsson. 1942. «Fjellstaven min» [1862]. *Skrifter i samling*, bd. 4. Oslo, s. 226–37
- Vinje, Aasmund Olavsson. 2010. *Ferdaminne frå sumaren 1860* [1861]. Oslo
- Vogt, Carl Emil. 2011. *Fridtjof Nansen. Mannen og verden*. Oslo
- Welhaven, Johan Sebastian. 1990a. *Samlede verker*, bd. 1. Oslo
- Welhaven, Johan Sebastian. 1990b. *Samlede verker*, bd. 2. Oslo
- Welhaven, Johan Sebastian. 1992. *Samlede verker*. Prosa. Bd. 4. Oslo
- Wergeland, Henrik. 1844. *Den engelske Lods. Et digt*. Christiania
- Wergeland, Henrik. 1845. *Hassel-Nødder, med og uden Kjerne, dog til Tidsfordriv, plukkede af min henvisnede Livs-Busk*. Christiania
- Wolff, Simon Olaus. 1997. ««Spøgeriet i Riarhammeren. En National-Skizze efter et Sagn» [1833]. *Norske tekster. Prosa før 1900*. Red. Steinar Gimnes og Jorunn Hareide. Oslo
- Xenofon. 1967. *Erindringer om Sokrates*. Overs. Henning Mørland. Oslo
- Aasen, Ivar. 1850. *Ordbog over det norske Folkesprog*. Kristiania

Henrik Angell, Fridtjof Nansen og Ludvig Schmelcks *Tre skiturfortellinger fra 1884* er lastet ned gratis fra bokselskap.no